EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPEENNE DES DROITS DE L'HOMME

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi İçtihadı Rehberi

Göç

31 Ağustos 2025 tarihinde
güncellenmiştir

İşbu Rehber Yazı İşleri Müdürlüğü tarafından hazırlanmış olup Mahkeme açısından bağlayıcılığı bulunmamaktadır.

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

Bu Rehberin tamamını veya bir kısmını tercüme etmek ve/veya basılı veya elektronik olarak çoğaltmak veya izin alma prosedürüne ilişkin bilgi almak isteyen yayınevleri veya kuruluşlar, *çevirinin çoğaltılması veya yeniden yayınlanması için izin talebi* adresindeki iletişim formunu doldurmaya davet edilmektedir.

Tercüme süreci hâlen devam eden İçtihat Rehberleri'nin hangileri olduğunu öğrenmek için *Tercüme süreci devam edenler* adresindeki listeye bakınız.

İşbu rehberin orijinal hali İngilizce dilinde hazırlanmıştır. İşbu rehber, düzenli olarak güncellenmekte olup, en son 28 Şubat 2025 tarihinde güncellenmiştir.

İçtihat rehberleri, *https://ks.echr.coe.int.* adresinden indirilebilir. Yayınlarla ilgili güncellemeler için, Mahkemenin X hesabını (*https://x.com/ECHR_CEDH*) takip edebilirsiniz.

© Avrupa Konseyi/Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 2026

İçindekiler

İçindekiler 3
Okuyuculara Notlar....6
Giriş....7
I. Ülkeye giriş ve usuller....7
Sözleşme'nin 3. maddesi....7
Sözleşme'nin 4. maddesi....7
Sözleşme'nin 8. maddesi....7
Sözleşme'ye Ek 4 No.lu Protokol'ün 2. maddesi....8
Sözleşme'ye Ek 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesi....8
3. Yukarıda görüldüğü üzere Sözleşme'de vatandaş olmayanların ülkeye girişine veya kimin vize alabileceğine yönelik açık düzenlemeler yapılmamıştır.....8
A. İltica talep edilen bir ülkeye girmek için vize başvurusunda bulunmak....8
B. Aile birleşimi amacıyla giriş....8
C. Vize verilmesi ve Sözleşme'nin 4. maddesi....11
D. Giriş ve seyahat yasakları....11
E. Denizde müdahale, kurtarma operasyonları ve yargısız olarak sınır dışı edilme ("geri göndermeler")....12
F. Kara sınırlarındaki kurtarma operasyonları....13
II. Davalı Devletin ülkesine giriş....14
A. Sınırda ve/veya ülkeye girildikten kısa bir süre sonra yargısız olarak sınır dışı edilme ("geri göndermeler")....15
1. Sözleşme'nin 3. maddesinin tek başına ve/veya Sözleşme'nin 13. madesi ile bağlantılı olarak ele alınması....15
2. Sözleşme'ye Ek 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesi....17
3. Söleşme'nin 13. ve/veya 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesi ile bağlantılı olarak Sözleşme'nin 13. maddesi....18
B. Göçmenlerin kimlik tespitinin yapılması ve kayıt altına alınması için transit bölgelerde ve kabul ("alıkonma") merkezlerinde tutulması....19
1. Sözleşme'nin 5. maddesi....19
2. Sözleşme'nin 3. maddesi....20
3. Sözleşme'nin 3. maddesiyle bağlantılı olarak 13. maddesi....20
C. Göçmenlerin tutulması....20
1. Sözleşme'nin 5 § 1 (f) maddesi: Genel İlkeler....20
2. Sözleşme'nin 3. Maddesi: Genel ilkeler....21
3. Belirli hassasiyetleri olan çocuklar ve yetişkinler....21
a. Sözleşme'nin 5 § 1(f) Maddesi....21
b. Sözleşme'nin 3. Maddesi....23
c. Sözleşme'nin 8. Maddesi....24

4. Usuli güvenceler 24
D. Usullere erişim ve kabul şartları 25
1. İltica usullerine erişim ya da geri göndermenin önüne geçmek için diğer usuller 25
2. Kabul şartları, yaş değerlendirme usulleri ve dolaşım özgürlüğü 25
3. Barınma sağlanmasına yönelik iç hukukta alınan kararların uygulanması 27
III. Sınır dışı etme, suçluların iadesi ve benzer durumlara ilişkin davalarda esasa ve usule ilişkin konular 28
A. Sözleşme'nin 2 ve 3. maddesi 29
1. Mahkemenin sığınmaya ilişkin sınır dışı edilme davalarında Sözleşme'nin 2 ve 3 maddesi kapsamındaki değerlendirrmesinin kapsamı ve esesa ilişkin yönleri 29
2. Üçüncü bir ülkeye sınır dışı etme 35
3. Usule ilişkin hususlar 36
4. Ulusal güvenliğe ilişkin davalar 37
5. Suçlunun iadesi 38
6. Ciddi derecede hasta kimselerin sınır dışı edilmesi 40
B. İdam cezası: 6 No.lu Protokol'ün 1. maddesi ve 13 No.lu Protokol'ün 1. maddesi 42
C. Adaletten açık bir şekilde mahrum bırakma: 5 ve 6. 42
D. Sözleşme'nin 8. maddesi 42
1. Sınır dışı edilme 42
2. Oturma izinleri ve bireyin yasal statüsünü düzenleme imkânı 44
3. Uyruk 45
E. Sözleşme'nin 9. maddesi 45
F. Sözleşme'ye Ek 7 No.lu Protokol'ün 1. maddesi 46
G. Sözleşme'ye Ek 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesi 46
IV. Geri gönderme öncesi ve geri gönderme 47
A. Dolaşım özgürlüğüne dair kısıtlamalr ve geri gönderme amacıyla tutma 48
B. Geri gönderilecek kişilere sağlanacak yardım 50
C. Geri gönderme işleminden önceki transferler ve geri gönderme işleminin kendisi 50
D. "Destekli gönüllü dönüş" hususunda mutabakat 51
E. Mahkeme İç Tüzüğü'nün 39. Maddesi / Geçici Tedbirler 51
V. Diğer dava konuları 52
A. Ekonomik ve sosyal haklar 53
B. Herhangi bir ülkeyi terk etme özgürlüğü 53
C. İnsan kaçakçılığı 54
D. Göçmenlerle ilgili diğer hususlarda zararların meydana gelmesini önleme ve etkili soruşturma yürütme yükümlülüğü 54
VI. Mahkeme nezdindeki başvurularda usule ilişkin hususlar 55
A. Akıl hastalığı olan başvuranlar 55
B. 2 veya 3. madde kapsamında geri gönderme davalarında altı aylık sürenin başlangıç tarihi

55
C. Sınır dışı edilme konusunda yakın tarihli ve kaçınılmaz bir riskin bulunmaması 56
D. Başvuran adına başvuru yapma etkisi 56
E. Davaya ilişkin gerçeklerin açıklığa kavuşturulması için soruşturma tedbirleri 56
F. Bireysel başvuru hakkının kötüye kullanılması 57
Atıf yapılan davaların listesi 58

Okuyuculara Notlar

Bu Rehber, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (“Mahkeme”, “Avrupa Mahkemesi” veya “Strazburg Mahkemesi”) tarafından verilen temel kararlar hakkında hukukçulara bilgi sağlamak amacıyla Mahkeme tarafından yayımlanan İçtihat Rehberleri serisinin bir parçasıdır. Bu Rehberde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin (“Sözleşme” veya “Avrupa Sözleşmesi”) göçle ilgili çeşitli hükümlerine ilişkin içtihatları incelenmekte ve özetlenmektedir. Bu rehber, rehberde atıfta bulunulan maddelere ilişkin içtihat rehberleriyle birlikte ele alınmalıdır.

Atıf yapılan içtihatlar, emsal, önemli ve/veya yakın tarihli kararlar arasından seçilmiştir.[1]

Mahkemenin kararları, sadece Mahkeme önüne getirilen davaları hükme bağlama işlevi görmekle kalmayıp; aynı zamanda daha genel olarak, Sözleşme ile tesis edilen kuralları açıklığa kavuşturmaya, korumaya ve geliştirmeye de yardımcı olmakta; böylelikle Devletlerin, Sözleşmeci Taraflar sıfatıyla üstlenmiş oldukları taahhütleri yerine getirmelerine katkıda bulunmaktadır (bk. *İrlanda / Birleşik Krallık*, 18 Ocak 1978, § 154, Seri A no. 25 ve daha yakın tarihli *Jeronovičs / Letonya* [BD], no. 44898/10, § 109, 5 Temmuz 2016).

Dolayısıyla, Sözleşme ile kurulan sistemin görevi, kamu düzenine ilişkin konularda kamu yararına karar vermek ve böylece insan haklarının korunmasına ilişkin standartları yükseltmek ve insan hakları alanındaki içtihatları Sözleşme Devletlerinin oluşturduğu topluluğun tümünde yaymaktır (bk. *Konstantin Markin / Rusya* [BD], 30078/06, § 89, AİHS 2012). Bu bağlamda, Mahkeme, Sözleşme’nin rolünün insan hakları alanında “Avrupa kamu düzeninin anayasal belgesi” olduğunu vurgulamıştır (bk. *BosphorusHava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi / İrlanda* [BD], no. 45036/98, § 156, AİHM 2005-VI ve daha yakın tarihli, *N.D. ve N.T. / İspanya* [BD], no. 8675/15 ve 8697/15, § 110, 13 Şubat 2020).

Sözleşme'ye Ek 15 No.lu Protokol, yakın zamanda Sözleşme'nin Öz söz bölümüne ikincillik ilkesini eklemiştir. Söz konusu ilke, insan haklarının korunması konusunda “Taraf Devletler ve Mahkemeye ortak bir sorumluluk yüklemekte” ve ulusal makamlar ve mahkemeler, iç hukuku Sözleşme ve Protokollerinde tanımlanan hak ve özgürlüklere tam olarak etki edecek şekilde yorumlamalı ve uygulamalıdır (*Grzęda / Polonya* [BD], § 324).

1 Atıf yapılan içtihat, Mahkemenin ve eski Avrupa İnsan Hakları Komisyonunun (“Komisyon”) resmi dillerinden herhangi birinde veya her ikisinde de (İngilizce ve Fransızca) yayımlanmış olabilir. Aksi belirtilmediği takdirde, tüm atıflar, Mahkemenin bir Dairesi tarafından verilen esasa ilişkin bir karara ilişkindir. “(k.k.)” kısaltması, alıntının Mahkeme tarafından verilen kabul edilebilirlik hakkında bir karara ait olduğunu ve “[BD]” kısaltması, davanın Büyük Daire tarafından görüldüğünü göstermektedir. Bu güncellemenin yayımlandığı tarihte henüz kesinleşmemiş olan Daire kararları, yıldız işaretiyle (*) belirtilmiştir.

Giriş

1. İşbu belge, başta göçmenler, sığınmacılar, mülteciler ve vatansız kişiler olmak üzere davalı Devletin vatandaşı olmayan kişilerle ilgili davalarda Mahkemenin içtihadına bir referans aracı olarak hizmet etmeyi amaçlamaktadır. Sözleşme'nin devreye girebilecek tüm maddelerini kapsamaktadır. 6 bölüme ayrılmış olup olaylar kronolojik olarak sıralanmıştır.

2. Mahkeme önündeki göçle ilgili davaların çoğu Mahkeme İç Tüzüğünün 39. maddesi anlamı dâhilinde yapılan geçici tedbir talebi ile başlamaktadır. Bu tedbirlerle genellikle davalı Devletin Mahkeme önünde başvurularının incelenmesini bekleyen bireyleri geri göndermemesi talep edilmektedir (bk. daha fazla detay için aşağıda "Mahkeme İç Tüzüğü'nün 39. maddesi / Geçici tedbirler").

I. Ülkeye giriş ve usuller

Sözleşme'nin 1. maddesi

> "Yüksek Sözleşmeci Taraflar kendi yetki alanları içinde bulunan herkesin, bu Sözleşme'nin birinci bölümünde açıklanan hak ve özgürlüklerden yararlanmalarını sağlarlar."

Sözleşme'nin 3. maddesi

> "Hiç kimse işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamaz."

Sözleşme'nin 4. maddesi

> "1. Hiç kimse köle ya da kul durumunda tutulamaz.
>
> 2. Hiç kimse zorla çalıştırılamaz ve zorunlu çalışmaya tabi tutulamaz.
>
> 3. Aşağıdaki haller, bu madde anlamında "zorla çalıştırma ya da zorunlu çalışma" sayılmaz:
>
> (a) Bu Sözleşme'nin 5. maddesinde öngörülen koşullara uygun olarak tutulu bulunan bir kimseden, tutulu bulunduğu sırada veya şartlı tahliyeden yararlandığı süre içinde olağan olarak yapması istenilen bir iş;
>
> (b) Askeri nitelikli herhangi bir hizmet veya vicdanî reddin meşru sayıldığı ülkelerde, vicdanî reddi seçen kişilere zorunlu askerlik hizmeti yerine gördürülebilecek başkaca bir hizmet;
>
> (c) Toplumun hayat veya refahını tehdit eden kriz veya afet hallerinde gerekli görülen her hizmet;
>
> (d) Olağan yurttaşlık yükümlülükleri kapsamına giren her türlü çalışma veya hizmet."

Sözleşme'nin 8. maddesi

> "1. Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve yazışmasına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.
>
> 2. Bu hakkın kullanılmasına bir kamu makamının müdahalesi, ancak müdahalenin yasayla öngörülmüş ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli bir tedbir olması durumunda söz konusu olabilir."

Sözleşme'ye Ek 4 No.lu Protokol'ün 2. maddesi

"1. Bir devletin ülkesi içinde usulüne uygun olarak bulunan herkes, orada serbestçe dolaşma ve ikametgahını seçebilme hakkına sahiptir.

2. Herkes, kendi ülkesi de dâhil, herhangi bir ülkeyi terk etmekte serbesttir.

3. Bu haklar, ancak ulusal güvenlik, kamu emniyeti, kamu düzeninin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlık ve ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için, demokratik bir toplumda zorunlu tedbirler olarak ve yasayla öngörülmüş sınırlamalara tabi tutulabilir.

4. Bu maddenin 1. fıkrasında sayılan haklar, belli yerlerde, yasayla konmuş ve demokratik bir toplumda kamu yararının gerektirdiği sınırlamalara tabi tutulabilir."

Sözleşme'ye Ek 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesi

Yabancıların toplu olarak sınır dışı edilmesi yasaktır.

3. Yukarıda görüldüğü üzere Sözleşme'de vatandaş olmayanların ülkeye girişine veya kimin vize alabileceğine yönelik açık düzenlemeler yapılmamıştır.

A. İltica talep edilen bir ülkeye girmek için vize başvurusunda bulunmak

4. 2020 tarihli *M.N. ve Diğerleri / Belçika* [BD] (k.k.), davasında, Suriyeli bir çift ve bu çiftin iki çocuğu olan başvuranlar, Sözleşme'nin 3. maddesine dayanarak, Suriye'deki çatışma göz önünde bulundurulduğunda, iltica başvurusunda bulunmak için Lübnan'a seyahat etmiş ve Lübnan'da, Belçika'ya gitmelerine olanak sağlayan kısa süreli vizeleri vermesi hususunda Belçika Büyükelçiliğinden talepte bulunmuşlardır. Başvuranların talepleri, Belçika'daki Yabancılar Ofisi tarafından işlemden geçirilmiş ve reddedilmiştir. Bu hususa ilişkin olarak Belçika büyükelçiliği tarafından bilgilendirilen başvuranlar, Belçika mahkemeleri nezdinde reddedilen başvurularda bulunmuşlardır. Mahkeme, davalı Devletin, başvuranların vize başvurularını işleme geçirerek, kendi sınır ötesi yargı yetkisini başvuranlar üzerinde ifa etmediği ve başvuranların temyiz başvuruları üzerinden yargı yetkisine ilişkin bir bağlantı oluşturulmadığı kanaatine varmaktadır.

B. Aile birleşimi amacıyla giriş[2]

5. Bazı koşullar altında bir devletin özellikle aile hayatına saygı hakkı olmak üzere Sözleşme ile güvence altına alınan bazı hakların kullanılması için bir ön koşul ise bireylerin ülkeye girişine izin vermesi gerekebilir. Aynı zamanda, Sözleşme'nin 8. maddesi kapsamında bir Devletin evli bir çiftin evlendiklerinde yaşayacakları ülke tercihine saygı duyma ve vatandaş olmayan bir eşin ülkeye yerleşmesini kabul etme gibi bir yükümlülüğü bulunmamaktadır. Bir Devletin Sözleşme'nin 8. maddesi kapsamındaki aile birleşimini sağlama konusunda pozitif bir yükümlülük altında olup olmadığını belirlemek için genel olarak dikkate alınması gereken maddi unsurlar, 2021 tarihli *M.A. / Danimarka* [BD] davasında, (i) aile birleşimi talebinde bulunan yabancının ve ilgili aile üyesinin ev sahibi ülkedeki statüsü ve bu ülkeyle olan bağları; (ii) ilgili yabancıların, aile yaşamları kurulduğunda ev sahibi ülkede yerleşmiş veya belirsiz bir göçmen statüsüne sahip olup olmadıkları; (iii) ailenin, yeniden birleşme talebinde bulunan kişinin kendi ülkesinde yaşamasının önünde aşılmaz veya büyük engeller olup olmadığı; (iv) çocukların bu hususların bir parçası olup olmadığı; (v) yeniden birleşme talebinde bulunan kişinin, sosyal yardımlar hariç olmak üzere, aile üyelerinin temel geçim masraflarını karşılayacak yeterli

[2] Ayrıca bk. *8. Madde Rehberi - Özel Hayata ve Aile Hayatına Saygı Hakkı*.

bağımsız ve sürekli gelire sahip olduğunu gösterip gösteremeyeceği (§§ 131-135) şeklinde özetlenmiştir. Mültecilerin, diğer yabancılar için öngörülenden daha elverişli bir aile birleşimi prosedüründen faydalanmaları gerektiği konusunda uluslararası düzeyde ve Avrupa düzeyinde bir fikir birliği bulunmaktadır (§§ 138 ve 153; 2023 tarihli *B.F. ve Diğerleri / İsviçre*, §§ 90, 97 ve 98).

6. Mültecilerin aile birleşimi taleplerinin işleme konulmasına ilişkin usuli gereklilikler bakımından, karar alma süreci, başvuranın aile hayatına saygı gösterilmesi hakkına riayet edilmesi için gereken esnekliği (örneğin, aile bağlarının varlığına ilişkin kanıtların kullanılması ve kabul edilebilirliğine ilişkin olarak), hızı ve verimliliği yeterince güvence altına almalıdır (2021 tarihli *M.A. / Danimarka* [BD], §§ 137-139 ve 163; 2014 tarihli *Tanda-Muzinga / Fransa*; 2014 tarihli *Mugenzi / Fransa*; 2014 tarihli *Senigo Longue ve Diğerleri / Fransa*). Bu hususlar, kendi ülkelerindeki genel durum nedeniyle Sözleşme'nin 3. maddesi kapsamda kötü muamele riski altında olan ve riskin geçici olmayıp kalıcı veya uzun süreli olduğu anlaşılan kişiler de dâhil olmak üzere, ikincil korumadan yararlananlar için de aynı şekilde geçerlidir (2021 tarihli *M.A. / Danimarka* [BD], § 146). Ayrıca, ilgili kişilerin somut durumları ve kendi ülkelerindeki durum ışığında, aile birliğinin menfaatine ilişkin bireyselleştirilmiş adil bir denge değerlendirmesi yapılması ve geri dönüşün fiili ihtimalinin veya bunun önündeki engellerin muhtemel süresinin belirlenmesi gerekmektedir (2021 tarihli *M.A. / Danimarka*, §§ 149, 162 ve 192-193 ve ayrıca bk. yerel mahkemelerin, çocuk başvuranın üstün yararını denge uygulamalarının ve gerekçelerinin merkezine yeterince atfetmemelerine ilişkin olan 2016 tarihli *El Ghatet / İsviçre*).

7. Devletler, mülteci statüsü verilmemiş ancak ikincil korumadan veya geçici korumadan yararlanan kişiler tarafından talep edilen aile birleşimi için iki yıllık sürenin ötesinde bir bekleme süresi uygulanıp uygulanmayacağına karar verirken Sözleşme'nin 8. maddesi kapsamında geniş bir takdir yetkisine sahip olmakla birlikte, kişilerin kendi ülkesindeki aile yaşamından yararlanmanın önündeki aşılmaz engeller, adil denge incelemesinde giderek daha fazla önem kazanmakta olup (2021 tarihli *M.A. / Danimarka* [BD] §§ 161-162 ve 193), fiili ayrılık süresinin kaçınılmaz olarak bekleme süresinden bile daha uzun olacağı göz önünde bulundurulmalıdır (§ 179). Mahkeme, 2015 yılında Danimarka'da kendisine sözde "geçici koruma statüsü" verilen 2021 tarihli *M.A. / Danimarka* [BD] davasındaki Suriye vatandaşı olan başvuranın, uzun süredir birlikte olduğu karısıyla aile birleşimi için başvuruda bulunmadan önce tabi tutulduğu üç yıllık yasal bekleme süresine ilişkin olarak Sözleşme'nin 8. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir. Mahkeme, özellikle, iç hukuktaki yargılamalarda çiftlerin kendi ülkelerinde aile hayatından yararlanmalarının önünde aşılmaz engeller olduğunun kabul edilmiş olmasına rağmen, başvuranın aile birliği kapsamında daha kısa bir bekleme süresinin gerekli olup olmadığına ilişkin bireyselleştirilmiş bir değerlendirme talebinde bulunma olanağına sahip olmadığını değerlendirmiştir (§§ 192-194). Buna karşın, Mahkeme, ikincil koruma sağlanan kişiler için yasal bekleme süresinin kademeli olarak azaltıldığı, başvuranların aile birleşimi hakkının sadece bir buçuk yıldan daha kısa bir süre için askıya alınmasından fiilen (*de facto*) etkilendiği ve ilgili kişilerin somut durumları ışığında aile birliğinin menfaatlerinin bireyselleştirilmiş bir değerlendirmesinin yapılmadığına dair herhangi bir belirtinin bulunmadığı 2022 tarihli *M.T. ve Diğerleri / İsviçre* davasında Sözleşme'nin 8. maddenin ihlal edilmediğine karar vermiştir. Söz konusu davada, Mahkeme ayrıca, ikinci başvurana kendi ülkesindeki (Suriye) genel durum nedeniyle ikincil koruma sağlanmış olması nedeniyle başvuranların aile birleşimi için yukarıda belirtilen askıya alma süresine tabi tutulmalarının Sözleşme'nin 8. maddesi ile bağlantılı olarak Sözleşme'nin 14. maddesini ihlal etmediğine, oysa Mültecilerin Hukuki Statüsüne ilişkin 1951 Sözleşmesi kapsamındaki mültecilerin böyle bir askıya almaya tabi olmadıklarına karar vermiştir (§§ 95-117).

8. Mahkeme 2023 tarihli *B.F. ve Diğerleri / İsviçre* davasında, ilk kez, (bazı) tanınmış mültecilerin aile birleşiminin iç hukuk kapsamında sosyal yardıma muhtaç olmama şartına tabi tutulduğu bir davayı incelemiştir. Hepsi de 1951 Sözleşmesi anlamında mülteci olarak kabul edilen başvuranlara, iç hukuka uygun olarak, sığınma yerine geçici olarak ülkeye kabul edilmelerine karar verilmiştir. Zira, mülteci statülerinin gerekçeleri, kendi ülkelerinden ayrılmalarının ardından ve kendi eylemlerinin, yani bu ülkelerden yasadışı çıkışlarının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Diğer hususların yanı sıra, mültecilerin diğer yabancılara kıyasla daha elverişli bir aile birleşimi prosedüründen faydalanmaları gerektiği konusunda uluslararası düzeyde ve Avrupa düzeyinde görüş birliği bulunduğunu yineleyen Mahkeme,

yerinde mültecilerin içinde bulundukları özellikle hassas durumun - özellikle kendi ülkelerinde kötü muamele riskiyle karşı karşıya olmaları sebebiyle oradaki aile üyeleriyle yeniden bir araya gelmelerinin önündeki aşılamaz engeller - aile birleşimi taleplerine bir koşulun (sosyal yardıma muhtaç olmama şartı gibi) uygulanmasında yeterince dikkate alınması gerektiği ve kendi ülkesinde aile hayatını sürdürme önündeki aşılmaz engellerin, zaman geçtikçe adil dengenin nasıl sağlandığında giderek daha fazla önem kazandığı kanaatinde varmıştır. Bu nedenle, kapsamlı ve bireyselleştirilmiş adil denge incelemesinin bir unsuru olarak, sosyal yardıma muhtaç olmama şartının (iç hukukta sığınma yerine geçici kabul verilen mültecilerin aile birleşimi taleplerine uygulanmaktadır) yeterli esneklikle uygulanması gerekmektedir. Söz konusu dört başvurudan ikisinde Mahkeme, gelir karşılığı çalışan başvuranların, geçimlerini sağlamak ve kendilerinin ve aile üyelerinin masraflarını karşılamak için kendilerinden makul olarak beklenebilecek her şeyi yaptıklarını tespit etmiştir. Üçüncü davada ise Mahkeme, Federal İdare Mahkemesinin, başvuranın sağlığının, en azından belirli bir ölçüde, çalışmasına imkân verip vermeyeceğini ve sonuç olarak itiraz edilen şartın, başvuranın sağlığı göz önünde bulundurularak esnek bir şekilde uygulanması gerekip gerekmediğini yeterince incelediği hususunda tatmin olmamıştır. Dolayısıyla Mahkeme, bu üç başvuruyla ilgili olarak Sözleşme'nin 8. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir. *Dabo / İsveç* davasında, Mahkeme ilgili ancak farklı bir soruyu ele almıştır: davalı Devletin iç hukukunda, mültecilere mülteci statüsü verildikten sonraki üç ay içinde aile birleşimi başvurusunda bulunmaları halinde maddi destekte bulunma yükümlülüğünden muaf tutulmalarını öngörürken, aile birleşimi talebinin daha sonraki bir aşamada yapılması halinde (aile birleşimi hakkına ilişkin 22 Eylül 2003 tarihli ve 2003/86/EC sayılı Konsey Direktifinin 12(1) maddesinin üçüncü bendi kapsamında tanınan bir imkân doğrultusunda) söz konusu maddi destekte bulunma yükümlülüğünün uygulanmakta olduğu belirtilmektedir. Mahkeme, başvuranın aile birleşimi talebinin üç aylık süre sınırı dışında "objektif olarak mazur görülemeyecek" bir şekilde, yani maddi destekte bulunma yükümlülüğünü yerine getirmesi gerektiği halde yerine getirmediği için reddedilmesinin Sözleşme'nin 8. maddesini ihlal etmediğine karar vermiştir. Bu hususta, Mahkeme ayrıca, yerel makamların başvuranın istediği zaman aile birleşimi için yeni bir talepte bulunabileceğini ve mesleği göz önünde bulundurulduğunda gelecekte maddi destekte bulunma yükümlülüğünü yerine getirebileceğine dair iyi beklentilere sahip olduğunu ortaya koyduğunu kaydetmiştir: başvuranın henüz bir iş bulamadığına dikkat çeken Mahkeme, kendisinin ve ailesinin masraflarını karşılayacak yeterli geliri elde etmek için kendisinden makul olarak beklenebilecek her şeyi yaptığı sonucuna varılamayacağını düşünmüştür. Mahkeme daha sonra 2024 tarihli *D.H. ve Diğerleri / İsveç* ve *Okubamichael Debru / İsveç* davalarında da benzer bulgular saptamıştır.

9. Ancak, bir devlet eşlerinin de birlikte geleceği belirli göçmen kategorilerinin haklarını düzenleyen bir mevzuat çıkarmaya karar verdiği takdirde bu mevzuat Sözleşme'nin 14. maddesinde öngörülen ayrımcılık yapmama ilkesine uygun bir şekilde hazırlanmalıdır. Mahkeme 2012 tarihli *Hode ve Abdi/Birleşik Krallık* davasında Sözleşme'nin 8. maddesi ile birlikte alınan 14. maddesinin ihlal edildiğini tespit etmiştir. Çünkü göç öncesi evlenen mülteciler ve geçici ikamet izni olan göçmenlerin eşlerini yanına alabiliyor olmalarına rağmen otoritelerce tanınmış mülteci olan başvuranın göç sonrası eşi (post-flight spouse) olan diğer başvuranın Davalı Devlet'te eşine katılmasına izin verilmemiştir.

10. 2006 tarihli *Mubilanzila Mayeka ve Kaniki Mitunga / Belçika* kararı, mültecilerin aile birleşimi hakkında Mahkemenin inceleme yaptığı başka bir kararıdır. Birinci başvuran Kanada'da mülteci statüsü ve süresiz oturum izni elde etmiştir ve Hollanda uyruklu erkek kardeşinden memleketinde büyükannesiyle birlikte yaşayan 5 yaşındaki kızını (ikinci başvuran) memleketinden getirmesini ve yanına alana kadar onunla ilgilenmesini istemiştir. Belçika'ya vardıklarında iki başvuranın aile birleşimini sağlamak yerine yetkililer ikinci başvuranı alıkoymuş ve ardından memleketine geri göndermişlerdir. Bu durum da Sözleşme'nin 8. maddesi kapsamında ihlal teşkil etmektedir (§§ 72-91).

11. Başka bir ülkede aile bağları olanların aile birleşiminin reddedilmesi ve davalı devletin vatandaşı olarak doğanlara ve vatandaşlığı sonradan elde edenlere gösterilen farklı muamelelere ilişkin olarak 2016 tarihli *Biao / Danimarka* [BD] davasına bakınız. 2017 tarihli *Schembri / Malta* (k.k.) davasında Mahkeme, giriş izni kapsamında değil de davalı Devlette kalma izni bağlamında (bk. daha genel olarak,

aşağıda "Sözleşme'nin 8. maddesi" bölümü) Sözleşme'nin 8. maddesinin "formalite evliliklere" uygulanamayacağını ve başvuranın aynı cinsiyetten olan partnerinin aile oturma izni talebinin reddedilmesinin Sözleşme'nin 8. maddesi ile birlikte alınan 14. maddesinin ihlal ettiğini tespit etmiştir (2016 tarihli *Taddeucci ve McCall / İtalya*).

12. 2024 tarihli *Martinez Alvarado / Hollanda* davasında Mahkeme, ebeveynler ile yetişkin çocuklar veya yetişkin kardeşler arasında, normal duygusal bağların ötesinde "ek bağımlılık unsurlarının" Sözleşme'nin 8. maddesi anlamında "aile hayatı" anlamına geldiği ilkelerini yeniden dile getirmiş, söz konusu ilişkinin ve davanın diğer ilgili koşullarının bireysel olarak incelenmesi gerektiğini ve "ek bağımlılık unsurları" temelinde "aile yaşamının" varlığının genellikle unsurların bir kombinasyonunun sonucu olacağını belirtmiştir (§§ 35-44). Mahkeme, ağır engelli yetişkin bir erkek olan başvuran ile davalı Devlette ikamet eden ve başvuranın yıllarca bakım ve desteğine güvendiği yetişkin kız kardeşleri arasındaki ilişkinin "aile hayatı" oluşturduğuna ve başvurana aile birleşimi temelinde ikamet izni verilmemesinin, yerel makamlar tarafından yapılan yetersiz değerlendirme nedeniyle 8. maddeyi ihlal ettiğine karar vermiştir. Buna karşın, Mahkeme 2024 tarihli *Kumari / Hollanda* (k.k.), davasında, başvuran ile davalı Devlette ikamet eden yetişkin oğlu arasında "ek bağımlılık unsurlarının" varlığının kanıtlanmadığına karar vermiştir (Mahkemenin "ek bağımlılık unsurlarının" varlığının kanıtlanmadığını tespit ettiği bir sınır dışı etme davasına ilişkin olarak 2025 tarihli *Demirci / Macaristan,* § 74).

13. Aile birleşimi bağlamında Mahkeme, yetişkin aile üyeleri arasındaki ilişkinin Sözleşme'nin 8. maddesi anlamında "aile hayatı" teşkil edip etmediği sorusunu, aile birleşimi talebine ilişkin kararın kesinleştiği tarihten önce meydana gelen tüm olaylara dayanarak değerlendirecektir. Ancak, aile birleşimi talebinde bulunulduğu sırada aile üyelerinden birinin reşit olmadığı durumlarda, Mahkeme çocuğun yargılama süresince "yaşlanmasını" önlemek amacıyla, "aile yaşamının" varlığına ilişkin soruyu o tarihteki duruma göre değerlendirecektir (2024 tarihli *Martinez Alvarado / Hollanda*, § 45).

C. Vize verilmesi ve Sözleşme'nin 4. maddesi[3]

14. 2010 tarihli *Rantsev / Kıbrıs ve Rusya,* davasında başvuranın kızı, Rusya vatandaşı, "kabare sanatçısı" vizesiyle Kıbrıs'a geldikten birkaç gün sonra Kıbrıs'ta özel bir mülkün camından düşerek şüpheli bir şekilde hayatını kaybetmiştir. Mahkeme, Kıbrıs'ta kadın ticaretine ilişkin kanıtların olmasına ve Kıbrıs'ın göç politikasının ve yasal eksikliklerin Kıbrıs'a kadın ticareti yapılmasını teşvik ettiğini gösteren çeşitli raporlarda endişelerin dile getirilmesine rağmen "sanatçı vizesi" sisteminin başvuranın kızına kadın ticareti ve suiistimale karşı pratik ve etkili bir koruma sağlamadığı gerekçesiyle Kıbrıs'ın, diğerleri ile birlikte, Sözleşme'nin 4. maddesi kapsamındaki pozitif yükümlülüklerini yerine getirmediğine hükmetmiştir (§§ 290-293). İnsan kaçakçılığına ilişkin davalarda kamu görevlileri tarafından vize verilmesine yönelik soruşturmalarda etkin soruşturma yürütme usuli yükümlülüğüne ilişkin olarak 2019 tarihli *T.I. Ve Diğerleri / Yunanistan* davasına bakınız.

D. Giriş ve seyahat yasakları

15. Giriş yasağı bireylerin atıldıkları bir ülkeye girişini yasaklar. Genelde bu yasak belirli bir süreliğine geçerlidir ve aksi halde kabul edilebilecek tehlikeli olduğu düşünülen ya da istenmeyen kimselere vize verilmemesini sağlar. Schengen bölgesine dâhil ülkelerde giriş yasakları, Schengen Bilgi Sistemi (SIS) adı verilen veri tabanına kaydedilir. 2010 tarihli *Dalea / Fransa* (k.k.) davasında Mahkeme, başvuranın SIS veritabanına kaydedilmesinin Sözleşme'nin 8. maddesi kapsamında özel hayata saygı hakkını ihlal etmediğine karar vermiştir. Mahkeme, Sözleşme'nin 8. maddesi kapsamında BM tarafından düzenlenen terörist şüpheli listesine bir bireyin eklenmesi sonucunda bu bireye seyahat yasağı uygulanmasının etkilerini (2012 tarihli *Nada/ İsviçre* [BD]) ve aynı zamanda Sözleşme'ye Ek 4 No.lu Protokol'ün 2. maddesi çerçevesinde yerli ya da yabancı göç kanunlarının ihlal edilmesini önlemek

[3] Ayrıca bk. *4. Madde Rehberi - Kölelik ve zorla çalıştırma yasağı*.

üzere öngörülen seyahat yasağının etkilerini incelemiştir (2012 tarihli *Stamose / Bulgaristan)*.

E. Denizde müdahale, kurtarma operasyonları ve yargısız olarak sınır dışı edilme ("geri göndermeler")[4]

16. 2012 tarihli *Hirsi Jamaa ve Diğerleri / İtalya* [BD], davasında Mahkeme denizde geri göndermelere ilişkin bir inceleme yapmıştır. Sığınmacılar ve diğerleri dâhil olmak üzere 200 kişilik göçmen grubunun bir parçası olan başvuranlara başka bir Sözleşmeci Taraf'ın arama ve kurtarma bölgesindeki açık denizde davalı Devlet'in sahil güvenliği tarafından müdahale edilmiştir. Özetle, başvuranlar İtalya ve Libya arasında gerçekleşen bir anlaşma kapsamında Libya'ya gönderilmiştir ve başvuranlara iltica başvurusunda bulunma fırsatı verilmemiştir. Mahkeme, Sözleşmenin 1. maddesinin amacı dâhilinde davalı Devlet'in açık denizde başvuranlara müdahale etmesinden dolayı başvuranların Davalı Devlet'in yetki alanında olduğuna hükmetmiştir ve İtalyan yetkililerin başvuranların Libya'ya düzensiz göçmen olarak döndüklerinde Sözleşmeye aykırı bir şekilde muamele göreceğini, başvuranlara hiçbir şekilde koruma sağlanmayacağını ve başvuranların keyfi bir şekilde memleketlerine gönderilme riskine karşı koruma sağlayan güvencelerin yetersiz olduğunu bildiği ya da bilmesi gerektiği kanısındadır. Başvuranların iltica talebinde bulunmamasının ya da Libya'da iltica sisteminin bulunmamasından dolayı karşı karşıya kaldıkları riskleri dile getirmemesinin davalı Devletin Sözleşmenin 3. maddesi kapsamındaki yükümlülüklerini ortadan kaldırmayacağını yeniden tasdik etmiştir. Ayrıca, Sözleşme'ye Ek 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesi ve Sözleşme'ye Ek 4 No.lu Protokol'ün 3 ve 4. maddesi ile bağlantılı olarak Sözleşme'nin 13. maddesinin ihlal edildiğini tespit etmiştir.

17. 2024 tarihli *M.A. ve Z.R. / Kıbrıs* davasında, Suriye vatandaşı olan başvuranlar, Kıbrıs karasularında Kıbrıs sahil güvenliği tarafından durdurulmuş ve sığınma talepleri işleme konulmadan ve Lübnan'da etkili bir sığınma prosedürüne erişimleri, oradaki sığınmacıların yaşam koşullarına veya geri gönderilme riski olup olmadığı hususlarına ilişkin bir değerlendirme yapılmadan Kıbrıs bayrağı taşıyan bir gemiyle Lübnan'a götürülmüşlerdir. Mahkeme, başvuranların sınır dışı edilmeleri nedeniyle Sözleşme'nin 3. maddesinin, 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesinin ve yukarıda belirtilen her iki hükümle birlikte ele alındığında 13. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir. Mahkeme ayrıca, başvuranların gemiden inmelerine izin verilmeden orada kaldıkları iki gün boyunca Kıbrıslı yetkililer tarafından gördükleri muamele nedeniyle Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

18. 2025 tarihli *S.S. ve Diğerleri / İtalya* (k.k.) davasında, İtalyan makamları, Libya kıyıları açıklarında açık denizde göçmenleri taşıyan bir gemiden acil yardım sinyali almış ve yetkili Libya makamlarına bilgi vermiş, bunun üzerine bir Libya gemisi hayatta kalanları kurtarmıştır. Mahkeme, davalı tarafın, başvuranların yakalandığı bölge üzerinde yer bakımından (*ratione loci*) etkili kontrolü bulunmadığını ve Roma Deniz Kurtarma Koordinasyon Merkezinin yetkili Libya makamlarını bilgilendirmiş olması ve bunun üzerine bir Libya gemisinin uluslararası deniz hukuku yükümlülüklerine uygun olarak hayatta kalanları kurtarmasının, devletin temsilcisinin yetkisi ve kontrolü nedeniyle İtalya'nın konu bakımından sınır ötesi yargı yetkisini kapsamadığını tespit etmiştir.

19. 2022 tarihli *Safi ve Diğerleri / Yunanistan* davasında, başvuranlar Ege Denizi'nde 27 göçmeni taşıyan bir balıkçı teknesinde bulunmaktaydılar. Yunan sahil güvenliği tekneyi çekmeye çalışırken tekne alabora olmuştur. Teknenin batması, aralarında başvuranların yakın akrabalarının da bulunduğu on bir kişinin ölümüyle sonuçlanmıştır. Mahkeme, öncelikle, ölümcül kazaya ilişkin soruşturmanın etkisiz olması nedeniyle Sözleşme'nin 2. maddesinin usul yönünden ihlal edildiğini tespit etmiştir. İkinci olarak, etkili bir soruşturmanın yokluğunda, kurtarma operasyonunun bazı ayrıntıları veya iddia edildiği gibi başvuranları Türk sularına geri gönderme girişiminde bulunulup bulunulmadığı konusunda bir karar veremeyeceğini not eden Mahkeme, tartışmasız olan veya başka bir şekilde tespit edilen bazı gerçekleri göz önünde bulundurarak, Yunan makamlarının, hayatları risk altında olan kişileri korumak için önleyici

[4] Ayrıca bk. *Sözleşme'ye Ek 4 No'lu Protokol'ün 4. Maddesine ilişkin Rehber – Yabancıların Topluca Sınır Dışı Edilmeleri Yasağı*.

operasyonel önlemler alma konusunda Sözleşme'nin 2. maddesi kapsamındaki yükümlülüğünü yerine getirmediği sonucuna varmıştır. Bu görev bir sonuç değil araç görevi olduğundan, sahil güvenliğin denizde hayatı tehlikede olan herkesi kurtarmayı başarması beklenemezdi. Deniz kurtarma operasyonuna katılan bir geminin kaptanı ve mürettebatı genellikle zor ve hızlı kararlar vermek zorunda kalır ve bu tür kararlar kural olarak kaptanın takdirine bağlıdır. Ancak, bu kararların tehlikedeki kişilerin yaşam hakkını güvence altına almak için gerekli çabadan esinlendiğinin gösterilmesi gerekmektedir. Kurtarma operasyonunun yürütülme ve organize edilme biçimindeki bir dizi ihmal ve gecikmeyi dikkate alarak, Mahkeme, yetkililerin, tüm başvuranlara ve yakınlarına gereken koruma düzeyini sağlamak için kendilerinden makul olarak beklenebilecek her şeyi yapmadıklarını tespit etmiştir.

20. 2024 tarihli *Alkhatib ve Diğerleri / Yunanistan* davasında, Yunanistan'a yasadışı yollardan girmek amacıyla diğer göçmenlerle birlikte bir teknede seyahat eden başvuranların ailesinden birisi, sahil güvenlik tarafından yapılan silah atışı sonucunda ciddi bir şekilde yaralanmıştır. Mahkeme, öncelikle, soruşturmanın etkisiz olması nedeniyle Sözleşme'nin 2. maddesinin usul yönünden ihlal edildiğini tespit etmiştir: çok sayıda eksiklik nedeniyle, diğerlerinin yanı sıra, davanın özel koşullarında potansiyel olarak ölümcül güç kullanımının haklı olup olmadığını belirlemek mümkün olmamıştır. İkinci olarak, 2. maddenin esas yönü bakımından, Mahkeme, davalı Devletin deniz gözetim operasyonlarında potansiyel olarak ölümcül güç kullanımını düzenleyen yeterli bir yasal ve idari çerçeve oluşturma yükümlülüğünü yerine getirmediğini tespit etmiştir: Mahkeme, teknede gizlenmiş yolcuların bulunduğunu varsayabilecek olan sahil güvenliğin, ölümcül güç kullanımını ve olası hayati riskleri en aza indirmek için gerekli özeni göstermediğini tespit etmiş ve Hükümet'in, güç kullanımının Sözleşme'nin 2 § 2 maddesi anlamında "kesinlikle gerekli" olduğunu kanıtlamadığı sonucuna varmıştır. 2025 tarihli *Almukhlas ve Al-Maliki / Yunanistan* davasında, where a minor, who had been hiding on a boat transporting migrants, was hit by a bullet fired by a coastguard at one of the skippers during an operation to intercept the boat, the Court found a violation of the procedural limb of Article 2 as well as of the substantive limb (planning and conduct of the interception).

F. Kara sınırlarındaki kurtarma operasyonları

21. 2023 tarihli *Alhowais / Macaristan* davasında, başvuranın Suriyeli bir göçmen olan kardeşi Macaristan-Sırbistan sınırındaki bir nehirde yapılan sınır kontrolü sırasında boğulmuştur. Başvuranın, Macaristan'da karaya çıkmalarını engellemek için göçmenlere karşı güç kullanıldığı iddiasıyla ilgili olarak Mahkeme, etkili bir soruşturmanın yokluğunda bu iddiaların makul şüphenin ötesinde kanıtlanamayacağını sonucuna ulaşmıştır (§§ 119-123). Buna rağmen, davalı Devlet yetkililerinin, kaza meydana geldiğinde bir sınır kontrol operasyonu yürüttükleri, göçmenlerin nehrin Macaristan tarafına geldiklerinden haberdar oldukları (Sırbistan kıyısında görüldükleri ve nehri geçmeye çalıştıkları fark edildiği için) ve daha önce nehri geçmeye çalışan göçmenlerin yaralanmasına yol açan bir olay yaşanmış olması nedeniyle, göçmenlerin karşı karşıya oldukları gerçek ve yakın riskin farkında oldukları kabul edilmelidir (§§ 127-130). Devletin yaşamın korunmasına ilişkin pozitif yükümlülüklerinin, yaşama yönelik herhangi bir riskin en aza indirilmesini sağlamak için operasyonun planlanması ve kontrolüne kadar uzandığını kaydeden Mahkeme, yetkililerin nehir geçişinin tehlikelerini değerlendirmek ve sınır operasyonlarını buna göre düzenlemek için yeterli bilgiye sahip olduklarını, ancak bunu yapmadıklarını tespit etmiştir. Yetkililer göçmenlerden birinin tehlikede olduğu bilgisini aldıktan sonra, başvuranın kardeşinin hayatını korumak için kendilerinden makul olarak beklenebilecek tüm operasyonel önlemleri almamışlardır. Dolayısıyla Sözleşme'nin 2. maddesi kapsamındaki pozitif yükümlülüklerini yerine getirmemişlerdir (§§ 131-144).

II. Davalı Devletin ülkesine giriş

Sözleşme'nin 3. maddesi

"Hiç kimse işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamaz."

Sözleşme'nin 5. maddesi

"1. Herkes özgürlük ve güvenlik hakkına sahiptir. Aşağıda belirtilen haller dışında ve yasanın öngördüğü usule uygun olmadan hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz:

(a) Kişinin, yetkili bir mahkeme tarafından verilmiş mahkûmiyet kararı sonrasında yasaya uygun olarak tutulması;

(b) Kişinin, bir mahkeme tarafından yasaya uygun olarak verilen bir karara uymaması sebebiyle veya yasanın öngördüğü bir yükümlülüğün uygulanmasını sağlamak amacıyla yasaya uygun olarak yakalanması veya tutulması;

(c) Kişinin bir suç işlediğinden şüphelenmek için inandırıcı sebeplerin bulunduğu veya suç işlemesine ya da suçu işledikten sonra kaçmasına engel olma zorunluluğu kanaatini doğuran makul gerekçelerin varlığı halinde, yetkili adli merci önüne çıkarılmak üzere yakalanması veya tutulması;

(d) Bir küçüğün gözetim altında eğitimi için usulüne uygun olarak verilmiş bir karar gereği tutulması veya yetkili merci önüne çıkarılmak üzere yasaya uygun olarak tutulması;

(e) Bulaşıcı hastalıkların yayılmasını engellemek amacıyla, hastalığı yayabilecek kişilerin, akıl hastalarının, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılarının veya serserilerin yasaya uygun olarak tutulması;

(f) Kişinin, usulüne aykırı surette ülke topraklarına girmekten alıkonması veya hakkında derdest bir sınır dışı ya da iade işleminin olması nedeniyle yasaya uygun olarak yakalanması veya tutulması.

2. Yakalanan her kişiye, yakalanma nedenlerinin ve kendisine yöneltilen her türlü suçlamanın en kısa sürede ve anladığı bir dilde bildirilmesi zorunludur.

3. İşbu maddenin 1 (c) fıkrasında öngörülen koşullar uyarınca yakalanan veya tutulan herkesin derhal bir hâkim veya yasayla adli görev yapmaya yetkili kılınmış sair bir kamu görevlisinin önüne çıkarılması zorunlu olup bu kişi makul bir süre içinde yargılanma ya da yargılama süresince serbest bırakılma hakkına sahiptir. Serbest bırakma, ilgilinin duruşmada hazır bulunmasını sağlayacak bir teminat şartına bağlanabilir.

4. Yakalama veya tutulma yoluyla özgürlüğünden yoksun kılınan herkes, tutulma işleminin yasaya uygunluğu hakkında kısa bir süre içinde karar verilmesi ve eğer tutulma yasaya aykırı ise, serbest bırakılması için bir mahkemeye başvurma hakkına sahiptir.

5. Bu madde hükümlerine aykırı bir yakalama veya tutma işleminin mağduru olan herkes tazminat hakkına sahiptir."

Sözleşme'ye Ek 4 No.lu Protokol'ün 2. maddesi

1. . Bir devletin ülkesi içinde usulüne uygun olarak bulunan herkes, orada serbestçe dolaşma ve ikametgahını seçebilme hakkına sahiptir.

2. Herkes, kendi ülkesi de dâhil, herhangi bir ülkeyi terk etmekte serbesttir.

3. Bu haklar, ancak ulusal güvenlik, kamu emniyeti, kamu düzeninin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlık ve ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için, demokratik bir toplumda zorunlu tedbirler olarak ve yasayla öngörülmüş sınırlamalara tabi tutulabilir.

4. Bu maddenin 1. fıkrasında sayılan haklar, belli yerlerde, yasayla konmuş ve demokratik bir toplumda kamu yararının gerektirdiği sınırlamalara tabi tutulabilir."

Sözleşme'ye Ek 4 no.lu Protokol'ün 4. maddesi

"Yabancıların toplu olarak sınır dışı edilmesi yasaktır."

A. Sınırda ve/veya ülkeye girildikten kısa bir süre sonra yargısız olarak sınır dışı edilme ("geri göndermeler")

22. Mahkeme ayrıca, sınır görevlilerinin, kişilerin bir limanda (2017 tarihli *Kebe ve Diğerleri / Ukrayna*) veya bir kara sınırı kontrol noktasında (2018 tarihli *M.A. ve Diğerleri / Litvanya*; 2020 tarihli *M.K. ve Diğerleri / Polonya*) karaya çıkmalarına izin vermeyerek davalı Devletin topraklarına girmelerini engelledikleri ve başvuranların iltica başvurusunda bulunmalarını engelledikleri veya başvuranların bu tür başvurularda bulundukları durumlarda, bunları kabul etmeyi ve iltica işlemlerini başlatmayı reddettikleri davaları da incelemiştir. Mahkeme ayrıca, davalı Devlete izinsiz bir şekilde giren veya girmeye çalışan göçmen ve/veya sığınmacıların (2020 tarihli *N.D. ve N.T. / İspanya* [BD]; 2021 tarihli *Shahzad / Macaristan*; 2021 tarihli *D / Bulgaristan*;2021 tarihli *M.H. ve Diğerleri / Hırvatistan*; 2022 tarihli *A.A. ve Diğerleri / Kuzey Makedonya*), Sözleşme'nin 3, 3. maddesi ile bağlantılı olarak 13 ve/veya 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesi ve 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesi ile bağlantılı olarak Sözleşme'nin 13. maddesi uyarınca yargısız olarak sınır dışı edilmeye ("geri gönderme") ilişkin bir dizi davayı da incelemiştir. Başvuranların davalı Devlet topraklarında bulunmalarının ve/veya iddia edilen sınır dışı edilmelerinin tartışmalı olduğu durumlarda, başvuranların olayların kendi versiyonlarını desteklemek için ilk bakışta kanıt sunup sunmadıkları tespit edilmelidir; durum böyleyse, ispat yükü Hükümete geçmelidir (4 No.lu Protokol'ün 4. maddesine ilişkin davalar için bk., 2020 tarihli D. *ve N.T. / İspanya* [BD], §§ 85-88, ve 2021 tarihli *M.H. ve Diğerleri / Hırvatistan*, §§ 268-275, ayrıca Sözleşme'nin 3. maddesine ilişkin davalar için bk., 2025 tarihli *A.R.E. / Yunanistan*, §§ 216-221 ve 230-267, ve 2024 tarihli *G.R.J. / Yunanistan* (k.k.)).

1. Sözleşme'nin 3. maddesinin tek başına ve/veya Sözleşme'nin 13. madesi ile bağlantılı olarak ele alınması

23. İltica başvurusunda bulunmak ve/veya güvenliklerinden endişe duyduklarını bildirmek üzere sınıra gelen başvuranların, davalı Devletin topraklarına girmek istedikleri üçüncü ülkeye yargısız olarak sınır dışı edilmeleri üzerine Mahkeme, iltica taleplerinin esasına ilişkin olarak, sınır dışı etme işlemini gerçekleştiren Devletin yetkilileri tarafından bir değerlendirme yapılmaksızın, sığınmacıların üçüncü aracı ülkelere gönderilmelerine ilişkin Sözleşme'nin 3. maddesi kapsamındaki yükümlülüklerle ilgili olarak, 2019 tarihli *Ilias ve Ahmed / Macaristan* [BD], davasında ortaya koyduğu ilkeleri uygulamıştır (bk. aşağıda "Üçüncü bir ülkeye sınır dışı etme" bölümü). Mahkeme, bu davalarda (benzer olgusal senaryolarla ilgili 2020 tarihli *M.K. ve Diğerleri / Polonya*; 2021 tarihli *D.A. ve Diğerleri / Polonya*; 2022 tarihli *O.M. ve D.S. / Ukrayna*, 2023 tarihli *S.S. ve Diğerleri / Macaristan,* ; 2024 tarihli *Sherov ve Diğerleri / Polonya*; İkili bir anlaşma temelinde bir AB üye ülkesinden diğerine gönderilmeyle ilgili olarak 2024 tarihli *H.T. / Almanya ve Yunanistan*; ayrıca bk. yukarıda "Denizde müdahale, kurtarma operasyonları ve yargısız olarak sınır dışı edilme ("geri göndermeler") bölümü" ; ancak 2019 tarihli *Ilias ve Ahmed* / *Macaristan* [BD]'den önceki davalar için bk. 2018 tarihli *M.A. ve Diğerleri / Litvanya* ve 2014 tarihli *Sharifi ve Diğerleri / İtalya ve Yunanistan*) Sözleşme'nin 3. maddesinin (ve bazı durumlarda 3. maddeyle bağlantılı olarak 13. maddenin), iç hukukun, sığınma başvurularının, başvuranların kendilerini tanıttıkları sınır geçiş noktasında (havaalanı) yapılamayacağını, ancak yalnızca bir kara sınırı transit bölgesinde yapılabileceğini öngördüğü durumlar da dâhil olmak üzere (2023 tarihli *S.S. ve Diğerleri / Macaristan,* 2023, §§ 62-63) ihlal edildiğini tespit ermiştir. Başvuranların, iltica başvurularının komşu üçüncü ülke makamları tarafından ciddi bir şekilde inceleneceğine dair bir garanti olmadığını ve kendi ülkelerine geri gönderilmelerinin Sözleşme'nin 3. maddesini ihlal edebileceğini iddia edebildikleri durumlarda, davalı Devlet, başvuranların iddialarının yetkili bir ulusal makam tarafından uygun bir şekilde incelenmesine kadar kendi yargı yetkisi altında kalmalarına izin vermekle yükümlüdür ve komşu

devletin topraklarında kalmaları halinde kötü muameleye maruz kalabileceklerini iddia eden ve kendilerini bir sınır kontrol noktasında tanıtan kişilerin, bu riski ortadan kaldırmak için yeterli önlemler alınmadığı sürece, topraklarına girişini reddedemez (2020 tarihli *M.K. ve Diğerleri / Polonya*, §§ 178-179). Mahkeme, söz konusu tedbirlerin davalı Devletin Avrupa Birliği üyeliğinden kaynaklanan katı uluslararası yasal yükümlülüklerine girmediğini ve sonuç olarak davalı Devletin Sözleşme uyarınca söz konusu eylemlerden tamamen sorumlu olduğunu eklemiştir. Daha spesifik olarak, Mahkeme, Avrupa Birliği hukuku hükümlerinin geri göndermeme ilkesini benimsediğini ve bunu bir Üye Devletin topraklarına kabul edilmeden önce sınır kontrollerine tabi tutulan kişilere uyguladığını tespit etmiştir (2020 tarihli *M.K. ve Diğerleri / Polonya*, §§ 180-182; 2021 tarihli *D.A. ve Diğerleri / Polonya*, §§ 65-67).

24. Bireylerin iltica talebinde bulunup bulunmadıklarını ve/veya geri gönderilmeleri halinde güvenliklerinden endişe duyduklarını davalı Devlet yetkililerine iletip iletmediklerini belirlemek için Mahkeme, sadece sınır görevlilerinin kayıtlarını değil, aynı zamanda başvuranın anlatımını destekleyen belgeleri ve sığınmacılar tarafından resmi notlarda verilen ifadelerin yanlış beyan edilmesine yönelik sistematik bir uygulamanın varlığına işaret eden sınırdaki duruma ilişkin raporları ve/veya bölgeye erişim ve iltica prosedürüne ilişkin endişeleri, kendi ülkesinde ve/veya üçüncü ülkede hüküm süren koşulları ve başvuranların Mahkeme önündeki önceki davalarındaki beyanlarını da dikkate almaktadır (2018 tarihli *M.A. ve Diğerleri / Litvanya*, §§ 107-113; 2020 tarihli *M.K. ve Diğerleri / Polonya*, §§ 174-177; 2021 tarihli *D.A. ve Diğerleri / Polonya*, §§ 60-63; 2022 tarihli *O.M. ve D.S. / Ukrayna*, 2022, §§ 8591; 2021 tarihli *D / Bulgaristan*, §§ 120-128; 2012 tarihli *Hirsi Jamaa ve Diğerleri / İtalya* [BD], §§ 123-136; 2022 tarihli *M.A. ve Diğerleri / Letonya* (k.k.), §§ 51-56; 2024 tarihli *M.A. ve Z.R. / Kıbrıs, §§* 82-88). Kişilerin açıkça iltica talebinde bulunmaları gerekmediği gibi, iltica başvurusunda bulunma isteğinin belirli bir biçimde ifade edilmesi de gerekmez (2012 tarihli *Hirsi Jamaa ve Diğerleri / İtalya* [BD], § 133; 2018 tarihli *M.A. ve Diğerleri / Litvanya*, §§ 108-109; 2021 tarihli *D / Bulgaristan*, §§ 120-128). Bu bağlamda, Mahkeme, iltica prosedürlerine erişim için tercümenin ve iltica taleplerini tespit etmeleri ve anlamaları için görevlilerin eğitilmesinin önemini vurgulamıştır (2018 tarihli *M.A. ve Diğerleri / Litvanya* §§ 108-109; 2021 tarihli *D / Bulgaristan*, §§ 124-126). Mahkeme ayrıca, bir avukatın sürece dâhil edilmemesini de dikkate almıştır (2021 tarihli *D / Bulgaristan*, § 125).

25. Mahkeme bugüne kadar, başvuranın davalı Devletin topraklarına girişinden kısa bir süre sonra kendi ülkesine yargısız olarak sınır dışı edilmesine ilişkin sadece bir davayı karara bağlamıştır (2021 tarihli *D / Bulgaristan*; 2025 tarihli *A.R.E. / Yunanistan*)). 2021 tarihli *D / Bulgaristan* davasında, başvuran Bulgaristan'a izinsiz bir şekilde giren, bir kamyonun içinde saklanan ve Batı Avrupa'ya gitmek üzere ülkeden transit geçmek isteyen bir grubun parçasıydı. Grup girişte fark edilmemiş, ancak kamyon Bulgaristan topraklarından geçtikten sonra Bulgaristan ile Romanya arasındaki sınırı geçmeye çalıştığında fark edilmiştir. Romanya yetkilileri tüm yolcuları tutuklamış, Romanya'ya girişlerini yasaklamış ve onları Bulgaristan yetkililerine teslim etmiş ve bu yetkililerde grubu tutuklamıştır Mahkeme, başvuranın Sözleşme'nin 3 ve 13. maddeleri kapsamındaki şikâyeti ile ilgili olarak iki aşamalı bir test uygulamıştır (§§ 107 ve 118): Söz konusu testte, ilk olarak, başvuranın, sınır dışı edilmeden önce, kendi ülkesine geri gönderilmesi halinde Sözleşme'nin 3. maddesine aykırı muamele göreceğine dair korkularını davalı Devlet yetkililerine ifade ederek, en azından özünde, uluslararası koruma talebinde bulunup bulunmadığı incelenmiştir. İlk soruya olumlu cevap verilmesi halinde, ikinci adım olarak, davalı Devlet yetkililerinin, Sözleşme'nin 13. maddesinin gereklerine uygun bir usulle, başvuranı kendi ülkesine geri göndermeden önce bu riskleri yeterince inceleyip incelemediklerinin tespit edilmesi gerekmektedir. Bu, şikâyetin bağımsız ve titiz bir şekilde incelenmesini ve sınır dışı etme işleminin uygulanmasının askıya alınmasını gerektirmektedir (§ 116). Bu bağlamda Mahkeme, sınır dışı etme tedbirine maruz kalan herkesin, ilgili usullere etkili bir şekilde erişebilmeleri ve şikâyetlerinin temelini oluşturabilmeleri için yeterli bilgi edinme hakkının güvence altına alınmasının önemini yinelemiştir (§ 116). Mahkeme, başvuranın Bulgar sınır polisine, Türk gazetesinde çalışmış eski bir gazetecisi olarak ve darbe girişimi sonrasında Türkiye'deki durum göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye'ye geri gönderilmesi halinde Sözleşme'nin 3. maddesine aykırı muameleye maruz kalacağı yönündeki korkularını dile getirdiğini tespit ederken, dosyada başvuranın açıkça uluslararası koruma talep ettiği yazılı bir belge bulunmamasını belirleyici olarak bulmamıştır. Mahkeme, dilsel engelleri - sığınma

prosedürlerine erişim için tercümenin önemini vurgulayarak -, bir avukatın sürece dâhil edilmemesini, başvuranın sınır polisine verdiği ve itiraz edilmeyen ifadelerin içeriğini ve gazeteciler de dâhil olmak üzere ilgili dönemde Türkiye'de hüküm süren koşulları dikkate almıştır (§§ 120-128). Mahkeme, uluslararası koruma için işlem başlatmadan başvuranı hızlı bir şekilde Türkiye'ye iade eden Bulgar makamlarının, başvuranın karşı karşıya olduğu Sözleşme'nin 3. maddesi kapsamındaki endişelerini incelemeden onu sınır dışı ettiği ve mevcut hukuk yollarını uygulamada etkisiz hale getirerek Sözleşme'nin 3 ve 13. maddelerini ihlal ettiği sonucuna varmıştır (§§ 129-137).

26. Bununla birlikte, Mahkeme, başvuranların davalı Devletin topraklarına giriş yapmalarından kısa bir süre sonra gerçekleşmeyen ve yerel makamların, başvuranları kendi ülkelerine göndermeden önce, Sözleşme'nin 3. maddesine aykırı muamele iddialarını incelemediği, kişilerin yargısız olarak ülkelerine geri gönderilmeleriyle ilgili bir kısım davayı ele almıştır. Bu davalar arasında, başvuranların iltica başvurusunda bulunduğu (bk., örneğin, Mahkemenin bu durumun Sözleşme'nin 3. maddesi kapsamındaki usule ilişkin yükümlülüğün yerine getirilmemesi anlamına geldiği sonucuna vardığı 2022 tarihli, *Shenturk ve Diğerleri / Azerbaycan*, §§ 112-117), veya bu kişilere sınır dışı edildikleri ülkede geçici koruma statüsü verilen (bk. Mahkemenin başvuranın Suriye'ye geri gönderilmesinin Sözleşme'nin 3. maddesinin yanı sıra 3. madde ile bağlantılı olarak 13 . maddenin ihlalini teşkil ettiğine karar verdiği 2022 tarihli *Akkad / Türkiye*) davalar da yer almaktadır. Daha genel olarak, "Mahkemenin sığınmaya ilişkin geri gönderme davalarında Sözleşme'nin 2 ve 3. maddesi kapsamındaki değerlendirmesinin kapsamı ve esasa ilişkin yönleri" bölümüne bakınız. 2025 tarihli *A.R.E. / Yunanistan* davasında, Mahkeme Yunan makamlarının, başvuranın uluslararası koruma talebini göz ardı ederek ve karşı karşıya olduğunu iddia ettiği 3. madde risklerini değerlendirmeden, başvuranı Yunanistan'ın Evros bölgesinden Türkiye'ye yargısız olarak göndererek, 3. maddeyi ve 3. maddeyle bağlantılı olarak 13. maddeyi ihlal ettiğine karar vermiştir (§§ 230-267 ve §§ 279-284).

2. Sözleşme'ye Ek 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesi[5]

27. Mahkeme, Sözleşme'ye Ek 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesi ile ilgili içtihadında, yargısız olarak sınır dışı edilme ve benzer durumlara ilgili olarak bir dizi olgusal durum ve uygulanacak ilgili testler arasında ayrım yapmıştır. Mahkeme, 2020 tarihli *N.D. ve N.T. / İspanya* [BD], §§ 201 ve 209-211, davasında bireylerin kara sınırını izinsiz bir şekilde geçtiği ve yargısız olarak sınır dışı edildiği durumlarda Sözleşme'ye Ek 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesine uygunluğu belirlemek için iki aşamalı bir test belirlemiştir. Bu test daha sonra aynı durumu ortaya koyan tüm davalarda uygulanmıştır (2021 tarihli *Shahzad / Macaristan*, §§ 59 *ve devamındaki paragraflar* ve 2021 tarihli *M.H. ve Diğerler / Hırvatistan*, §§ 294 *ve devamındaki paragraflar;* 2022 tarihli *A.A. ve Diğerleri / Kuzey Makedonya*, §§ 112-123): Söz konusu teste ilk olarak, Devletin, zulümle karşı karşıya kalan tüm kişilerin, özellikle Sözleşme'nin 3. maddesine dayanarak, başvurunun Sözleşme de dâhil olmak üzere uluslararası normlara uygun bir şekilde işleme alınmasını sağlayan koşullar altında, koruma başvurusunda bulunmalarına olanak tanımak için yasal giriş yollarına, özellikle de sınır prosedürlerine, hakiki ve etkili erişim sağlayıp sağlamadığı dikkate alınmalıdır. İkinci olarak, Devletin böyle bir erişimi sağladığı ancak başvuranın bunu kullanmadığı durumlarda, bunu yapmamak için Devletin sorumlu olduğu güçlü gerçeklere dayanan mantıklı nedenlerin olup olmadığı değerlendirilmelidir. Bu tür güçlü gerekçelerin yokluğu, bunun başvuranların kendi davranışlarının bir sonucu olarak görülmesine yol açabilir ve bireysel kimlik tespitinin yapılmamasını haklı çıkarabilir. Başvuranların yasal giriş prosedürlerine hakiki ve etkili bir şekilde erişebildiklerini gösterme yükümlülüğü davalı Devlete aittir ve bugüne kadar karara bağlanan tüm davalar, Devletin bu ispat yükümlülüğünü yerine getirip getirmediğine (sınır geçiş noktalarının konumu, buralarda başvuru yapma yöntemleri, sığınmacıların hakları konusunda bilgilendirilmelerini sağlayan tercümanların/adli yardımın mevcudiyeti ve bu sınır noktalarında gerçekten başvuru yapıldığını gösteren bilgiler: kıyaslayanız 2020 tarihli *N.D. ve N.T. / İspanya* [BD], §§ 212-217; 2022 tarihli *A.A. ve Diğerleri / Kuzey Makedonya*, §§ 116-122, ve karşılaştırınız 2021 tarihli *Shahzad / Macaristan*, §§ 63-67; 2021 tarihli *M.H. ve Diğerleri / Hırvatistan*, §§ 295-304) dayanmaktadır. Mali ve

[5] Ayrıca bk. *Sözleşme'ye Ek 4 No'lu Protokol'ün 4. Maddesine ilişkin Rehber*.

diğer şartlara tabi bir giriş vizesi, sığınma talebinde bulunmaya çalışan kişiler için gerçek ve etkili bir yasal giriş yolu teşkil etmez (2024 tarihli *M.A. ve Z.R. /Kıbrıs*, § 118). Bir ön işlemin, davalı devlette uluslararası koruma başvurusunda bulunmak isteyen bir kişinin önce davalı devletin büyükelçiliklerinden birine şahsen niyet beyanında bulunmasını gerektirmesi ve ardından yetkili makamların, bu kişinin davalı devletin topraklarına uluslararası koruma başvurusu yapmak amacıyla giriş yapmasına izin veren bir seyahat belgesi düzenlemeye karar verebilmesi durumunda, bu ön işlemin yasal giriş imkânına gerçek ve etkili bir erişim sağlamadığına karar verilmiştir (2025 tarihli *H.Q. ve Diğerleri / Macaristan* §§ 117-124).

28. Göçmenlerin davalı Devletin topraklarına izinsiz bir şekilde girdikleri ve sınır yakınlarında yakalanmalarının ardından uygun sınır prosedürü aracılığıyla yasal giriş araçlarına erişimlerinin sağlandığı durumlarda, Mahkeme yukarıda anılan iki aşamalı testi uygulamak yerine - sınır dışı işleminin "toplu" nitelikte olup olmadığını belirlemek için - sınır dışı etme kararlarının alınmasından önce bireylere geri gönderilmelerine karşı etkili bir argüman sunma imkanı verilip verilmediğini ve kişisel durumlarının gerçekten ve bireysel olarak dikkate alındığını gösteren yeterli güvencelerin olup olmadığını değerlendirmiştir (2020 tarihli *Asady ve Diğerleri / Slovakya*, § 62). Bu test, esasen, sınır kontrol noktası (bk. 2020 tarihli *M.K. ve Diğerleri / Polonya*, §§ 204-211, 2021 tarihli *D.A. ve Diğerleri / Polonya*, §§ 8184 ve 2022 tarihli *M.A. ve Diğerleri / Letonya* (k.k.), §§ 67-69) ve 2024 tarihli *Sherov ve Diğerleri / Polonya*, §§ 59-61) veya havaalanı gibi (bk. Mahkemenin, başvuranların başlangıçta davalı Devlete sahte belgeler kullanarak girmeye çalışmış olmalarının, yetkilileri Sözleşme'nin 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesi kapsamındaki yükümlülüklerinden muaf tutmadığını değerlendirdiği 2023 tarihli *S.S. ve Diğerleri / Macaristan*, §§ 48-51) yasal bir giriş noktasına gelen bireylere uygulanan teste benzemektedir. Bu testin gerekliliklerinin yerine getirilip getirilmediği, belirli bir vakayla ilgili olduğu ölçüde, bir tespit sürecinin yürütülüp yürütülmediği ve hangi koşullar altında yürütüldüğü (kişilerin görüşme yapmak üzere eğitilip eğitilmediği, bireylerin anladığı bir dilde iltica başvurusunda bulunma ve adli yardım talep etme imkânı hakkında bilgi verilip verilmediği, tercümanların bulunup bulunmadığı ve bireylerin uygulamada avukatlara danışıp danışamadıkları ve iltica başvurusunda bulunup bulunamadıkları) dâhil olmak üzere taraflarca sağlanan destekleyici kanıtlar ve bağımsız raporlar dikkate alınarak belirlenecek bir olgu sorunudur (2012 tarihli *Hirsi Jamaa ve Diğerleri / İtalya* [BD], § 185; 2014 tarihli *Sharifi ve Diğerleri / İtalya ve Yunanistan*, §§ 214-225; 2016 tarihli *Khlaifia ve Diğerleri / İtalya* [BD], §§ 245254; 2020 tarihli *Asady ve Diğerleri / Slovakya*, §§ 63-71; 2020 tarihli *M.K. ve Diğerleri / Polonya*, §§ 206-210; 2021 tarihli *D.A. ve Diğerleri / Polonya*, §§ 81-83; 2022 tarihli *M.A. ve Diğerleri / Letonya* (k.k.), §§ 67-69). Sığınma başvurusunda bulunan kişilerin, 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesini ihlal edecek şekilde, geçerli bir karar olmaksızın üçüncü bir ülkeye gönderilmelerine ilişkin bir örnek dava için bk., 2024 tarihli *M.D. ve Diğerleri / Macaristan*. Davalı Devlette iltica talebinde bulunma niyetinde olmayan kişilerin, davalı Devlete vardıkları andan itibaren göçmenlerin kayıt altına alınması ve kimliklerinin belirlenmesi için kullanılan bir "sıcak noktada" on gün boyunca tutulduktan sonra Sözleşme'ye Ek 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesini ihlal edecek şekilde sınır dışı edilmelerine ilişkin olan örnek bir dava için, 2023 tarihli *J.A. ve Diğerleri / İtalya*, §§ 47 ve 106-116 davasına bakınız.

29. Sözleşme'ye Ek 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesi bağlamında, reşit olmayanların hukuki durumu, onlara eşlik eden yetişkinlerin hukuki durumuyla bağlantılıdır; zira söz konusu yetişkinlerin birlikte sınır dışı edilmelerine karşı argümanlarını anlamlı ve etkili bir şekilde dile getirebilmeleri halinde Sözleşme'ye Ek 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesinin gereklilikleri yerine getirilmiş olacaktır (2020 tarihli *Moustahi / Fransa*, §§ 134-135).

3. Söleşme'nin 13. ve/veya 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesi ile bağlantılı olarak Sözleşme'nin 13. maddesi

30. Bireyin, sınır dışı edilmesinin kendisini Sözleşme'nin 2 veya 3. maddesine aykırı muameleye maruz bırakacağına dair "savunulabilir bir argümanı" varsa, Sözleşme'nin 13. maddesi uyarınca, diğerlerinin yanı sıra, 2 veya 3. maddelere aykırı muamele riskinden endişe duymak için önemli gerekçeler bulunduğuna dair her türlü iddianın bağımsız ve sıkı bir şekilde incelenmesini ve kendiliğinden askıya

alma etkisini zorunlu kılan ulusal düzeyde, uygulamada olduğu kadar hukuken de etkili bir hukuk yoluna sahip olmalıdır (bk. 2011 tarihli *M.S.S. / Belçika ve Yunanistan* [BD], § 293, 2020 tarihli *M.K. ve Diğerleri / Polonya*, §§ 142-148 ve 212-220 ve aşağıda "Usule ilişkin hususlar" bölümü). Mahkeme, Sözleşme'ye Ek 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesiyle bağlantılı olarak ele alınan 13. maddeye ilişkin olarak başvuranların, en azından, sınır dışı edilmeleri halinde karşı karşıya kalacakları risklere ilişkin olarak Sözleşme'nin 2 veya 3. maddesi kapsamında savunulabilir bir iddia öne sürüp sürmediklerine bağlı olarak bir ayrım yapmıştır. Başvuranların bu tür tartışılabilir bir iddiaya sahip oldukları ve iltica başvurusunda bulunmalarının etkili bir şekilde engellendiği ve kendiliğinden askıya alma etkisine sahip bir hukuk yoluna erişemedikleri durumlarda, Mahkeme, Sözleşme'ye Ek 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesiyle birlikte ele alındığında 13. maddenin ihlal edildiğine karar vermiştir (2020 tarihli *M.K. ve Diğerleri / Polonya*, §§ 219-220; 2021 tarihli *D.A. ve Diğerleri / Polonya*, §§ 89-90; 2025 tarihli *H.Q. ve Diğerleri / Macaristan,* §§ 154-160; 2012 tarihli *Hirsi Jamaa ve Diğerleri / İtalya* [BD], §§ 201-207; 2014 tarihli *Sharifi ve Diğerleri / İtalya ve Yunanistan*, §§ 240-243). Buna karşın, bir başvuranın hedef ülkesinde Sözleşme'nin 2 veya 3. maddelerince güvence altına alınan hakların ihlal edilmesine ilişkin gerçek bir risk bulunduğunu iddia etmediği durumlarda, sınır dışı etme kararının askıya alma etkisinin bulunmaması, Sözleşme'ye Ek 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesiyle birlikte ele alındığında, tek başına 13. maddenin ihlalini teşkil etmez (2016 tarihli *Khlaifia ve Diğerleri / İtalya* [BD], § 281). Böyle bir durumda Sözleşme, bir Devlete ve kendiliğinden askıya alınan bir hukuk yolunu garanti etme konusunda mutlak bir yükümlülük getirmemekte, ancak ilgili kişinin, şikâyetlerinin bağımsız ve tarafsız bir ulusal mahkeme tarafından yeterince kapsamlı bir şekilde incelenmesini sağlayarak sınır dışı etme kararına itiraz etme hususunda etkili bir imkâna sahip olmasını gerektirmektedir (2016 tarihli *Khlaifia ve Diğerleri / İtalya* [BD], § 279; 2020 tarihli *Moustahi / Fransa*, §§ 156-164).

B. Göçmenlerin kimlik tespitinin yapılması ve kayıt altına alınması için transit bölgelerde ve kabul ("alıkonma") merkezlerinde tutulması

1. Sözleşme'nin 5. maddesi

31. Yabancıların transit bölgelerde ve kabul merkezlerinde kimlik tespiti ve göçmen kayıtları için tutulması bağlamında, dolaşım özgürlüğünün kısıtlanması ve özgürlükten yoksun bırakma arasındaki farkı belirlerken Mahkeme tarafından göz önünde bulundurulan unsurlar şöyle özetlenebilir: i) başvuranların bireysel durumları ve tercihleri; ii) ilgili ülkenin uygulanabilir yasal rejimi ve amacı; iii) özellikle amaç ve başvuranların sahip olduğu usuli koruma ışığında, inceleme sürecindeki olaya ilişkin süre; ve iv) başvuranlara getirilen veya başvuranların deneyimlediği gerçek kısıtlamaların mahiyeti ve seviyesi (2019 tarihli *Z.A. ve Diğerleri/ Rusya* [BD], § 138; 2019 tarihli *Ilias ve Ahmed / Macaristan* [BD], §§ 217-218). Mahkeme, Sözleşme'nin 5. maddesinin, havaalanı transit bölgelerindeki uzun süreli tutulmalara uygulandığına (bk. 2019 tarihli *Z.A. ve Diğerleri / Rusya* [BD]), ancak başvuranların bilerek sahte kimlik belgeleri kullandıkları on bir saatlik kalış süresine uygulanmadığına karar vermiştir (2022 tarihli *O.M. ve D.S. / Ukrayna*, §§ 109-121). Mahkeme, başvuranların iltica başvurularının sonucunu bekledikleri kara sınırı transit bölgelerindeki kalışlarla ilgili olarak, benzer şekilde, davaları olaylarına göre ayırmıştır. Mahkeme, iç hukuk tarafından belirlenen azami süreyi aşmayan ve başvuranların iltica taleplerinin idari ve adli düzeyde işleme alındığı yirmi üç günlük bir kalış süresine Sözleşme'nin 5. maddesinin uygulanmayacağına karar vermiştirl (2019 tarihli *Ilias ve Ahmed / Macaristan* [BD], §§ 219-249). Buna karşın Mahkeme, başvuranların yaklaşık dört ay boyunca transit bölgede kaldıkları ve iç hukukun ne kesin olarak tanımlanmış bir yasal dayanak ne de transit bölgede azami tutulma süresi sağladığı bir davada Sözleşme'nin 5. maddesinin uygulandığına ve ihlal edildiğine karar vermiştir (2021 tarihli *R.R. ve Diğerleri / Macaristan*, §§ 74-84 ve 89-92). 2018 tarihli *J.R. ve Diğerleri / Yunanistan* davasında, Afgan vatandaşı olan başvuranlar, Sakız Adasına varmalarının ardından yakalanmış ve Vial "alıkonma" merkezine yerleştirilmişlerdir (göçmen kabul, kimlik tespiti ve kayıt merkezi). Bir ay sonra, söz konusu merkez, yarı açık hâle gelmiş ve başvuranların gün içerisinde dışarı çıkmalarına izin verilmiştir. Mahkeme, başvuranların, söz konusu merkezde kaldıkları ilk ay boyunca, Sözleşme'nin 5.

maddesi anlamında özgürlüklerinden mahrum bırakıldıkları fakat tesisin yarı açık hâle gelmesiyle özgürlüklerinden mahrum bırakılmalarından ziyade yalnızca dolaşım özgürlüğü kısıtlamasına maruz kaldıkları kanaatine varmıştır. 2023 tarihli *J.A. ve Diğerleri / İtalya*, Mahkeme, başvuranların Lampedusa "alıkonma" merkezinde, terk edemedikleri kapalı bir alanda on gün boyunca tutulmalarının, Sözleşme'nin 5. maddesi anlamında, yasal dayanağı olmayan bir özgürlükten yoksun bırakma anlamına geldiğine karar vermiştir (§§ 84-97).

2. Sözleşme'nin 3. maddesi

32. Kişilerin transit bölgelerde tutuldukları süre boyunca maruz kaldıkları koşullar, Sözleşme'nin 3. maddesi kapsamında sorunlara yol açabilir (ilgili ilkeler, tutulma koşullarına ilişkin davalardaki ilkelerdir) (2019 tarihli *Z.A. ve Diğerleri / Rusya* [BD] §§ 181-195; bk. aşağıda "Sözleşme'nin 3. maddesi: Genel ilkeler" bölümü). Mahkeme, havaalanı transit bölgelerinde tutulan kişilerle ilgili olarak, 2019 tarihli *Z.A. ve Diğerleri / Rusya* [BD], ve 2008 tarihli *Riad ve Idiab / Belçika* davalarında Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir. Mahkeme kara sınırı transit bölgelerinde tutulan kişilerle ilgili olarak, 2021 tarihli *R.R. ve Diğerleri / Macaristan*, §§ 48-65 davasında yetkililerin, ilk olarak, yetişkin bir sığınmacıya Roszke transit bölgesinde kaldığı dört ay boyunca yeterli yiyecek sağlamaması ve ikinci olarak, hamile olan ve sağlık sorunları bulunan eşi ile reşit olmayan çocuklarının bu süre boyunca maruz kaldıkları yaşam koşulları nedeniyle bu hükmün ihlal edildiğine karar vermiştir (ayrıca bk. aşağıda "Kabul şartları, yaş değerlendirme usulleri ve dolaşım özgürlüğü" ve "Belirli hassasiyeti olan çocuklar ve yetişkinler" bölümleri). Buna karşın, Mahkeme, 2019 tarihli *Ilias ve Ahmed / Macaristan* [BD], §§ 186-194 ve 2022 tarihli *Thiam / İtalya* (k.k.), §§ 32-41 davalarında, Sözleşme'nin 3. maddesi anlamında insanlık dışı muamele teşkil etmek için gerekli ağırlık eşiğine ulaşılmadığını tespit etmiştir.

33. 2022 tarihli *H.M. ve Diğerleri / Macaristan*, Mahkeme, bir sığınmacının, hamile eşine tercümanlık yapmak için kaldığı transit bölgeden hastaneye götürülürken ve hastane ziyareti boyunca kelepçelenmesi ve tasma takılması nedeniyle Sözleşme'nin 3. maddenin ihlal edildiğine karar vermiştir (§§ 13 ve 21-27).

3. Sözleşme'nin 3. maddesiyle bağlantılı olarak 13. maddesi

34. Bir kişinin bir transit bölgede tutulduğu ve ülkeye girişinin reddedildiği durumlarda, Sözleşme'nin 3. maddesiyle bağlantılı olarak ele alınan 13. maddenin gerekliliklerine uymak için, sınır dışı edilme durumunda 3. maddeye ilişkin iddia edilen riskin incelendiği hukuk yolunun özellikle hızlı olması gerekmektedir (2021 tarihli *E.H. / Fransa*, § 195).

C. Göçmenlerin tutulması

1. Sözleşme'nin 5 § 1 (f) maddesi[6]: Genel İlkeler

35. Sözleşme'nin 5 § 1 (f) maddesi iki durum halinde Devletlere göç kapsamındaki yabancıların özgürlüklerini kontrol etme izni vermektedir. Bunlardan hükmün birinci kısmı giriş izni verilmesinden önce bir sığınmacı ya da bir göçmenin ilgili Devlet tarafından tutulmasına izin vermektedir (ikinci kısım için, bk. aşağıda "Dolaşım özgürlüğüne dair kısıtlamalar ve geri gönderme amacıyla tutulma" bölümü). Bireyin ülkeye girme ya da kalma izni aldıktan sonra Sözleşme'nin 5 § 1 (f) maddesinin ilk hükmünün uygulanmasının durdurulması büyük oranda ulusal hukuk hükümlerine bağlıdır (bk. 2013 tarihli *Suso Musa / Malta*, § 97; ayrıca bk. AB hukukunun iç hukuka aktarılmasına ilişkin bir örnek olan 2024 tarihli *M.B. / Hollanda*, §§ 63-69). İç hukukun sığınma başvurusu derdest olan sığınmacıların ülkeye girişine veya kalışına izin verdiği hallerde, bu kişilerin tutulmasına belirli koşullar altında Sözleşme'nin 5 § 1 (b) maddesi uyarınca izin verilebilir (2016 tarihli *O.M. / Macaristan*).

36. Sözleşme'nin 5 § 1(f) maddesinin ilk kısmı kapsamında olan bir tutulma, özellikle hukukilik ve iç

[6] Ayrıca bk. *5. Madde Rehberi - Özgürlük ve güvenlik hakkı*.

hukukta maddi ve usuli kurallara uyma yükümlülüğü gibi Sözleşme'nin 5. maddesinin amacı ve gerekliliklerine uyumlu olmalıdır. Ancak, iç hukuka uygunluk yeterli değildir çünkü özgürlükten yoksun bırakma iç hukuk uyarınca hukuka uygun olsa bile keyfi olabilir (2008 tarihli *Saadi / Birleşik Krallık* [BD], § 67; hukuka uygunluk şartının yerine getirilmediği bir örnek için bk. 2016 tarihli *Khlaifia ve Diğerleri / İtalya* [BD], §§ 97-108). Tutukluluğun gerekliliğine ilişkin bir test, Sözleşme'nin 5 § 1(f) maddesi kapsamında gerekli olmasa da, örneğin AB hukukunun iç hukuka aktarılması sırasında iç mevzuat kapsamında böyle bir test gerekli olabilir (2018 tarihli *J.R. ve Diğerleri / Yunanistan*, § 111 ve 2020 tarihli *Muhammad Saqawat / Belçika*, §§ 47-49) Sığınmacıların Devlet sınırlarına kitlesel olarak varması durumunda, keyfilik yasağına tabi olarak, Sözleşme'nin 5. maddesinin kanuna uygunluk şartının, örneğin, bir transit bölgede özgürlükten mahrum bırakma hususunda karar vermeye yetkili makamın adı, kararın şekli, olası gerekçeleri ve sınırları, tutukluluğun azami süresi ve 5 § 4 maddenin gerektirdiği şekilde, uygulanabilir adli itiraz yolundan fazlasını sağlamayan bir iç hukuk rejimi tarafından genel olarak karşılandığı düşünülebilir (2019 tarihli *Z.A. ve Diğerleri / Rusya* [BD], § 162).

37. Ancak, iç hukuka uygunluk yeterli değildir, zira bir özgürlükten mahrum bırakma iç hukuk açısından yasal olsa da yine de keyfi olarak değerlendirilebilir (2008 tarihli *Saadi / Birleşik Krallık* [BD], § 67). Özel bir hassasiyeti bulunmayan yetişkinler bakımından, Sözleşme'nin 5 § 1 (f) maddesi uyarınca tutulma, örneğin ilgili kişinin bir suç işlemesini veya kaçmasını önlemek için makul ölçüde gerekli olması gerekmez. Ancak, tutulma keyfi olmamalıdır. Sözleşme'nin 5 § 1(f) maddesinin ilk bendi bağlamında "keyfilikten uzak olma", söz konusu tutulmanın iyi niyetle gerçekleştirilmesi gerektiği; kişinin ülkeye izinsiz girişini önleme amacıyla yakından bağlantılı olması gerektiği; tutulmanın gerçekleştiği yer ve koşullarının, tedbirin cezai suç işlemiş kişilere değil, genellikle hayatlarından endişe ederek kendi ülkelerinden kaçan yabancılara uygulanacağı göz önünde bulundurularak uygun olması gerektiği; ve tutulma süresinin izlenen amaç için makul olarak gerekli olan süreyi aşmaması gerektiği anlamına gelmektedir (2008 tarihli *Saadi / Birleşik Krallık* [BD], §§ 72-74). Bir sığınmacının tutulması, kamu düzeni veya ulusal güvenlik gerekçelerine dayanıyorsa, izinsiz girişi önleme amacıyla yakından bağlantılı değildir (bk. başvuranın göçmen olarak tutulmasının, terörle ilgili suçlamalar nedeniyle daha önce (yargılama öncesi) suç isnadına bağlı tutukluluğunu takip ettiği 2024 tarihli *M.B. / Hollanda*, 2024, §§ 70-75, ve 2024 tarihli *B.A. / Kıbrıs*, §§ 62-64. Ayrıca bk., tutukluluk süresinin kendi başına 5 § 1(f) maddesinin ilk bendi kapsamındaki tutukluluğu keyfi hale getirdiğine dair bir örnek olarak son kararın §§ 65-66).

2. Sözleşme'nin 3. Maddesi: Genel ilkeler

38. Göçmenlerin tutulması yer ve koşullar bakımından uygun değilse, bu durum Sözleşme'nin 3. maddesini de ihlal edebilir (bk. örneğin, 2016 tarihli *Khlaifia ve Diğerleri / İtalya* [BD], §§ 159-177 ve 196; 2014 tarihli *Georgia / Rusya (I)* [BD], §§ 192-205; 2011 tarihli *M.S.S. / Belçika ve Yunanistan* [BD], §§ 216-234; 2016 tarihli *Sakir / Yunanistan*, §§ 50-58; 2018 tarihli *S.Z. / Yunanistan*, §§ 36-42; 2013 tarihli *Aden Ahmad / Malta*). Mahkeme göçmenlerin tutulma koşullarının Sözleşme'nin 3. maddesine uygun olup olmadığını değerlendirmek için mahkûm haklarına ilişkin ilkeleri uygulamıştır (bk. örneğin, 2014 tarihli *Georgia / Rusya (I)* [BD], §§ 192-205; 2016 tarihli *Khlaifia ve Diğerleri / İtalya* [BD], §§ 163-167; 2016 tarihli *Sakir / Yunanistan*, §§ 50-53).[7]

3. Belirli hassasiyetleri olan çocuklar ve yetişkinler

a. Sözleşme'nin 5 § 1(f) Maddesi

39. Eğer tutulma ile hedeflenen amaç daha hafif önlemlerle erişilebiliyorsa belirli hassasiyetleri olan çocukların ve yetişkinlerin göçmen olarak tutulması Sözleşme'nin 5 § 1 (f) maddesine aykırılık teşkil eder. Bu durumda yerel makamların münferit vakaya özgü koşullar bağlamında tutulmaya alternatifler türetmesini gerekmektedir (çocuklara ilişkin olarak: 2016 tarihli *A.B. ve Diğerleri / Fransa*, § 123; 2022

[7] Ayrıca bk. *Mahpus Haklarına İlişkin Rehber*.

tarihli *Nikoghosyan ve Diğerleri / Polonya*, § 86 ve 2011 tarihli *Rahimi / Yunanistan*, §§ 108-110; sağlık sorunu olan bir yetişkinle ilgili olarak: 2011 tarihli *Yoh-Ekale Mwanje / Belçika*; ayrıca bk. LGBTI sığınmacı olan başvuranın 5 § 1 (b) maddesi kapsamındaki hassasiyetinin değerlendirilmesiyle ilgili olarak, 2016 tarihli *O.M. / Mcaristan*, § 53). Yetkililerin tutulma için daha az zorlayıcı alternatifleri belirlemek için uygun bir değerlendirme yapmaması, Mahkemenin çocuklar bakımından Sözleşme'nin 5 § 1 maddesinin ihlal edildiğine karar vermesine neden olmuştur (2011 tarihli *Rahimi / Yunanistan*, §§ 109-110; 2012 tarihli *Popov / Fransa*, § 119; 2016 tarihli *A.B. ve Diğerleri / Fransa*, § 124; 2019 tarihli *H.A ve Diğerleri / Yunanistan*, §§ 206-207; 2021 tarihli *M.D. ve A.D. / Fransa*, § 89; 2022 tarihli *Nikoghosyan ve Diğerleri / Polonya*, §§ 87-88) Mahkeme, yetkililerin refakatçi ebeveynin eylemleri nedeniyle daha az zorlayıcı bir tedbire başvurma olasılığını reddettiği refakat edilen çocuklarla ilgili bazı davalarda, yetkililerin, tutulmanın, başka bir alternatifin bulunmadığı son çare olarak başvurulacak bir tedbir olup olmadığını etkili bir şekilde araştırmış olmaları nedeniyle Sözleşme'nin 5 § 1 maddesinin ihlal edilmediğine karar vermiştir (2016 tarihli *A.M. ve Diğerleri / Fransa*, §§ 6769; 2016 tarihli *R.C. ve V.C. / Fransa*, §§ 55-57). Yerel makamların daha az zorlayıcı bir tedbire başvurulamayacağını ve tutulma koşullarının tatmin edici olduğunu ortaya koyduğu durumlarda dahi, göçmen çocukların tutulması Sözleşme'nin 5 § 1(f) maddesi kapsamında yalnızca kısa bir süre için haklı görülebilir (2021 tarihli *M.H. ve Diğerleri / Hırvatistan*, § 237; 2024 tarihli *M.H. ve S.B. / Macaristan*, § 76). Çocukların kendilerine refakat eden bir ebeveynle birlikte tutulmaları ve tutulma kararının çocuklar hakkında olmayıp sadece ebeveyn hakkında verildiği durumlarda, çocukların tutulması Sözleşme'nin 5 § 1 maddesinin ihlaline sebep olmuştur (2023 tarihli *Minasian ve Diğerleri / Moldova Cumhuriyeti*, §§ 40-42). Sözleşme'nin 3. maddesi anlamında uygun olmayan koşullarda tutulması, başlı başına 5 § 1 maddesinin ihlaline yol açabilir (2019 tarihli *G.B. ve Diğerleri / Türkiye*, § 151; 2021 tarihli *M.H. ve Diğerleri / Hırvatistan*, § 239). Mahkeme, koşullara bağlı olarak, bazı davalarda çocuklara ilişkin bir ihlal tespit etmiş, ancak refakatçi ebeveynlere ilişkin bir ihlal tespit etmemiştir (2010 tarihli *Muskhadzhiyeva ve Diğerleri / Belçika*); diğer davalarda ise refakatçi ebeveynlere ilişkin olarak Sözleşme'nin 5 § 1 maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir (2022 tarihli *Nikoghosyan ve Diğerleri / Polonya*, 2021 tarihli *M.H. ve Diğerleri / Hırvatistan*).

40. Belirli hassasiyetleri olan çocukların ve yetişkinlerin, kendilerine uygulanan keyfi tutulmalara karşı ek güvencelerden yararlanabilmeleri için, hassasiyetlerinin değerlendirilmesine erişimleri olmalı ve ilgili prosedürler hakkında bilgilendirilmelidirler (bk. 2017 tarihli *Thimothawes / Belçika* ve 2016 tarihli *Abdi Mahamud / Malta*). Bir kişi reşit olmadığını iddia ediyorsa ve bu iddianın asılsız veya mantıksız olduğuna dair herhangi bir belirti yoksa, nihai bir yaş değerlendirmesi kararı alınana kadar reşit olmadığı varsayılır - bu da bu ek güvenceleri uygulanabilir kılar (bk. 2023 tarihli *A.D. / Malta*, §§ 74 ve 190 ve aşağıda "Kabul şartları, yaş değerlendirme usulleri ve dolaşım özgürlüğü below). Bir kişi reşit olmadığını iddia ediyorsa ve bu iddianın asılsız veya mantıksız olduğuna dair herhangi bir belirti yoksa nihai bir yaş değerlendirmesi kararı alınana kadar reşit olmadığı varsayılır - bu da bu ek güvenceleri uygulanabilir kılar. Bir bireyin başlangıçta yetişkin olduğunu iddia ettiği ve daha sonra reşit olmadığını iddia ettiği durumlarda, yetkililer bireyin reşit olmadığına dair beyanlarının güvenilirliği konusunda meşru endişelere sahip olabilir ve bu nedenle bu beyanların yapılmasının hemen ardından bireyi bir çocuklara ilişkin merkezlere yerleştirmekten makul bir şekilde kaçınabilir (2024 tarihli *M.H. ve S.B. / Macaristan*, § 75). Ancak, bir bireyin başlangıçta yetişkin olduğunu iddia etmiş olması, yaşını doğrulamak için uygun önlemleri almadan daha sonra reşit olmadığı iddiasını reddetmeyi haklı gösteremez; çünkü göçmen bir çocuğu gerçek yaşını açıklamamaya iten, yaşından emin olmamak veya bir gruptan ya da yetişkin bir akrabasından ayrılma korkusu gibi anlaşılabilir nedenler olabilir (2024 tarihli *M.H. ve S.B. / Macaristan* § 75). Hassasiyet değerlendirmesinin yapılmasında aktif adımların atılmaması ve gecikmeler, yetkililerin iyi niyetine ilişkin ciddi şüpheler uyandıran bir faktör olabilir. Hassasiyet değerlendirmesinin yürütülmesinde aktif adımların atılmaması ve gecikmeler, yetkililerin iyi niyetine ilişkin ciddi şüpheler uyandıran bir faktör olabilir (2016 tarihli *Abdullahi Elmi ve Aweys Abubakar / Malta*, 2016 tarihli *Abdi Mahamud / Malta*) Aynı durum, yetişkin olduklarına dair karineyi çürütme yükünün tutulan sığınmacılara yüklenmesi halinde de geçerlidir; zira yaşlarını kanıtlamak için gerekli delilleri elde etmek zor ve potansiyel olarak imkânsız olabilir (2024 tarihli *M.H. ve S.B. / Macaristan*, §§ 77-80).

b. Sözleşme'nin 3. Maddesi

41. Göçmen çocukların korunmasına ilişkin yükümlülükler, refakat edilip edilmediklerine bağlı olarak farklılık gösterebilir (2011 tarihli *Rahimi / Yunanistan*, § 63; 2016 tarihli *Abdullahi Elmi ve Aweys Abubakar / Malta*, § 112). Ancak, çocukların göçmen statüsünde tutulduğu süre içerisinde ebeveynleri tarafından refakat ediliyor olması, yetkilileri çocukları koruma ve Sözleşme'nin 3. maddesi kapsamındaki pozitif yükümlülükleri uyarınca uygun tedbirleri alma görevlerinden muaf tutmak için yeterli değildir (2010 tarihli *Muskhadzhiyeva ve Diğerleri / Belçika*, §§ 57-58; 2010 tarihli *Popov / Fransa*, § 91; 2016 tarihli *R.M. ve Diğerleri / Fransa*, § 71; 2021 tarihli *M.H. ve Diğerleri / Hırvatistan*, § 192). Ayrıca, refakatçi ebeveynin davranışı, çocuk bakımından Sözleşme'nin 3. maddesini devreye sokacak ciddiyet eşiğine ulaşılıp ulaşılmadığı sorusu açısından belirleyici değildir (2021 tarihli *M.D. ve A.D. / Fransa*, § 70). Mahkeme, refakat edilen çocukların göçmen olarak tutulmasına ilişkin davalarda, Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edilip edilmediğinin değerlendirilmesinde aşağıdaki üç faktörün ilgili olduğunu düşünmektedir: (i) çocukların küçük yaşta olması; (ii) tutulma süresi; ve (iii) tesislerin çocukların özel ihtiyaçları açısından uygunluğu (2016 tarihli *A.B. ve Diğerleri* / *Fransa*, § 109; 2021 tarihli *M.D. ve A.D. / Fransa*, § 63). Yukarıda belirtilen üç faktöre ek olarak, Mahkeme, çocukların sağlık veya kişisel geçmişleri bakımından savunmasız olmalarını da dikkate almıştır (bk. çocukların psikolojik sorunları doktorlar tarafından belgelenmiş olan 2010 tarihli *Muskhadzhiyeva ve Diğerleri / Belçika*, §§ 60-61 ve 63; çocukların kendi ülkelerinde travmatik bir durum yaşamış oldukları 2011 tarihli *Kanagaratnam ve Diğerleri / Belçika*, § 67 ve çocukların sınır yakınlarında kız kardeşlerinin ölümüne tanık oldukları 2021 tarihli *M.H. ve Diğerleri / Hırvatistan*, § 201). Refakat edilen çocukların kötü koşullarda tutulduğu durumlarda, Mahkeme, tutulma süresi kısa olsa dahi, Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir (tutulma süresinin otuz iki ila kırk bir saat olduğu 2017 tarihli *S.F. ve Diğerleri / Bulgaristan*). Maddi koşulların tatmin edici olması halinde, refakat edilen çocukların kısa bir süre için tutulması, Sözleşme'nin 3. maddesini devreye sokacak asgari ciddiyet düzeyini karşılamayabilir. Bu gibi durumlarda, tutulma süresinin önemi büyük olup Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlaline yol açabilir [(yedi aylık bir çocuğun yedi gün boyunca tutulması nedeniyle Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edilmesiyle ilgili olan 2016 tarihli *R.M. ve Diğerleri / Fransa*, § 75)]; [sekiz yaşındaki bir çocuğun 14 gün boyunca tutulması nedeniyle Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edilmesiyle ilgili olan] 2022 tarihli *N.B. ve Diğerleri / Fransa*, §§ 50-53; 2021 tarihli *M.H. ve Diğerleri / Hırvatistan*, § 199). Bazı durumlarda Mahkeme, çocuklar bakımından Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiş, ancak refakatçi ebeveynler bakımından ihlal kararı vermemiştir (2010 tarihli *Muskhadzhiyeva ve Diğerleri / Belçika*, §§ 64-66; 2012 tarihli *Popov / Fransa*, §§ 104-105; 2021 tarihli *M.H. ve Diğerleri / Hırvatistan*, §§ 205-213). Diğer durumlarda Mahkeme, özellikle ebeveynin özel hassasiyeti göz önünde bulundurularak, refakatçi ebeveyn bakımından da Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir (2021 tarihli *M.D. ve A.D. / Fransa*, § 71 (emziren anne); 2021 tarihli *R.R. ve Diğerleri / Macaristan*, §§ 62-63 ve 65 (sağlık sorunu olan hamile kadın); 2022 tarihli *H.M. ve Diğerleri / Macaristan*, § 18 (yüksek riskli hamileliğin ileri aşamasında olan kadın).

42. Refakat edilmeyen çocuklarla ilgili olarak, Mahkeme 2011 tarihli *Rahimi / Yunanistan* davasında, başvuranın aşırı hassas durumuna ve on beş yaşındaki başvuranın iki gün boyunca tutulduğu tutukluluk merkezindeki çok kötü koşullara dayanarak Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir (§§ 81-86). Mahkeme, 14 ve 17 yaşlarındaki başvuranların 21 ila 33 gün arasında bir süre boyunca bir polis merkezinde "koruyucu gözaltı" (protective custody) altında tutulmalarıyla ilgili olan 2019 tarihli *H.A ve Diğerleri / Yunanistan* (§§ 166-170), 16/17 yaşındaki başvuranların yaş değerlendirme prosedürünün sonucunu beklerken yaklaşık sekiz ay boyunca kötü koşullarda tutulmalarıyla ilgili olan 2016 tarihli *Abdullahi Elmi ve Aweys Abubakar / Malta* (§§ 105-115) ve beş yaşındaki bir çocuğun iki ay boyunca yetişkinlere yönelik bir merkezde tutulmasıyla ilgili olan 2006 tarihli *Mubilanzila Mayeka ve Kaniki Mitunga / Belçika* (§§ 50-59), davalarında da aynı sonuca ulaşmıştır.

43. Belirli hassasiyetleri olan yetişkinlerle ilgili olarak Mahkeme, 2012 tarihli *Mahmundi ve Diğerleri / Yunanistan* davasında, ağır hamile olan bir kadının göçmen olarak tutulmasının Sözleşme'nin 3. maddesini ihlal ettiğine karar vermiştir (ayrıca bk. 2021 tarihli *R.R. ve Diğerleri / Macaristan*, §§ 62-63

ve 65 ve 2022 tarihli *H.M. ve Diğerleri / Macaristan*, § 18, ayrıca yukarıda "Transit bölgelerde ve kabul merkezlerinde tutulma" ve aşağıda "Kabul şartları, yaş değerlendirme usulleri ve dolaşım özgürlüğü" bölümleri). Mahkeme, 2011 tarihli *Yoh-Ekale Mwanje / Belçika* davasında, ileri evre HIV virüsü taşıyan bir kadının sınır dışı edilmek üzere tutulmasıyla ilgili olarak da aynı sonuca varmıştır.

c. Sözleşme'nin 8. Maddesi

44. Tıpkı akraba dışı bir yetişkinle keyfi olarak bir araya getirilerek fiilen idari gözetim altına alınan çocukların ebeveyinleriyle yeniden bir araya gelmesine izin verilmemesi gibi, refakat edilen çocukların tutulması da hem çocuklar hem de yetişkinler bakımından Sözleşme'nin 8. maddesi kapsamında sorunlara yol açabilir (2020 tarihli *Moustahi / Fransa*). Aynı zamanda, ebeveynlerinden ayrılmak yerine onlarla birlikte tutuldukları için çocukların refahının korunduğu iddiasıyla ilgili olarak Mahkeme yalnızca Sözleşme'nin 8. maddesi kapsamında değil, aynı zamanda 5 § 1 maddesi kapsamında da, çocuğun yüksek yararının aileyi bir arada tutmakla sınırlandırılamayacağını ve yetkililerin, çocuklara refakat eden ailelerin tutulmasını mümkün olduğunca sınırlandırmak ve aile yaşamı hakkını etkili bir şekilde korumak için gerekli tüm adımları atması gerektiğini belirtmiştir (2022 tarihli *Nikoghosyan ve Diğerleri / Polonya*, § 84). Mahkeme, koşullara bağlı olarak, bazı davalarda refakat edilen çocuklar ve ebeveynleri bakımından Sözleşme'nin 8. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiş (2012 tarihli *Popov / Fransa*; 2016 tarihli *A.B. ve Diğerleri / Fransa*; 2016 tarihli *R.K. ve Diğerleris /Fransa*; 2018 tarihli *Bistieva ve Diğerleri / Polonya*). Mahkeme bazı davalarda ise Sözleşme'nin 8. maddesinin ihlal edilmediğine karar vermiştir (2016 tarihli *A.M. ve Diğerleri / Fransa*; 2016 tarihli *R.C. ve V.C. / Fransa*).

4. Usuli güvenceler

45. Sözleşme'nin 5 § 2 maddesi kapsamında yakalanan her kişiye, özgürlüğünden yoksun bırakılmasının temel hukuki ve maddi nedenleri, teknik olmayan ve anlayabileceği basit bir dilde ifade edilmeli, böylece Sözleşme'nin 5 § 4 maddesine göre, özgürlüğünden yoksun bırakılmasının hukukiliğine itiraz edebilmesi için mahkemeye başvurma imkânına kavuşturulmalıdır (2016 tarihli *Khlaifia ve Diğerleri / İtalya* [BD], § 115). Bu bilgi, kişiye "derhal" iletilmelidir ancak yakalama eylemini gerçekleştiren memurun bilgiyi, yakalamanın gerçekleştirilme anında bütünüyle nakletmesi zorunlu değildir. Verilen bilginin içeriğinin yeterli olup olmaması ve zamanında söylenmiş olup olmaması, her davanın özelliğine göre değerlendirilmelidir (bk. 2016 tarihli *Khlaifia ve Diğerleri / İtalya*; 2002 tarihli *Čonka / Belçika*; 2008 tarihli *Saadi / Birleşik Krallık* [BD]; 2011 tarihli *Nowak / Ukrayna*; 2010 tarihli *Dbouba / Türkiye*).

46. Sözleşme'nin 5 § 4 maddesi, tutulan bir kişiye, özgürlüğünden mahrum bırakılmasının 5 § 1 maddesi anlamında "hukuka uygunluğu" için gerekli olan usule ve esasa ilişkin koşulların bir mahkeme tarafından incelenmesi için dava açma hakkı vermektedir (2016 tarihli *Khlaifia ve Diğerleri / İtalya* [BD], § 131; bk., özellikle 5 § 1(f) maddesi kapsamında gerekli yargısal denetim kapsamıyla ilgili olan 2016 tarihli *A.M. / Fransa*, §§ 40-41). Sınır dışı edilmek üzere idari gözetim altında tutulmaya ilişkin olarak 5 § 1(f) maddesi kapsamında bunun hukuka uygunluğuna itiraz etmek için açılan davaların, sınır dışı kararının uygulanması üzerinde askıya alıcı bir etkiye sahip olması gerekmemektedir (2016 tarihli *A.M. / Fransa*, § 38). Sınır dışı etme işleminin tutulan kişinin veya avukatının Sözleşme'nin 5 § 4 maddesi kapsamında dava açmasını engelleyecek şekilde hızlandırılması halinde bu maddenin ihlal edilmesine sebep olur (2002 tarihli *Čonka / Belçika*, 2002). Tutulan kişilerin özgürlüklerinden mahrum bırakılmalarının nedenleri hakkında bilgilendirilmedikleri durumlarda, tutulmalarına itiraz etme hakları etkili bir dayanaktan mahrum bırakılmıştır (2016 tarihli *Khlaifia ve Diğerleri / İtalya* [BD], § 132). Aynı durum, tutulan kişinin mevcut hukuk yolları hakkında anlamadığı bir dilde bilgilendirilmesi ve pratikte bir avukatla irtibat kuramaması halinde de geçerlidir (2011 tarihli *Rahimi / Yunanistan*, § 120). Sözleşme'nin 5 § 4 maddesi kapsamındaki yargılamalar çekişmeli olmalı ve taraflar arasında silahların eşitliğini sağlamalıdır (bk. 2009 tarihli *A. ve Diğerleri / Birleşik Krallık* [BD], §§ 203 ve sonraki paragraflar ve ulusal güvenlik davalarına ilişkin olan 2019 tarihli *Al Husin / Bosna-Hersek (no. 2)*). Mahkeme, Covid-19 pandemisinin ilk haftalarındaki altyapı sorunları nedeniyle başvuranın göçmen olarak

tutulmasına itiraz ettiği yargılamalarda şahsen veya tele veya video konferans yoluyla dinlenmediği bir davada, avukatının yazılı beyanda bulunduğu ve telefonla dinlendiği göz önüne alındığında ve Covid-19 pandemisinin ilk aşamasındaki zor ve öngörülemeyen uygulama sorunları dikkate alındığında, Sözleşme'nin 5 § 4 maddesinin gerekliliklerinin karşılandığına karar vermiştir (2021 tarihli *Bah / Hollanda* (k.k.). Tutulanın, yeni bir tutuklama kararının verilmesi sebebiyle itirazın "amaçsız" hale geldiği sırada tutuklama kararının hukuka uygunluğuna ilişkin esaslı bir yargı kararı elde edememesi ve dolayısıyla tutulmadan serbest bırakılamaması (2020 tarihli *Muhammad Saqawat / Belçika*), veya kısa süreli olsa bile tutulmanın hukuka uygunluğuna itiraz etmek için mevcut bir yargı yolunun olmaması halinde (2020 tarihli *Moustahi / Fransa*) Sözleşme'nin 5 § 4 maddesini ihlal edilmiş olacaktır. Benzer şekilde, çocukların, kendi tutulmalarına ilişkin itiraz edebilecekleri bir karar olmaksızın, ebeveynlerinin refakatinde tutulmaları halinde de Sözleşme'nin 5 § 4 maddesini ihlal edilmiş olacaktır (2023 tarihli *Minasian ve Diğerleri / Moldova Cumhuriyeti*, §§ 49-54).

47. Ayrıca Sözleşme'nin 5 § 4 maddesi yakalananlara ya da tutulanlara tutulmalarının hukukiliğine ilişkin bir mahkeme tarafından "ivedilikle" karar verilmesini ve tutulma hukuka uygun değilse serbest bırakılmalarının emredilmesini isteme hakkını sunmaktadır (2016 tarihli *Khlaifia ve Diğerleri / İtalya* [BD], § 131; Sözleşme'nin 5 § 1(f) maddesi kapsamında tutulma hususunda "ivedilik" gerekliliğine ilişkin içtihat ve bununla birlikte hükmün birinci kısmı için bk. 2024 tarihli *B.A. / Kıbrıs* §§ 72-75, hükmün ikinci kısmı için ayrıca bk. 2009 tarihli *Khudyakova / Rusya*, §§ 92-100; 2012 tarihli *Abdulkhakov / Rusya*, § 214; 2017 tarihli *M.M. / Bulgaristan*). Ulusal makamların, istisnai durumlarda, bir çocuğu veya çocuğun ailesini göç kontrolleri bağlamında tutmaya karar vermesi hâlinde, bu tür bir tutulmanın hukuka uygunluğu, ulusal mahkemeler tarafından, tüm aşamalarda süratle ve özenle incelenmelidir (2019 tarihli *G.B. ve Diğerleri / Türkiyr*, §§ 167 ve 186). Tutulmanın incelenmesinin İç hukuk tarafından belirlenen sürelere uygun olarak gerçekleştirilmediği fakat objektif olarak bakıldığında ivedilikle gerçekleştirildiği durumlarda Sözleşme'nin 5 § 4 maddesinin ihlali söz konusu değildir (2019 tarihli *Aboya Boa Jean / Malta*).

48. Sözleşme'nin 13. maddesi, tutulma koşullarının Sözleşme'nin 3. maddesini ihlal ettiğine dair tartışılabilir bir iddiası olan bireylerin bu koşullar hakkında şikâyette bulunabilecekleri ulusal düzeyde bir hukuk yolu gerektirmektedir (2016 tarihli *Khlaifia ve Diğerleri / İtalya* [BD], §§ 270-271).

D. Usullere erişim ve kabul şartları

1. İltica usullerine erişim ya da geri göndermenin önüne geçmek için diğer usuller

49. Sınırlarda iltica başvurularının incelenmediği ya da reddedildiği davalara (bk. yukarı "Sınırda ve/veya ülkeye girişten kısa bir süre sonra yargısız olarak sınır dışı edilme ("geri göndermeler") bölümü) ek olarak, Mahkeme, Sözleşme'nin 3. maddesiyle bağlantılı olarak 13. maddesi kapsamında zaten ülkede bulunan bireylerin iltica başvurusunda bulunamadığı (2018 tarihli *A.E.A. / Yunanistan*), ya da bu başvuruların ciddi bir şekilde değerlendirilmediği davaları incelemiştir (2011 tarihli *M.S.S. / Belçika ve Yunanistan* [BD], §§ 265-322).

50. Mahkeme, başvuranların sınır dışı edilmelerine karşı argümanlarını ciddi ve etkili bir şekilde sunma fırsatı verildiği davalarda Sözleşme'ye Ek 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesinin ihlal edilmediğine karar vermiştir (2016 tarihli *Khlaifia ve Diğerleri / İtalya* [BD]).

2. Kabul şartları, yaş değerlendirme usulleri ve dolaşım özgürlüğü

51. Sözleşme'nin 3. maddesinin Yüksek Sözleşmeci Taraflara yetki alanındaki herkese ev sağlama yükümlülüğü getirdiği şeklinde çıkarımda bulunulamaz (2001 tarihli *Chapman / Birleşik Krallık* [BD], § 99). Aynı zamanda 3. madde mültecilere belirli bir hayat standardına ulaşmaları için finansal destek verme gibi genel bir yükümlülük de yüklememektedir (2014 tarihli *Tarakhel / İsviçre* [BD] § 95). Ancak sığınmacılar, kısıtlı imkânlara sahip hassasiyeti bulunan ve özel korumaya ihtiyaç duyanlar arasında yer

almaktadır. Cenevre sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK) uygulamaları ve uygulama alanı ve Ülkeye Kabul Yönetmeliğinde (Reception Directive) ortaya konulan standartlar göz önünde bulundurulduğunda uluslararası ve Avrupa düzeyinde bu özel koruma ihtiyacına yönelik bir fikir birliği vardır (2011 tarihli *M.S.S. / Belçika ve Yunanistan* [BD], § 251). İltica başvurusu yapma niyetinde olanlar dâhil olmak üzere sığınmacılara kalacak yer sağlanmazsa ve dolayısıyla sığınmacılar, kaynaklara veya sağlık merkezlerine erişim ve temel ihtiyaçlarını karşılamanın herhangi bir yolu olmaksızın ve üçüncü tarafların saldırısına maruz kalma ve ülkeden çıkarılma korkusu içerisinde aylarca sokaklarda yaşamaya mecbur bırakılırlarsa bu durum Sözleşme'nin 3. maddesi kapsamında sorun teşkil edebilir (bk. sağlık sorunu ve çocuğu olmayan yetişkinlere ilişkin olarak 2011 tarihli *M.S.S. / Belçika ve Yunanistan*, §§ 235-264 ve 2020 tarihli *N.H. ve Diğerleri / Fransa*; iltica başvurusunda bulunduktan sonra refakatsiz bir çocuk sığınmacı ile ilişkin olarak 2024 tarihli *O.R. / Yunanistan* ;kıyaslayınız, başvuranların, yetkili makamlar tarafından finanse edilen özel olarak işletilen bir sığınakta barındıkları, yemek ve sağlık yardımlarının sağlandığı ve çocukların okula gittiği 2018 tarihli *N.T.P. ve Diğerleri / Fransa* ve başvuranların geçici olarak bir otoparkta kurulan çadırlı bir kampta kaldıkları ve yetkililerin maddi yaşam koşullarını iyileştirmek için önlemler aldıkları, özellikle tıbbi bakım, çocukların okula gitmesi ve daha sonra bir daireye yerleştirilmelerinin sağlandığı 2020 tarihli *B.G. ve Diğerleri / Fransa*). Sözleşme'nin 3. maddesi kapsamında devletler refakatsiz çocukları korumak ve onların sorumluluğunu üstlenmekle yükümlüdür. Bu hüküm, eğer çocuklar davalı Devlete iltica başvurusunda bulunmayıp başka bir Devlete iltica başvurusunda bulunma ya da orada ailesine katılma niyetinde olsa bile yetkili makamların söz konusu çocukların refakatsiz olduğunu tespit etmesini ve uygun şekilde kalacakları yerlere yerleştirmesini gerekmektedir (bk. Calais'deki geçici kamptaki duruma ilişkin olarak 2019 tarihli *Khan / Fransa* ve Idomeni'deki geçici kamptaki duruma ilişkin olarak 2019 tarihli *Sh.D. ve Diğerleri / Yunanistan, Avusturya, Hırvatistan, Macaristan, Kuzey Makedonya, Sırbistan ve Slovenya*, ayrıca bk. kendini refakatsiz bir çocuk olarak tanıtan fakat gerçek yaşına ilişkin şüpheler bulunan bir sığınmacının kabulüne ilişkin 2019 tarihli *M.D. / Fransa*). 2011 tarihli *Rahimi / Yunanistan* (§§ 87-94) davasında Mahkeme, ilgili makamlar refakatsiz bir sığınmacı çocuk olan başvurana tutulmasının ardından serbest bırakılmasını takiben kalacak yer konusunda destek vermediği için Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir. 2021 tarihli *R.R. ve Diğerleri / Macaristan*, 2021, §§ 48-65 davasında Mahkeme, başvuranların transit bölgede kaldıkları süre boyunca maruz kaldıkları koşullar nedeniyle Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir (ayrıca bk. yukarıda anılan "Transit bölgelerde ve kabul merkezlerinde tutulma", "Sözleşme'nin 3. maddesi: Genel ilkeler" ile "Belirli hassasiyetleri olan çocuklar ve yetişkinler" bölümleri). Mahkeme, refakat edilmeyen çocuk sığınmacıların birkaç ay boyunca yetişkinlere yönelik kabul edilme merkezlerine yerleştirildiği davalarda Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir (kalış süresi ve koşullarına ilişkin olan 2012 tarihli *Darboe ve Camara / İtalya*; cinsel istismar mağduru olduğu iddia edilen özellikle hassas durumdaki başvuranın sekiz ay boyunca yerleştirildiği merkezin kendisine uygun psikolojik yardım sağlayacak donanıma sahip olmaması ve ulusal makamlarının özellikle hassas durumdaki bir çocuk olarak durumu ve ihtiyaçları konusunda uzun süre hareketsiz kalmasına ilişkin olan 2023 tarihli *M.A. / İtalya*).

52. Mahkeme 2022 tarihli *Darboe ve Camara / İtalya* davasında, uluslararası koruma talebinde bulunan ve reşit olmadığını iddia eden göçmenlere yönelik yaş değerlendirme prosedürlerine uygulanabilir olduğuna karar vermiştir (reşit olmadığını iddia eden bireylerin reşit olmadığı hususunda karinenin uygulanabilmesi için gereken şartlar ve uygulanabilirlik süresi ile ilişkin olarak bk. yukarıda "Belirli hassasiyetleri olan çocuklar ve yetişkinler" bölümü). Bir kişinin yaşı, kişisel kimlik tespitinin bir aracı olup reşit olmadığını iddia eden bir bireyin yaşının tespit edilmesi prosedürü, usuli güvenceler de dâhil olmak üzere, özellikle göç bağlamında yaş tespit prosedürlerinin önemi göz önünde bulundurulduğunda, reşit olmama statüsünden kaynaklanan tüm hakların güvence altına alınması için elzemdir. Bir bireyin reşit olup olmadığının belirlenmesi, haklarının tanınması ve gerekli tüm bakım düzenlemelerinin yapılması için ilk adımdır. Reşit olmayan bir kişi yanlışlıkla yetişkin olarak tanımlanırsa, haklarını ihlal eden ciddi önlemler alınabilir (*Darboe ve Camara / İtalya* §§ 121-126). Bir bireyin yaşının değerlendirilmesi, reşit olmadığına dair şüphe olması durumunda izlenmesi gereken bir

yaklaşım olsa da, yasal temsilci veya vasi atanması, avukata erişim ve yaşından şüphe edilen kişinin prosedürün işleyişini bilerek katılımının sağlanması da dâhil olmak üzere, prosedüre yeterli usuli güvencelerin eşlik etmesi gerekmektedir (*Darboe ve Camara / İtalya* 142-157). Mahkeme, yetkililerin başvuran için derhal bir yasal vasi veya temsilci atamamasının, başvuranın usulüne uygun ve etkili bir şekilde sığınma talebinde bulunmasını engellediğini ve başvuranın, reşit olmadığını belirtmiş olmasına rağmen yetkililerin reşit olmama karinesini (bu karine, reşit olmadığını beyan eden refakat edilmeyen yabancı bir bireyin özel hayatına saygı hakkının korunmasının doğal bir unsurudur) uygulamamaları ve yaş değerlendirme sürecinde başvurana sağlanan usuli güvencelerdeki eksiklikler (başvuranın hangi yaş değerlendirme prosedürüne tabi tutulduğu ve bunun olası sonuçları hakkında bilgi verilmemesi; hata payının belirtilmediği tıbbi raporun tebliğ edilmemesi ve başvuranın yetişkin yaşta olduğu sonucuna varan herhangi bir yargı kararı veya idari tedbirin bulunmaması, bu da başvuranın itirazda bulunmasını imkânsız hale getirmiştir) nedeniyle dört aydan fazla bir süre boyunca yetişkinler için aşırı kalabalık bir kabul merkezine yerleştirildiğini tespit etmiştir. Dolayısıyla Mahkeme, yetkililerin, uluslararası koruma talep eden refakat edilmeyen bir çocuk olarak başvuranı korumaya yönelik pozitif yükümlülüklerini yerine getirmek için gerekli özeni göstermemeleri nedeniyle Sözleşme'nin 8. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir. 2025 tarihli *A.C. / Fransa* 2025 davasında, Mahkeme uluslararası koruma başvurusunda bulunmamış olan başvuranın, ulusal makamlar tarafından refakatsiz çocuk olarak kabul edilmemesinin ve kanunun öngördüğü ilgili güvencelerden mahrum bırakılmasının, yaş tespiti işlemlerindeki eksiklikler nedeniyle Sözleşme'nin 8. maddesini ihlal ettiğine karar vermiştir. 2025 tarihli *F.B. / Belçika* davasında, Mahkeme, yaş değerlendirme prosedürünün ardından yetkililerin başvuranı refakatsiz çocuk olarak gözetim altında tutmayı sonlandırması sebebiyle, ilgli prosedür sırasında sığınma talebinde bulunan başvurana sağlanan usuli güvencelerdeki eksiklikler nedeniyle Sözleşme'nin 8. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir (§§ 87-94).

53. Bir mülteci çocuğun kardeşlerinden farklı bir şehirdeki kabul merkezine yerleştirildiği durumlarda, yetkililer, Sözleşme'nin 8. maddesi uyarınca, kardeşler arasında düzenli olarak görüşmesini sağlamak ve aile bağlarını korumak ve geliştirmek ve onları başarılı bir şekilde yeniden bir araya getirmek amacıyla hareket etmek için pozitif yükümlülük altındadır (2022 tarihli *A.J. / Yunanistan* (k.k.), §§ 82-85).

54. 2007 tarihli *Omwenyeke / Almanya* (k.k.), davasında sığınmacı olan başvuran, iltica işlemi boyunca geçici ikamete sahipti fakat geçici ikamete ilişkin koşulları ihlal ederek-belirli bir şehrin toprakları içerisinde kalma zorunluluğu- bu yasal statüsünü kaybetmiştir. Dolayısıyla Mahkeme, başvuranın 4. No.lu Protokol'ün 2. maddesine dayanamayacağı kanaatine varmıştır.

3. Barınma sağlanmasına yönelik iç hukukta alınan kararların uygulanması

55. Mahkeme 2022 tarihli *M.K. ve Diğerleri / Fransa* davasında, sığınmacılara ve çocuklarına iç hukukta öngörülen acil barınma yeri sağlama veya reddetme kararının, Sözleşme'nin 6 § 1 maddesinin amaçları bakımından bir "medeni hak" teşkil ettiğine karar vermiştir (§§ 104-118). Davalı Devlet yetkililerinin, başvuranlara acil barınma yeri bulmalarını zorunlu kılan yerel mahkeme kararlarını uygulamamaları, söz konusu maddenin ihlalini teşkil etmiştir (§§ 151-164). Başvuranlara kalacak yer ancak Mahkemenin İç Tüzüğü'nün 39. maddesi uyarınca geçici tedbirlere işaret etmesinden sonra sağlanmıştır (§§ 23-25, 49-51 ve 73-75 ve bk. aşağıda "İç Tüzüğü'n 39. maddesi / Geçici tedbirler" bölümü). Mahkeme benzer şekilde, 2023 tarihli *Camara / Belçika* davasında, yetkililerin bir sığınmacıya barınma ve maddi destek sağlamasını gerektiren uygulanabilir bir kararı derhal yerine getirmeyi reddetmesi nedeniyle Sözleşme'nin 6 § 1 maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir. Söz konusu davada, Mahkeme ayrıca, Sözleşme'nin 46. maddesi uyarınca, davalı Devletin, ulusal makamların sığınmacıların barınma konusundaki yasal haklarına uyma kapasitesine ilişkin sistemik sorunu, bu tür bir uyumu emreden nihai yargı kararları da dâhil olmak üzere çözmesi gerektiğini belirtmiştir (§ 145).

III. Sınır dışı etme, suçluların iadesi ve benzer durumlara ilişkin davalarda esasa ve usule ilişkin konular

Sözleşme'nin 2. maddesi

"1. Herkesin yaşam hakkı yasayla korunur. Yasanın ölüm cezası ile cezalandırdığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemece hükmedilen bu cezanın infaz edilmesi dışında, hiç kimsenin yaşamına kasten son verilemez.

2. Ölüm, aşağıdaki durumlardan birinde mutlak zorunlu olanı aşmayacak bir güç kullanımı sonucunda meydana gelmişse, bu maddenin ihlaline neden olmuş sayılmaz:

(a) bir kimsenin yasa dışı şiddete karşı korunmasının sağlanması;

(b) bir kimsenin usulüne uygun olarak yakalanmasını gerçekleştirme veya usulüne uygun olarak tutuklu bulunan bir kişinin kaçmasını önleme;

(c) bir ayaklanma veya isyanın yasaya uygun olarak bastırılması."

Sözleşme'nin 3. maddesi

"Hiç kimse işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamaz."

Sözleşme'nin 6. maddesi

"1. ... medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların ... "

Sözleşme'nin 8. maddesi

"1. Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve yazışmasına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.

2. Bu hakkın kullanılmasına bir kamu makamının müdahalesi, ancak müdahalenin yasayla öngörülmüş ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli bir tedbir olması durumunda söz konusu olabilir."

Sözleşme'nin 13. maddesi

"Bu Sözleşme'de tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, söz konusu ihlal resmi bir hizmetin ifası için davranan kişiler tarafından gerçekleştirilmiş olsa dahi, ulusal bir merci önünde etkili bir yola başvurma hakkına sahiptir."

Sözleşme'ye Ek 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesi

"Yabancıların toplu olarak sınır dışı edilmesi yasaktır."

Sözleşme'ye Ek 6 No.lu Protokol'ün 1. maddesi

"Ölüm cezası kaldırılmıştır. Hiç kimse bu cezaya çarptırılamaz ve idam edilemez."

Sözleşme'ye Ek 7 No.lu Protokol'ün 1. maddesi

"1. Bir devletin ülkesinde kurallara uygun olarak ikamet eden bir yabancı, yasaya uygun şekilde verilmiş bir kararın uygulanması dışında sınır dışı edilemez ve bu durumda bir kimse:

(a) sınır dışı edilmesine karşı gerekçeler öne sürebilme,

(b) durumunu yeniden inceletme

(c) yukarıdaki amaçlarla, yetkili bir merci önünde veya bu merci tarafından tayin edilecek biri ya da birileri önünde kendini temsil ettirme hakkını haiz olacaktır.

2. Sınır dışı edilmenin kamu düzeni yararı ya da ulusal güvenlik nedenleri açısından gerektiği hallerde, bir yabancı yukarıdaki 1. maddenin a, b ve c bentlerinde öngörülen haklarını kullanmadan sınır dışı edilebilir."

Sözleşme'ye Ek 13 No.lu Protokol'ün 1. maddesi

"Ölüm cezası kaldırılmıştır. Hiç kimse bu cezaya çarptırılamaz ve idam edilemez."

A. Sözleşme'nin 2 ve 3. maddesi

1. Mahkemenin sığınmaya ilişkin sınır dışı edilme davalarında Sözleşme'nin 2 ve 3 maddesi kapsamındaki değerlendirrmesinin kapsamı ve esesa ilişkin yönleri

56. Siyasi sığınma hakkı Sözleşme'de ve Protokollerinde yer almamakta olup, Mahkeme asıl iltica başvurusunu veya Devletlerin 1951 Cenevre Sözleşmesi veya Avrupa Birliği yasaları kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğini incelemez (2016 tarihli *F.G. / İsveç* [BD], § 117; 2011 tarihli *Sufi ve Elmi / Birleşik Krallık*, §§ 212 ve 226; 2023 tarihli *H.A. / Birleşik Krallık* §§ 41-42). Ancak Mahkeme, Sözleşmeci bir Devlet tarafından bir yabancının ülkeden çıkarılmasının Sözleşme'nin 2. ve 3. maddesi kapsamında çeşitli hususlara yol açabileceğine ve sınır dışı edildiğinde hedef ülkede 2. ve 3. maddeye aykırı bir müdahale ile karşı karşıya kalma riski bulunduğuna inanmak için ciddi gerekçelerin sunulduğu durumlarda Sözleşme kapsamında söz konusu Devletin sorumlu tutulacağına hükmetmiştir. Bu şartlarda, Sözleşme'nin 2. ve 3. maddeleri söz konusu kişiyi o ülkeye sınır dışı etmeme yükümlülüğünü ifade eder (*F.G. / İsveç*, §§ 110-111). Aynı inceleme düzeyi, sınır dışı etmenin yasal dayanağına bakılmaksızın (iade veya sınır dışı etmeye ilişkin olan, 2022 tarihli *Khasanov ve Rakhmanov / Rusya* [BD], §94) 3. maddeye aykırı muameleye ilişkin gerçek bir risk bulunduğuna dair tüm iddialar için geçerlidir. Özellikle başvuranın ölüm cezasına çarptırılması bakımından Sözleşme'nin 2. Maddesine ilişkin sınır dışı edilme davaları genellikle 3. madde kapsamındaki konuları da gündeme getirmektedir (bk. "Ölüm cezası: Sözleş'meye Ek 6 No.lu Protokol'ün 1. Maddesi ve 13 No.lu Protokol'ün 1. Maddesi" bölümü): Bunun sebebi, 2 ve 3. madde kapsamında yapılan değerlendirmelerde ilgili ilkelerin aynı olmasıdır. Sınır dışı edilme davalarında Mahkeme ya her iki madde kapsamındaki meseleleri birbiriyle ilişkilendirilemez bulur ve bu meseleleri birlikte inceler (bk. 2016 tarihli *F.G. / İsveç* [BD], § 110; 2015 tarihli *L.M. ve Diğerleri / Rusya*, § 108) ya da 2. madde kapsamındaki şikâyeti 3. Madde kapsamındaki ana şikâyete bağlantılı olarak ele alınır (bk. 2011 tarihli *J.H. / Birleşik Krallık*, § 37).

57. Mahkeme, çok sayıda davada söz konusu kişinin sınır dışı edilmesi halinde, gideceği ülkede 2 ya da 3'üncü maddelere aykırı bir muameleye maruz kalma riskiyle karşı karşıya kalacağına inanmak için önemli dayanaklı gerekçelerin sunulup sunulmadığını incelemiş ve karar vermiştir. Mahkeme, *F.G. / İsveç* ([BD], §§ 110-127), 2016 tarihli *J.K. ve Diğerleri / İsveç* [BD], §§ 77-105 ve yakın tarihli olan, 2022 tarihli *Khasanov ve Rakhmanov / Rusya* [BD], §§ 93-116 Büyük Daire kararlarında yer alan ilgili ilkeleri büyük ölçüde pekiştirmiştir. Risk değerlendirmesi, hedef ülkenin genel durumu ve başvuranın kişisel koşulları ışığında, başvuranın oraya gönderilmesinin öngörülebilir sonuçlarına odaklanmalıdır. Böyle bir riskin varlığı tespit edilirse, riskin genel bir şiddet durumundan mı, başvuranın kişisel bir özelliğinden mi yoksa bu ikisinin bir birleşiminden mi kaynaklandığına bakılmaksızın, başvuranın sınır dışı edilmesi Sözleşme'nin 3. maddesini ihlal edecektir (2022 tarihli *Khasanov ve Rakhmanov / Rusya* [BD], § 95). Gerçek bir riskin var olup olmadığına ilişkin değerlendirme, mutlaka titiz bir şekilde yapılmalıdır (2016 tarihli *F.G. / İsveç* [BD], §§ 113; 2022 tarihli *Khasanov ve Rakhmanov / Rusya* [BD], § 109). İlke olarak, başvuranın, şikâyet edilen tedbirin uygulanması halinde, Sözleşme'nin 3. maddesine aykırı muameleye maruz kalma konusunda gerçek bir riske maruz kalacağına inanmak için önemli gerekçeler bulunduğunu kanıtlayabilecek deliller sunması gerekmektedir; bu tür delillerin sunulduğu durumlarda, bu delillerin ortaya çıkardığı şüpheleri gidermek Hükümetin görevidir (2022 tarihli *Khasanov ve Rakhmanov / Rusya* [BD], § 109). paragraflarda ana hatlarıyla belirtildiği üzere, bu genel ilkeye bazı özel parametreler ve değişiklikler uygulanmaktadır.

58. Başvuran hâlihazırda sınır dışı edilmemişse, değerlendirme için önemli zaman noktası Mahkemenin davayı ele aldığı zaman olmalıdır (kişinin hâlihazırda sınır dışı edildiği senaryolar için bk., 2022 tarihli *R / Fransa*; 2017 tarihli *X / İsviçre* ve 2018 tarihli *A.S. / Fransa*). Yerel makamlar tarafından nihai kararın alınmasından sonra ortaya çıkan bilgilerin dikkate alınmasının gerekli olduğu durumlarda,

tam ve ileriye etkili (ex nunc) bir değerlendirme yapılması gerekmektedir (2022 tarihli *Khasanov ve Rakhmanov / Rusya* [BD], § 106; 2016 tarihli *F.G. / İsveç* [GC], § 115; 2011 tarihli *Sufi ve Elmi / Birleşik Krallık*, § 215). Bu durum tipik olarak, Mahkeme İç Tüzüğü'nün 39. maddesi uyarınca Mahkeme tarafından geçici bir tedbirin belirtilmesi sonucunda sınır dışı edilmenin ertelenmesi halinde ortaya çıkmaktadır. Bu tür davalarda Sözleşmeci Devletlerin Sözleşme'nin 3. maddesi kapsamındaki sorumluluğunun niteliği, bir bireyi kötü muamele riskine maruz bırakma eyleminde yattığından, riskin varlığı öncelikle sınır dışı etme sırasında Sözleşmeci Devlet tarafından bilinen veya bilinmesi gereken olgulara atıfta bulunularak değerlendirilmelidir (2016 tarihli *F.G. / İsveç* [BD], § 115). Bu hüküm, ileriye etkili ilkesinin temel amacının, ulusal kararın alınması ile başvuranın Sözleşme'nin 3. maddesine ilişkin şikâyetinin Mahkeme tarafından değerlendirilmesi arasında önemli bir sürenin geçtiği ve dolayısıyla kabul eden Devletteki durumun gelişmiş, yani kötüleşmiş veya iyileşmiş olabileceği durumlarda bir koruma işlevi görmek olduğunu göstermektedir (2022 tarihli *Khasanov ve Rakhmanov / Rusya* [BD], § 106). Bu tür davalarda, belirli bir ülkedeki genel duruma ve dinamiğine ilişkin herhangi bir bulgu ve belirli bir savunmasız grubun varlığına ilişkin bulgu, özünde Mahkeme tarafından eldeki materyale dayalı olarak yapılan olgusal bir ileriye etkili değerlendirmedir (2022 tarihli *Khasanov ve Rakhmanov / Rusya* [BD], § 107). Bazı davalarda Mahkeme, riski tespit ettiği önceki kararlarından bu yana, kötü muamele riskine ilişkin olarak hedef ülkedeki genel durumun iyileşip iyileşmediğini incelemek zorunda kalmıştır. Bunu yaparken Mahkeme, "iyileşmeyi" genel durumun değerlendirilmesinde karşılanması gereken ek bir unsur veya kriter olarak görmemiş, bu kavramı yalnızca ilgili ülkelerdeki gelişmeleri tanımlamak için kullanmıştır. Mahkeme, belirli bir ülkedeki genel durumun iyileşmesini yetersiz bulduğu davalarda da aynı şekilde hareket etmiştir. Buna göre, belirli bir ülkedeki genel durumda bir iyileşme veya kötüleşme olup olmadığına ilişkin her türlü inceleme, olgusal bir değerlendirme anlamına gelir ve değişen koşullar ışığında Mahkeme tarafından gözden geçirilebilir. Bu nedenle, Mahkemenin bireysel bir davayı ele alırken genel duruma ilişkin olarak yeniden bir inceleme yapılmasının önünde herhangi bir engel bulunmamaktadır (2022 tarihli *Khasanov ve Rakhmanov / Rusya* [BD], § 108).

59. Sınır dışı edildikten sonra gerçek bir riskin değerlendirilmesinde başlangıç noktası, varış ülkesindeki genel durumun incelenmesi olmalıdır. Bu bağlamda ve ilgili olduğu durumlarda, varış ülkesinde genel bir şiddet durumunun mevcut olup olmadığı dikkate alınmalıdır (2022 tarihli *Khasanov ve Rakhmanov / Rusya* [BD], § 96; 2011 tarihli *Sufi ve Elmi / Birleşik Krallık*, § 216). Ancak, genel bir şiddet durumu, şiddetin yoğunluk düzeyi, o ülkeye yapılacak bir sınır dışı işleminin Sözleşme'nin 3. maddesini ihlal edeceği sonucuna varmak için yeterli olmadıkça, söz konusu ülkeye yapılacak bir sınır dışı işleminde normal olarak kendi başına 3. maddenin ihlalini gerektirmeyecektir. Mahkeme, bu tür bir yaklaşımı yalnızca, ilgili kişinin söz konusu ülkeye geri gönderildiğinde bu ağırlıkta bir şiddete maruz kalacak olmasından dolayı gerçek bir kötü muamele riskinin söz konusu olduğu en uç davalarda benimsemektedir (2022 tarihli *Khasanov ve Rakhmanov / Rusya* [BD], § 96; 2011 tarihli *Sufi ve Elmi / Birleşik Krallık*, § 218; ikinci dava bu eşiğin karşılandığı bir örnek teşkil etmektedir). Nitekim, zor güvenlik koşullarına sahip varış noktalarıyla ilgili davalarda, Mahkeme normalde ek bireysel risk faktörlerine de önem vermektedir (bk. son zamanlarda Suriye ile ilgili olarak, savunmasız bir gruba üyelikle ilgili olan: 2021 tarihli *M.D. ve Diğerleri / Rusya*, §§ 104-111 ve 2019 tarihli *O.D. / Bulgaristan*, §§ 50-55 ve 2023 tarihli *A.A. / İsveç*, 2023, ile karşılaştırıldığında, Mahkeme, varış ülkesi olan Libya'daki genel durumun ciddi ve kırılgan olduğunu, ancak yukarıda belirtilen eşiğe ulaşacak kadar aşırı olmadığını ve ek bireysel risk faktörlerinin bulunmadığını tespit etmiştir).

60. Başvuranın sistematik olarak kötü muameleye maruz bırakılan bir grubun üyesi olduğunu iddia ettiği durumlarda, Mahkeme, başvuranın, gerekirse mevcut kaynaklara dayanarak, böyle bir uygulamanın var olduğunu ve kendisinin de söz konusu grubun üyesi olduğunu gösterecek ciddi gerekçelerin bulunduğunu ortaya koyması halinde Sözleşme'nin 3. maddesi kapsamındaki koruma mekanizmasının devreye girdiğini belirtir. Bu tür iddialara ilişkin değerlendirme, bir taraftan ülkedeki genel şiddet durumuna diğer taraftan ise bireysel koşullara ilişkin değerlendirmeden farklılık arz etmektedir. Bu değerlendirmenin ilk adımı, risk değerlendirmesinin "genel durum" kısmı kapsamına giren sistematik olarak kötü muameleye maruz bırakılan bir grubun varlığının tespit edilip edilmediğinin incelenmesi olmalıdır. Hedef alındığı ileri sürülen savunmasız gruba mensup olan başvuranlar, genel

durumu değil, üyesi olduklarını ileri sürdükleri gruba yönelik bir kötü muamele uygulamasının söz konusu olduğunu veya bu grubun aşırı kötü muamele riski altında bulunduğunu açıklamalıdırlar. Sonraki adımda ise, başvuranların, başka bireysel koşulları veya ayırt edici hususları açıklamak zorunda kalmadan, ilgili grubun üyesi olduklarını ayrı ayrı ortaya koymaları gerekir (2022 tarihli *Khasanov ve Rakhmanov / Rusya* [BD], §§ 97-99). Belirli bir savunmasız grubun varlığına ilişkin olarak yapılan herhangi bir tespit, özünde Mahkeme tarafından eldeki belge ve bilgilere dayalı olarak yapılan ileriye etkili maddi bir değerlendirmedir (§§ 109-112). Bu kapsamda, Sözleşme'nin 2 ve 3. maddeleri kapsamında güvence altına alınan hakların mutlak niteliği göz önünde bulundurulduğunda ve sığınmacıların kendilerini sıklıkla içinde buldukları savunmasız durum dikkate alındığında, bir Sözleşmeci Devletin, belirli bir bireyle ilgili olarak, söz konusu ülkeye geri döndüğünde kendisini söz konusu hükümleri ihlal edecek şekilde kötü muamele riskine maruz bırakabilecek olgulardan haberdar olması halinde, Sözleşme'nin 2 ve 3. maddeleri kapsamındaki yükümlülükler, yetkililerin bu riski re'sen değerlendirmesini gerektirmektedir (2016 tarihli *F.G. / İsveç* [BD], § 127; 2018 tarihli *Amerkhanov / Türkiye* §§ 52-58; 2018 tarihli *Batyrkhairov / Türkiye*, §§ 46-52; 2021 tarihli *M.D. ve Diğerleri / Rusya*). Bu durum özellikle, ulusal makamların sığınmacının sistematik olarak kötü muameleye maruz kalan bir grubun üyesi olabileceğinden haberdar olduğu ve söz konusu muamelenin varlığına ve sığınmacının ilgili gruba üye olduğuna inanmak için ciddi nedenlerin bulunduğu durumlar için geçerlidir (2016 tarihli *F.G. / İsveç* [BD], § 127).

61. Belirli risk artırıcı koşullarla bağlantılı olarak haklı nedenlere dayanan muhtemel bir zulüm korkusuna rağmen bir grubun sistematik olarak kötü muameleye maruz kaldığının tespit edilemediği hallerde, başvuranlar, kendilerini gerçek bir kötü muamele riski altına sokacak başka özel ayırt edici özelliklerin varlığını göstermekle yükümlüdür. Bu tür bireysel etkenlerin gösterilmemesi, Mahkemenin Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edilmediğine karar vermesine yol açacaktır (2022 tarihli *Khasanov ve Rakhmanov / Ruya* [BD], § 100). Özellikle, bir başvuranın, dini veya siyasi inançlar, cinsel yönelim veya diğer gerekçeler olsun, belirli bir bireysel sığınma gerekçesine dayanmamayı veya bu gerekçeden bahsetmekten kasıtlı olarak kaçınarak bunu açıklamamayı seçmesi halinde, Devletin bu gerekçeyi tek başına keşfetmesi beklenemez (2016 tarihli *F.G. / İsveç* [BD], § 127).

62. Bir dizi münferit faktör ayrı ayrı değerlendirildiğinde gerçek bir risk oluşturmasa da, aynı faktörler toplu olarak ele alındığında ve genel bir şiddet ve yüksek güvenlik durumlarında değerlendirildiğinde gerçek bir riske yol açabilmektedir (2016 tarihli *J.K. ve Diğerleri / İsveç* [BD], § 95; 2008 tarihli *NA. / Birleşik Krallık*, § 130). Bu tür risk faktörlerini temsil edebilecek unsurlar arasında önceki bir sabıka kaydı ve/veya tutuklama emri, geri dönen kişinin yaşı, cinsiyeti ve kökeni ve daha önce yurt dışında sığınma talebinde bulunulmuş olması yer almaktadır (bk. 2016 tarihli *J.K. ve Diğerleri / İsveç* [BD], § 95; 2008 tarihli *NA. / Birleşik Krallık*, §§ 143-144 ve 146).

63. Sözleşme'nin 3. maddesi sadece Devlet yetkililerinden kaynaklanan tehlikeler için değil, aynı zamanda tehlikenin kamu görevlisi olmayan kişi veya kişi gruplarından kaynaklandığı durumlarda da uygulanır. Ancak, riskin gerçek olduğu ve kabul eden Devletin yetkililerinin uygun koruma sağlayarak riski bertaraf edemediği gösterilmelidir (2016 tarihli *J.K. ve Diğerleri / İsveç* [BD], § 80). Bu bağlamda, başvuranın kendi Devletinde korunması veya başka yere yerleştirilmesi olasılığı da önem taşımaktadır. Sözleşme'nin 3. maddesi, Devletlerin, bir bireyin kendi ülkesine geri dönmesinin kendisini bu madde tarafından yasaklanan muameleye maruz kalma konusunda gerçek bir riske maruz bırakacağı iddiasını değerlendirirken, bir iç kaçış alternatifi varlığına güvenmelerini engellememekle birlikte, bir dâhili kaçış alternatifine güvenmek, sınır dışı eden Devletin, sınır dışı etme kararının bir sonucu olarak, başvuranın Sözleşme'nin 3. maddesine aykırı muameleye maruz kalmamasını sağlama sorumluluğunu etkilemez. Bu nedenle, bir dâhili kaçış alternatifine dayanmanın ön koşulu olarak, belirli güvencelerin mevcut olması gerekmektedir: sınır dışı edilecek kişi, ilgili bölgeye seyahat edebilmeli, kabul edilmeli ve oraya yerleşebilmelidir; aksi takdirde, Sözleşme'nin 3. maddesi kapsamında bir sorun ortaya çıkabilir; bu tür güvencelerin yokluğunda, başvuranın kendi ülkesinin kötü muameleye maruz kalabileceği bir bölgesine gitme olasılığı varsa, bu durum daha da geçerlidir (2016 tarihli *J.K. ve Diğerleri / İsveç* [BD], §§ 81-82; 2007 tarihli *Salah Sheekh / Hollanda*, 2007, § 141; 2011 tarihli *Sufi ve Elmi / Birleşik Krallık*, § 266).

64. İspat yükünün dağılımına ilişkin olarak, Mahkeme, 2016 tarihli *J.K. ve Diğerleri / İsveç* [BD], §§ 91-98, davasında, sığınma işlemlerinde ilgili tüm olguları tespit etmenin ve değerlendirmenin sığınmacı ve göç makamlarının ortak görevi olduğunu açıklamıştır. Mahkeme, sığınmacıların delil toplarken karşılaşabilecekleri tüm zorlukları göz önünde bulundurmanın önemli olduğunu kabul etmekle birlikte, bir yandan, kendi kişisel durumlarıyla ilgili yük sığınmacıların üzerinde kalmaktadır; bu da, ifadelerinin ve bunları desteklemek için sunulan belgelerin güvenilirliğini değerlendirirken genellikle onlara şüpheden yararlanma hakkı verilmesini gerekli kılmaktadır. Ancak, bir sığınmacının beyanlarının doğruluğunu sorgulamak için güçlü nedenler içeren bilgiler sunulduğunda, kişi, bu beyanlarda iddia edilen yanlışlıklar için tatmin edici bir açıklama sunmalıdır. Başvuran bazı ayrıntılara ilişkin anlatımı kısmen mantıksız görünse bile, Mahkeme bunun başvuranın iddiasının genel inandırıcılığına gölge düşürmeyeceğini değerlendirmiştir. Mahkeme ayrıca, yasal bir temsilci tarafından desteklenmemenin, bir tercümana erişememenin ve yargılamaların yürütüldüğü dili konuşamamanın, başvuranların davalarını sunma kabiliyetlerini önemli ölçüde etkilediğini kabul etmiştir (başvuranların daha sonra yasal temsilciler tarafından temsil edildikleri ve desteklenmiş beyanlarda bulundukları 2021 tarihli *M.D. ve Diğerleri / Rusya*, § 92). Öte yandan, kamu makamlarının koruma sağlama kabiliyeti de dâhil olmak üzere, başka bir Devletteki genel durum, yetkili yerel göç makamları tarafından re'sen olarak tespit edilmelidir (2016 tarihli *J.K. ve Diğerleri / İsveç* [BD], § 98, ve bk. örneğin, yerel makamların Devlet dışı aktörlerden kaynaklanan zararlara karşı Devlet korumasının mevcudiyetini değerlendirme yükümlülüğü ve eşcinsel bir kişi olarak başvuranın kendi ülkesinde kötü muamele görme riskinin değerlendirilmesi ile ilgili olarak 2020 tarihli *B ve C / İsviçre*, yerel mahkemelerin başvuranların davalarını sunamamaları, savaşın hüküm sürdüğü bir ülkeden kaçmış olmaları ve bu ülkedeki güvenlik riskleri dikkate alarak, başvuranların ülkesine ilişkin bilgileri güvenilir ve tarafsız kaynaklardan tespit etmek ve dikkate almak ve başvuranların zorla geri gönderilmeleri halinde karşılaşacakları risklere ilişkin kapsamlı bir analiz yapmakla yükümlü olmalarıyla ilgili olarak 2021 tarihli *M.D. ve Diğerleri / Rusya*, §§ 97-101) ve Mahkemenin, başvuranın kendi ülkesinde bulunan yetkililerinin devlet dışı aktörlere karşı koruma sağlama kabiliyeti ve istekliliğine ilişkin yerel makamların değerlendirmesinden ayrılmak için hiçbir neden görmediği 2024 tarihli *A.D. ve Diğerleri / İsveç*, §§ 67-78).

65. Kabul eden Devlette geçmişte Sözleşme'nin 3. maddesine aykırı kötü muamelenin tespit edilmiş olmasının önemine ilişkin olarak, Mahkeme, geçmişte 3. maddeye aykırı kötü muamelenin tespit edilmiş olmasının gelecekte gerçek bir kötü muamele riskine ilişkin güçlü bir gösterge teşkil edeceğini değerlendirmiştir; ancak Mahkeme bu ilkeyi, başvuranın söz konusu ülkedeki genel duruma ilişkin güvenilir ve tarafsız kaynaklardan elde edilen bilgilerle uyumlu, genel olarak tutarlı ve inandırıcı bir açıklama yapmış olması koşuluna bağlamıştır. Bu tür durumlarda, söz konusu riske ilişkin her türlü şüpheyi ortadan kaldırma yükü Hükümete geçmektedir (2016 tarihli *J.K. ve Diğerleri / İsveç* [BD], §§ 99-102. Aynı zamanda, geçmişte zulüm veya kötü muamelenin olmaması, gelecekte kötü muamele riskinin değerlendirilmesinde belirleyici bir faktör değildir (2022 tarihli *T.K. ve Diğerleri / Litvanya*, §§ 81-82).

66. Mahkemenin değerlendirmesinin niteliğine ilişkin olarak, Mahkeme, sığınmacıların sınır dışı edilmesine ilişkin davalarda, iltica başvurularını bizzat incelememekte veya Devletlerin Mülteci Sözleşmesi kapsamındaki yükümlülüklerini nasıl yerine getirdiklerini doğrulamamaktadır. Mahkemenin temel kaygısı, başvuranın kaçtığı ülkeye doğrudan veya dolaylı olarak keyfi bir şekilde geri gönderilmeye karşı koruyan etkili güvencelerin mevcut olup olmadığıdır (2016 tarihli *F.G. / İsveç* [BD], § 117). Sözleşme'nin 1. maddesi gereğince, güvence altına alınan hak ve özgürlüklerin uygulanması ve icra edilmesine ilişkin birincil sorumluluk ulusal makamlara verilmiştir. Dolayısıyla, Mahkemeye itiraz mekanizması, insan haklarını güvence altına alan ulusal sistemler karşısında ikincil konumdadır. Bu ikincil nitelik, Sözleşme'nin 13 ve 35 § 1 maddelerinde açık bir şekilde ifade edilmektedir (2022 tarihli *Khasanov ve Rakhmanov / Rusya* [BD], § 102; 2016 tarihli *F.G. / İsveç* [BD], § 117; 2011 tarihli *M.S.S. / Belçika ve Yunanistan* [BD], §§ 286-287). Ancak, Mahkeme, Sözleşmeci Devletin makamlarının yaptığı değerlendirmenin yeterli olduğuna ve ulusal belgelerle ve Sözleşme'ye taraf olan veya olmayan diğer Devletler, Birleşmiş Milletler kurumları ve saygın sivil toplum kuruluşları gibi diğer güvenilir ve tarafsız kaynaklardan elde edilen belgelerle yeterince desteklenmiş olduğuna ikna olmalıdır (2022 tarihli

Khasanov ve Rakhmanov / Rusya [BD], § 103; 2016 tarihli *F.G. / İsveç* [BD], § 117; 2008 tarihli *NA. / Birleşik Krallık* § 119). Ayrıca, yerel yargılamaların yapıldığı durumlarda, Mahkemenin görevi, olaylara ilişkin kendi değerlendirmesini yerel mahkemelerin değerlendirmesinin yerine koymak olmayıp genel ilke olarak bu hususta ulusal mahkemeler önündeki delilleri değerlendirmek ile yükümlüdür. Ancak, bu durum, Mahkemenin, sorumluluktan feragat etmesine ve iç hukuk yollarıyla elde edilen sonucun denetlenmesine ilişkin tüm süreçten vazgeçmesine yol açmamalıdır; aksi halde, Sözleşme ile güvence altına alınan haklar esastan yoksun kalacaktır. Sözleşme'nin 19. maddesine göre, Mahkemenin görevi, Sözleşme'ye Taraf Devletlere yüklenen taahhütlerin yerine getirilmesini sağlamaktadır (2022 tarihli *Khasanov ve Rakhmanov / Rusya* [BD], § 104). Genel bir ilke olarak, ulusal makamlar, sadece olayların değil aynı zamanda özellikle de tanıkların güvenilirliğinin değerlendirilmesi konusunda en iyi konumdadırlar, zira ilgili bireyi görme, dinleme ve davranışını değerlendirme imkânına sahiptirler (2016 tarihli *F.G. / İsveç* [BD], § 118). Ancak onların değerlendirmesi de Mahkemenin denetimine tabidir (2022 tarihli *Khasanov ve Rakhmanov / Rusya* [BD], 2022, § 105). Buna karşın, yerel makamların, iltica başvurusunda bulunan başvuranları kendi ülkelerine göndermeden önce Sözleşme'nin 3. maddesine aykırı muamele iddialarını incelemediği durumlarda, Mahkeme bunun 3. madde kapsamındaki usul yükümlülüğünün yerine getirilmemesi anlamına geldiği sonucuna varmıştır (2022 tarihli *Shenturk ve Diğerleri / Azerbaycan*, §§ 112-117; 2024 tarihli *J.A. ve A.A. / Türkiye,* §§ 65-75).

67. Delillerin değerlendirilmesi ile ilgili olarak, Mahkemenin içtihadında "riskin varlığının, öncelikle sınır dışı etme işlemi sırasında Sözleşmeci Devlet tarafından bilinen veya bilinmesi gereken olaylar bağlamında değerlendirilmesi gerektiğine" yer verilmiştir (2022 tarihli *Khasanov ve Rakhmanov / Rusya* [BD], § 113; 2016 tarihi *F.G. / İsveç* [BD], § 115). Sözleşmeci Devlet, yalnızca başvuran tarafından sunulan delilleri değil, aynı zamanda incelenmekte olan davayla ilgili diğer tüm hususları da dikkate almakla yükümlüdür (2022 tarihli *Khasanov ve Rakhmanov / Rusya* [BD], § 113; 2016 tarihli *J.K. ve Dğerleri / İsveç* [BD], § 87). Mahkeme, ülkenin sunduğu belgeye verilecek önem değerlendirilirken, belgenin kaynağının, özellikle de güvenilirliği ve tarafsızlığının göz önünde bulundurulması gerektiği kanaatine varmıştır. Raporlar yönünden ise, raporu hazırlayanın yetkisi ve itibarı, raporların derlenmesini sağlayan araştırmaların ciddiyeti, raporlarda varılan sonuçların tutarlılığı ve başka kaynaklarla doğrulanması, değerlendirmede dikkate alınacak ilgili hususlardır (2022 tarihli *Khasanov ve Rakhmanov / Rusya* [BD], § 114; 2016 tarihli *J.K. ve Diğerleri / İsveç* [BD], § 88). Mahkeme, aynı zamanda, ilgili ülkede belgeyi hazırlayan kişinin mevcudiyeti ve raporlama kapasitesinin de dikkate alınması gerektiğini kabul etmektedir (2022 tarihli *Khasanov ve Rakhmanov / Rusya* [BD], § 115; 2016 tarihli *J.K. ve Diğerleri / İsveç* [BD], § 89; 2011 tarihli *Sufi ve Elmi / Birleşik Krallık*, § 231). Mahkeme, hükümetlerin ve STK'larının tehlikeli ve istikrarsız durumlarda bilgi toplarken karşılaştıkları birçok zorluğu takdir etmektedir: Mahkeme, bir çatışmanın yakın çevresinde soruşturma yürütmenin her zaman mümkün olmayacağını ve bu tür hallerde durumu ilk elden bilen kaynakların verdiği bilgilere güvenmek zorunda kalınabileceğini kabul etmektedir (2022 tarihli *Khasanov ve Rakhmanov / Rusya* [BD], § 115; 2016 tarihli *J.K. ve Diğerleri / İsveç* [BD], § 89; 2011 tarihli *Sufi ve Elmi / Birleşik Krallık*, § 232). Mahkeme, risk iddiasını değerlendirirken, ilgili belgeleri re'sen elde edebilir. Bu ilke, Mahkemenin içtihadında oldukça yerleşik bir durumdadır (2022 tarihli *Khasanov ve Rakhmanov / Rusya* [BD], § 116; 2016 tarihli *J.K. ve Diğerleri / İsveç* [BD], § 90). Mahkeme, uluslararası bir insan hakları mahkemesi olarak, ilgili Sözleşmeci Devletin yerel makamları tarafından sağlanan belgeleri, diğer güvenilir ve tarafsız kaynaklardan alınan belgelerle kıyaslamadan dikkate alacak olursa, bu durum, Sözleşme'nin 3. maddesi kapsamında, sınır dışı veya iade işlemine konu olan yabancılarla ilgili davalarda son derece dar bir yaklaşım teşkil edecektir (2022 tarihli *Khasanov ve Rakhmanov / Rusya* [BD], § 116; 2016 tarihli *J.K. ve Diğerleri / İsveç* [BD], § 90; 2007 tarihli *Salah Sheekh / Hollanda*, §136).

68. Mahkeme yerinde mültecilik faaliyetleriyle ilgili olarak, bir kişinin söz konusu faaliyetle, ister siyasi bir amaç ister dini bir amaç olsun, gerçekten ilgilenip ilgilenmediğini veya yalnızca göç sonrası gerekçeler yaratmak için mi bu faaliyete dâhil olduğunu değerlendirmenin genellikle çok zor olduğunu kabul etmiştir (2016 tarihli *F.G. / İsveç* [BD], § 123; 2014 tarihli *A.A. / İsviçre*, § 41). Yerinde din değiştirmelerle ilgili olarak, ulusal makamlar, başvuranın kendi ülkesine döndüğünde Sözleşme'nin 2 ve 3. maddelerine aykırı muamele görme riski altında olup olmadığını değerlendirmeden önce, başvuranın

din değiştirmesinin gerçek olup olmadığını ve belirli bir olgusallık, ciddiyet, tutarlılık ve önem düzeyine ulaşıp ulaşmadığını değerlendirmelidir (2016 tarihli *F.G. / İsveç* [BD], § 144). Mahkeme bu bağlamda bir dizi farklı senaryoyu ele almıştır. 2016 tarihli *F.G. / İsveç* [BD], davasında, başvuranın din değiştirdiği yerel makamlar tarafından bilinmekteydi, ancak başvuranın bu nedenle çeşitli faktörlere bağlı olarak kötü muamele riski altında olabilecek bir grup kişiye ait olabileceğini bilmelerine rağmen, kendi ülkesine gönderilmesi durumunda bundan kaynaklanan riskleri değerlendirmemişlerdir: Mahkeme, başvuranın din değiştirmesinin sonuçlarına ilişkin İsveç makamları tarafından ileriye etkili bir değerlendirme yapılmadan İran'a iade edilmesi halinde Sözleşme'nin 2 ve 3. maddelerinin ihlal edileceğine karar vermiştir. 2017 tarihli *A. / İsviçre* davasında, Mahkeme, ulusal makamların başvuranın din değiştirdiğini güvenilir olarak kabul ettiği, bundan kaynaklanan riskleri incelemiş olduğu ve başvuranın geri gönderildiğinde gerçek bir kötü muamele riskiyle karşı karşıya olmadığı sonucuna varmış oldukları değerlendirmeyi yetersiz bulmamıştır. 2022 tarihli *M.A.M. / İsviçre* davasında, ulusal makamlar başvuranın din değiştirmesini yerinde mülteci olarak kabul etmiş, ancak başvuranın inancını uygulama şekli ve uygulama niyeti ve bundan kaynaklanan risklerle birlikte bunu yeterince incelememiştir (§§ 78-79). 2022 tarihli *M.N. ve Diğerleri / Türkiye* davası, Başvuranlar bu davada, sınır dışı edildikleri Devletteki bir Kuran okulunda tutuklanmaları, bu tutuklamanın medyada yer alması ve ardından kendi ülkelerinin konsolosluk görevlilerinin tutuldukları gözaltı merkezini ziyaret etmeleri nedeniyle sınır dışı edildiklerinde kötü muameleye maruz kalma riski olduğunu iddia etmişlerdir.

69. Mahkeme, yukarıda belirtilen ilkelerin tümü için geniş bir içtihat geliştirmiştir. Örnek olarak, ülke materyallerine atfedilen ağırlık açısından, bk. 2011 tarihli *Sufi ve Elmi / Birleşik Krallık* (§§ 230-234); başvuranın güvenilirliğinin değerlendirilmesi için bk. 2005 tarihli *N. / Finlandiya*, 2015 tarihli *A.F. / Fransa* ve 2017 tarihli *M.O. / İsviçre;* ve yerel makamların, bir başvuru sahibi tarafından, koruma taleplerinin temeli ile ilgili olarak başlangıçtan itibaren ya da daha sonra ileri sürülen belgelerin uygunluğunu, özgünlüğünü ve ispat değerini değerlendirme yükümlülüğü bakımından bk. 2016 tarihli *M.D. ve M.A. / Belçika*; 2012 tarihli *Singh ve Diğerleri / Belçika* ve 2014 tarihli *M.A. / İsviçre*; bir gazeteciye ilişkin bireysel risk değerlendirmesinin yetersiz olduğu sonucuna varılmasına sebep olan unsurların bir kombinasyonu için bk. 2022 tarihli *S.H. / Malta*. Yine örnek olarak, Mahkemenin, Mogadişu'daki genel şiddet durumu ve ÜİYOK kamplarına güvenli erişimin olmaması ve kamplardaki vahim koşulları göz önünde bulundurarak, varış ülkesindeki durumun sınır dışı edilmenin Sözleşme'nin 3. maddesini ihlal edilmesi anlamına gelecek halde olduğuna karar verdiği 2011 tarihli *Sufi ve Elmi / Birleşik Krallık*; bk. sistematik olarak risk altında olan bir gruba mensup başvuran hakkındaki bir risk değerlendirmesi ile ilgili olarak 2007 tarihli *Salah Sheekh / Hollanda* ve Mahkemenin, ulusal makamların, yasaklanmış bir muhalif siyasi partinin (başvuranlardan birinin (aile kocası/babası) üyesi olduğu ve başvuranların sistematik olarak kötü muamele riski altında olduklarını iddia ettikleri bir grup) sıradan üyeleri olan kişilere yönelik kötü muamele uygulamasının varlığına ilişkin yeterli bir değerlendirme yapmadığına kanaat getirdiği 2022 tarihli *T.K. ve Diğerleri / Litvanya*, ve ayrıca Mahkemenin Fransa'da terör suçlarından hüküm giymiş bir Çeçenin sınır dışı edilmesine ilişkin olarak hassas grup yaklaşımını reddetmiş olduğu 2022 tarihli *R / Fransa*, (§ 122); Başvuranın bir mülteci kampına geri gönderilmesi halinde aşırıcı silahlı gruplara katılma girişimleri nedeniyle risk altında olduğu iddiasına ilişkin olarak bk. 2023 tarihli *H.A. / Birleşik Krallık* ve yaygın cinsel şiddet gibi toplumsal cinsiyetle ilgili zulmün çeşitli biçimleri ve senaryoları hakkında (2016 tarihli *M.M.R. / Hollanda* (k.k.)), erkek destek ağının bulunmadığı iddiası (2015 tarihli *R.H. / İsveç*), ayrılmış bir kadına yapılan kötü muamele (2010 tarihli *N. / İsveç*), bir ilişki sebebiyle aile üyeleri tarafından yapılan kötü muamele (2016 tarihli *R.D. / Fransa*, §§ 36-45), namus cinayetleri ve zorla evlendirme (2012 tarihli *A.A. ve Diğerleri / İsveç*), ve kadın sünneti (2016 tarihli *R.B.A.B. / Hollanda* ve 2016 tarihli *Sow / Belçika*). Zorla fuhuş ve / veya bir insan ticareti ağına zorla yeniden dâhil edilmeye ilişkin olarak 2015 tarihli *L.O. / Fransa* (k.k.). Mahkeme, 2011 tarihli *V.F. / Fransa* (k.k.) davasında, Sözleşme'nin 4. maddesi kapsamında risk değerlendirmesi yaparken, bu maddenin ülke sınırları dışında uygulanabilirliğini açık bırakmıştır: Bu hususta 2017 tarihli *M.O. / İsviçre*, davası sınır dışı edildikten sonra zorla çalıştırılma riski ile ilgili olup ve 4. madde kapsamında yapılan şikâyet, iç hukuk yollarının tüketilmemesi nedeniyle kabul edilemez bulunmuştur.

70. Kötü muamele riskinin kişinin cinsel yöneliminden kaynaklanması durumunda, cinsel yönelimin kişinin kimliğinin temel bir yönü olması gerekçesiyle kötü muameleye maruz kalmamak için cinsel yönelimin gizlenmesi istenmeyebilir (2017 tarihli *I.K. / İsviçre* (k.k.), 2020 tarihli *B ve C / İsviçre*).[8] Bir kişinin dini inançları konusunda da benzer konular gündeme gelebilir (bk. 2017 tarihli *A. / İsviçre*, § 44, ve 2019 tarihli *A.A. / İsviçre*, § 55).

2. Üçüncü bir ülkeye sınır dışı etme

71. Mahkeme tarafından 2 veya 3. madde uyarınca incelenen sınır dışı etme davalarının çoğunluğu, başvuranın kaçtığı ülkeye sınır dışı edilmesiyle ilgili olmakla birlikte, bu davalar, başvuranın üçüncü bir ülkeye sınır dışı edilmesiyle bağlantılı olarak da ortaya çıkabilir. 2019 tarihli *Ilias ve Ahmed / Macaristan* [BD], davasında Mahkeme, Sözleşmeci bir Devletin, iltica talebini esas açısından incelemeden bir sığınmacıyı üçüncü bir ülkeye göndermeye çalışması hâlinde, Devletin, bireyi 3. maddeye aykırı bir muameleye ilişkin gerçek bir riske maruz bırakmamasına dair görevinin, menşe ülkeye geri gönderilmeye ilişkin davalardakinden farklı bir şekilde yerine getirildiğini gözlemlemiştir. İlk durumda, temel mesele, kabul alan üçüncü ülkedeki iltica usulünün yeterliliğine ilişkindi. Sığınmacıları üçüncü bir ülkeye gönderen bir Devletin, iltica taleplerinin esası ile ilgilenmemeyi yasalara uygun şekilde tercih edebilmesine karşın, söz konusu kişilerin menşe ülkede, 3. maddeye aykırı muamele görme riskiyle karşı karşıya kalmadıkları veya sadece, korunmaya ihtiyacı olmayan ekonomik göçmenler olup olmadıkları bilinememektedir. Sınır dışı eden Devletin görevi, kabul eden üçüncü ülkede, Sözleşme'nin 3. maddesi yönünden karşılaşacağı riskler düzgün bir şekilde incelenmeden sığınmacıyı sınır dışı etmeye diğer bir deyişle menşe ülkesine geri göndermeye (doğrudan veye dolaylı olarak) karşı koruyan, yeterli bir sığınma prosedürüne erişiminin reddedilmesine ilişkin gerçek bir risk olup olmadığını kapsamlı bir şekilde incelemektir. Bu hususta mevcut güvencelerin yetersiz olduğunun tespit edilmesi hâlinde, 3. madde, sığınmacıları ilgili üçüncü ülkeye göndermemeye ilişkin bir yükümlülük ortaya çıkarmaktadır (§§ 130-138). 3. madde, sığınmacıları ilgili üçüncü ülkeye göndermemeye ilişkin bir yükümlülük ortaya çıkarmaktadır. Sınır dışı eden Devletin, kabul eden üçüncü ülkenin iltica usullerini değerlendirmeye ilişkin usuli yükümlülüğünü yerine getirip getirmediğini belirleme hususunda, sınır dışı eden Devletin yetkili makamlarının, kabul eden üçüncü ülkeye ve ülkenin iltica sistemine ilişkin mevcut genel bilgileri yeteri kadar ve kendi inisiyafitleriyle göz önünde bulundurup bulundurmadıkları ve başvurana, kendi davasında, kabul eden Devletin güvenli bir üçüncü ülke olmadığını göstermesi için yeterince fırsat verilip verilmediği değerlendirilmelidir. Bu değerlendirmeyi yaparken Mahkeme, belirli bir ülkenin "güvenli" olduğuna ilişkin herhangi bir varsayımın -bireysel bir sığınmacıya ilişkin kararlarda buna dayanılması hâlinde-, yukarıda bahsedilen analizle, başlangıçta, yeterince desteklenmesi gerektiğini belirtmiştir (§§ 139-141, 148 ve 152). Daha da önemlisi, "güvenli üçüncü ülke" kavramına dayalı olarak üçüncü bir ülkeye sınır dışı edilmeye ilişkin davalarda, yani sınır dışı eden Devletin yetkililerinin başvuranın iltica talebinin esasıyla ilgilenmediği durumlarda, Mahkeme, başvuranın ülkesinde 3. madde risklerine ilişkin tartışılabilir bir iddia olup olmadığını değerlendirmenin kendi görevi olmadığını ve bu hususun sadece, sınır dışı eden Devletin söz konusu risklere değindiği durumlarda konu ile ilişkili olduğunu belirtmiştir (§ 147). Mahkeme, Avrupa Birliği hukukunun, başka bir (AB üyesi olmayan) ülkeyi güvenli üçüncü ülke olarak ilan etmek veya güvenli üçüncü ülke kavramına dayanarak iltica taleplerini esastan değerlendirmekten kaçınmak için katı yasal yükümlülükler getirmediğini, bu nedenle AB Üye Devletlerinin, "güvenli üçüncü ülke" kavramına dayanarak iltica taleplerini esastan değerlendirmeden bireyleri üçüncü bir ülkeye göndermeleri halinde Sözleşme kapsamında tamamen sorumlu olduklarını eklemiştir (§ 97).

72. Bireyin kabul eden üçüncü ülkede yeterli bir iltica prosedürüne erişip erişemeyeceği temel sorusuna ek olarak, 3. maddeye aykırı muameleye maruz kalma riskinin, örneğin, kabul eden üçüncü ülkedeki sığınmacıların tutulma koşulları veya yaşam koşulları ile ilgili olduğu durumlarda, bu risk sınır dışı eden Devlet tarafından da değerlendirilmelidir (2019 tarihli *Ilias ve Ahmed / Macaristam* [BD], § 131). Kabul eden ülkedeki yetersiz kabul koşullarından dolayı (2011 tarihi *M.S.S. / Belçika* [BD],

[8] Ayrıca bk. *LGBTİ'lerin Haklarına ilişkin Rehber*.

§§ 362-368) veya sığınmacıların, özel hassasiyetlerine göre uyarlanan kabul merkezlerine erişimlerinin güvence altına alınmadığından ve sınır dışı eden Devletin kabul eden Devletten bu hususta güvence alması gerekebileceğinden dolayı (bk. 2014 tarihli *Tarakhel / İsviçre* [BD], §§ 100-122; 2016 tarihli *Ali ve Diğerleri / İsviçre ve İtalya* (k.k.); 2017 tarihli *Ojei / Hollanda* (k.k.)), sığınmacıların üçüncü bir ülkeye sınır dışı edilmesi 3. maddeyi ihlal edebilir.

3. Usule ilişkin hususlar[9]

73. Kişinin sınır dışı edilmesinin kendisini Sözleşme'nin 2. veya 3. maddesine aykırı muameleye maruz bırakacağı konusunda "tartışmaya açık bir şikâyeti" olduğunda; diğerlerinin yanı sıra, 2 veya 3. maddeye aykırı gerçek bir muamele ve otomatik askıya alma etkisi riskinden korkmak için önemli gerekçeler bulunduğuna yönelik iddiaların bağımsız ve titiz bir biçimde incelenmesini gerektiren Sözleşme'nin 13. maddesi uyarınca, uygulamada ve hukukta iç düzeyde etkili bir hukuk yoluna sahip olmalıdır (2011 tarihli *M.S.S. / Belçika ve Yunanistan* [BD], § 293; Mahkemenin sınır dışı davalarında 2. veya 3. maddelerle bağlantılı olarak ele alınan 13. madde kapsamındaki gerekliliklere ilişkin genel bir bakış için, özellikle bk. *aynı kararda.* §§ 286-322; 2009 tarihli *Abdolkhani ve Karimnia / Türkiye*, §§ 107-117; 2007 tarihli *Gebremedhin [Gaberamadhien] / Fransa* §§ 53-67; 2012 tarihli *I.M. / Fransa*; 1996 tarihli *Chahal / Birleşik Krallık* [BD], §§ 147-154; 2005 tarihli, *Shamayev ve Diğerleri / Gürcistan ve Rusya* § 460). Sığınma davalarında Sözleşme'nin 35 § 1. maddesi uyarınca tüketilmesi gereken hukuk yollarının etkinliği hususu söz konusu olduğunda da aynı ilkeler geçerlidir (2016 tarihli *A.M. / Hollanda* §§ 65-69; ayrıca bk. sınır geçiş noktasında acil bir şekilde sınır dışı etmeye ilişkin *2020 tarihli M.K. ve Diğerleri / Polonya,* §§ 142-148 ve 212-220). İltica talebinde bulunanlar ile ilgili olarak Mahkeme, özellikle bireylerin anladıkları bir dilde izlenecek iltica prosedürü ve hakları hakkında yeterli bilgiye sahip olması ve ilgili makamlara kuracakları ilişkide güvenilir bir iletişim sistemine erişimlerinin bulunması gerektiğini tespit etmiştir: Mahkeme ayrıca tercümanların mevcudiyetini, mülakatların eğitimli personel tarafından yapılıp yapılmadığını, sığınmacıların adli yardıma erişimi olup olmadığını dikkate alarak sığınmacılara haklarında karar verilirken gerekçelerin bildirilmesinin gerekli olduğu kanaatine varmıştır (bk. 2021 tarihli *M.S.S. / Belçika ve Yunanistan* [BD], §§ 300-302, 304 ve 306-310; ayrıca bk. 2009 tarihli *Abdolkhani ve Karimnia / Türkiye*; ve 2012 tarihli *Hirsi Jamaa ve Diğerleri / İtalya* [BD], § 204 ve 2021 tarihli *D / Bulgaristan*, §§ 120-137). Bir bireyin, ilgili makamın yetkisine rağmen Sözleşme'nin 3. madde risklerine ilişkin yeni bir değerlendirme yapılmasını gerektirmeyen sınır dışı edilmesine karşı ilgili hukuk yolunu tüketmiş olması halinde, bireyin, yeni bir risk değerlendirmesi yapılmaksızın sınır dışı edilmesinin 3. maddeyi ihlal edeceği şikâyetiyle ilgili olarak iç hukuk yollarını tüketmek için (müteakip) bir sığınma başvurusunda bulunmasına gerek yoktur (2025 tarihli *A.B. ve Y.W. / Malta*, §§ 45, 68 ve 74).

74. Madde 13 kapsamındaki bir hukuk yolunun yeterliliği, aşırı süre nedeniyle zayıflatılabilir (2011 tarihli *M.S.S. / Belçika ve Yunanistan* [BD], § 292). Bir kişinin bir transit bölgede tutulduğu ve ülkeye girişinin reddedildiği durumlarda, Sözleşme'nin 3. maddesiyle bağlantılı olarak ele alındığında 13. maddenin gerekliliklerine uymak için, sınır dışı edilme durumunda 3. maddeye ilişkin iddia edilen riskin incelendiği hukuk yolunun özellikle hızlı olması gerekmektedir (2021 tarihli *E.H. / Fransa*, § 195). Öte yandan, bir başvuranın sığınma talebinin hızlı bir şekilde işleme konulması, başvuranın keyfi olarak sınır dışı edilmesine karşı koruyacak temel usul güvencelerinin etkinliğine göre öncelikli olmamalıdır. Hızlandırılmış sığınma prosedürleri bağlamında olduğu gibi, bir talepte bulunmak ve/veya müteakip sınır dışı kararına itiraz etmek için makul olmayan kısa bir süre, Sözleşme'nin 3. maddesiyle birlikte ele alındığında 13. maddenin gerekliliklerine aykırı olarak, bir hukuk yolunu pratikte etkisiz hale getirebilir (bk. ilk sığınma başvurusunda bulunmak için beş günlük bir sınırın ve temyiz için 48 saatlik bir zaman sınırının bu hükümleri ihlal ettiği tespit edilmiş olan 2012 tarihli *I.M. / Fransa*; ve ayrıca hızlandırılmış sığınma prosedürlerine ilişkin genel bakışla ilgili olan 2016 tarihli *R.D. / Fransa*, §§ 55-64; ve 3. madde ile birlikte ele alındığında 13. maddenin gerekliliklerini karşılayan, sıkı sürelere sahip çeşitli hukuk yollarının varlığına ilişkin olarak 2021 tarihli *E.H. / Fransa*, §§ 180-207).

[9] Ayrıca bk. *13. Madde Rahberi – Etkili Başvuru Hakkı*.

75. Yargısız olarak sınır dışı edilmelerle bağlantılı olarak 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesi ile birlikte ele alınan 13. madde ile ilgili olarak, yukarıdaki "Sözleşme'nin 3. maddesi ve/veya 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesi ile bağlantılı olarak Sözleşme'nin 13. maddesi" bölümüne bakınız).

76. Bir bireyin sınır dışı edilmesi durumunda Sözleşme'nin 2 veya 3. maddeleriyle bağlantılı olarak 13. maddenin ihlal edildiğinden şikâyetçi olduğu ve daha sonra sınır dışı edilme riskiyle karşı karşıya kalmadığı durumlarda, sınır dışı edilme tehdidi ortadan kalktığında iddia edilen 13. madde ihlalinin zaten gerçekleşmiş olduğu göz önüne alındığında, bu durum söz konusu şikâyeti tartışılamaz hale getirmez veya başvuranı bu şikâyetin amaçları doğrultusunda mağdur statüsünden mahrum bırakmaz (2007 tarihli *Gebremedhin [Gaberamadhien] / Fransa*, § 56; 2012 tarihli *I.M. / Fransa*, 2012, § 100; 2013 tarihli *M.A. / Kıbrıs*, § 118; 2016 tarihli *Sakkal ve Fares / Türkiye* (k.k.), § 63; kıyaslayınız 2008 tarihli *Mir Isfahani / Hollanda* (k.k.)).

77. Sözleşme'nin 6. maddesi sığınma, sınır dışı edilme ve ilgili işlemlere konu bakımından (*ratione materiae*) bağdaşmamaktadır (2000 tarihli *Maaouia / Fransa* [BD], §§ 38-40; 2012 tarihli *Onyejiekwe / Avusturya* (k.k.) § 34; sığınma talebinin reddedilmesi nedeniyle sığınmacının maruz kaldığı zararlara ilişkin bir dava ile ilgili olarak bk. 2009 tarihli *Panjeheighalehei / Danimarka* (k.k.)).

78. Sözleşme'nin 8. maddesi kapsamındaki pozitif yükümlülükler, bir başvuru sahibinin sığınma talebinin, mümkün olduğunca kısa bir süre içinde güvensizlik durumunun ortadan kaldırılmasını sağlamak amacıyla makul bir süre içinde incelenmesini garanti altına almak için uygun düzenlemeler yoluyla özel yaşam hakkının korunmasına yönelik etkili ve erişilebilir bir usul oluşturma görevini de içermektedir (bk. Mahkemenin yerel makamların söz konusu yükümlülüğe uymadığını tespit ettiği 2016 tarihli *B.A.C. / Yunanistan*, §§ 36-46; bk, karşılaştırınız, başvuranın iadesine ilişkin kararın hükümsüz hale gelmiş olması ve belirsizliğin devam etmemesi nedeniyle, Mahkemenin başvuranın yerel makamlar tarafından izlenen usullere ilişkin Sözleşme'nin 8. maddesi kapsamındaki şikâyetlerini incelemeye gerek olmadığı sonucuna vardığı, 2022 tarihli *A.J. / Yunanistan* (k.k.), §§ 73-74,).

79. Sözleşme'nin 8. maddesi ile birlikte ele alınan 13. maddesinin gerektirdiği hukuk yolu, kendiliğinden askıya alma etkisine sahip olmak zorunda değildir (2012 tarihli *De Souza Ribeiro / Fransa* [BD], §§ 82-83). Fakat, ülkeden sınır dışı etme kararı ile bu kararın uygulanması arasındaki sürenin, söz konusu mahkemenin, Sözleşme kapsamındaki yasal argümanları ve koşulları uygun bir şekilde incelemesi bir kenara, bir davanın anlamlı bir şekilde mahkemenin huzuruna getirilmesi olasılığını imkansız hâle getirecek kadar kısa olması durumunda 8. madde ile bağlantılı olarak 13. maddenin ihlali söz konusudur (2012 tarihli *De Souza Ribeiro / Fransa* [BD], §§ 86-100; 2020 tarihli *Moustahi / Fransa*, §§ 156-164).

4. Ulusal güvenliğe ilişkin davalar

80. Mahkeme genellikle ulusal güvenliğe tehdit oluşturduğu düşünülen sınır dışı edilmesine ilişkin davaları ele almıştır (bk. örneğin, 2019 tarihli *A.M. / Fransa*. Mahkeme, defalarca 3. maddenin mutlak olduğunu ve sınır dışı edilmek üzere ortaya konan nedenler karşısında kötü muamele riskini ağırlığını belirlemenin mümkün olmadığı kanaatine varmıştır (2008 tarihli *Saadi / İtalya* [BD], §§ 125 ve 138; 2012 tarihli *Othman (Abu Qatada) / Birleşik Krallık*, §§ 183-185). Sözleşme'nin ilgili testinin, özellikle de kişinin kabul eden Devlete gönderilmesi halinde Sözleşme'nin 3. maddesine aykırı bir muameleye maruz kalma konusunda gerçek bir risk taşıyıp taşımadığına dair tam ve ileriye etkili bir değerlendirme yapılması gerekliliğinin, kişinin terör eylemleri nedeniyle hakkında mahkumiyet kararı verilmesi ve ev sahibi Devletin toplumu için bir tehlike teşkil ettiğinin tespit edilmesinin ardından AB hukukunun ilgili kuralları uyarınca mülteci statüsünün iptal edilmesiyle değişmeden kaldığı değerlendirilmiştir (bk. 2021 tarihli *K.I. / Fransa*). Mahkeme, sınır dışı etme davalarını karara bağlarken gerekli tüm bilgilere sahip olmadıkları takdirde, yerel makamların bulgularına (örneğin ulusal güvenlik nedeniyle sınır dışı etme) güvenemez (bk. 2018 tarihli *X / İsveç*). Bir başvuranın, terör bağlamında, davasının bireysel koşullarına dayalı olarak Sözleşme'nin 3. maddesine aykırı muameleye maruz kalma konusunda gerçek bir riske maruz kalacağına dair kanıt sunduğu ve Hükümetin bu kanıtın ortaya koyduğu şüpheleri ortadan kaldırma hususunda başarısız olduğu bir dava örneği için, bk. 2022 tarihli *W / Fransa*.

5. Suçlunun iadesi

81. Sözleşmeci bir Devlet tarafından gerçekleştirilen iade işlemi Sözleşme'nin 3. maddesi kapsamında çeşitli hususlara yol açabilir ve kişi iade edildiğinde hedef ülkede ve 3. maddeye aykırı bir müdahale ile karşı karşıya kalma riski bulunduğuna inanmak için ciddi gerekçelerin sunulduğu durumlarda Sözleşme kapsamında söz konusu Devlet sorumlu tutulur (1989 tarihli *Soering / Birleşik Krallık*, §§ 88-91). Aynı inceleme düzeyi, sınır dışı edilmenin yasal dayanağına bakılmaksızın (ister iade ister sınır dışı edilme hususunda olsun, 2022 tarihli *Khasanov ve Rakhmanov / Rusya* [BD], § 94) Sözleşme'nin 3. maddesine aykırı muameleye ilişkin gerçek bir risk bulunduğuna dair tüm iddialar için geçerlidir. Ayrıca, Devletlerin bir siyasi güdümlü suçlarla suçlanan (bk. 2014 tarihli *Mamazhonov / Rusya*; ayrıca bk. başvuranın iddia ettiği siyasi nedenli kötü muamele riskini ulusal makamların incelemediği 2025 tarihli *Ali / Sırbistan*), ve sığınma başvurusunda bulunan veya başka bir ülkede mülteci olarak tanınan ancak iadesi istenen kişiler hakkındaki, iade taleplerini kabul ettiği durumlar da söz konusu olabilir (2014 tarili *M.G. / Bulgaristan*).

82. Kişinin diğer bir Devlette ölüm cezasına çarptırılması konusunda gerçek bir riskle karşı karşıya kalacağına inanmak için önemli gerekçelerin gösterildiği durumlarda, Sözleşme'nin 2 ve 3. maddeleri ile 6 No.lu Protokol'ün 1. maddesi veya 13 No.lu Protokol'ün 1. maddesi (aşağıda "İdam cezası: 6 No.lu Protokol'ün 1. maddesi veya 13 No.lu Protokol'ün 1. maddesi" bölümüne bakınız) söz konusu kişinin başka bir Devlete iadesini, sınır dışı edilmesini veya başka bir şekilde gönderilmesini yasaklamaktadır (2010 tarihli *Al-Saadoon ve Mufdhi / Birleşik Krallık*, §§ 123 ve 140-143; 2015 tarihli *A.L. (X.W.) / Rusya*, §§ 63-66; 2005 tarihli *Shamayev ve Diğerleri / Gürcistan ve Rusya*, § 333).

83. Bir kişinin iadesini talep eden Devlette müebbet hapis cezasıyla karşı karşıya kalabileceği durumlarda, iadenin Sözleşme'nin 3. maddesine uygunluğunu belirlemek için iki aşamalı bir test uygulanmalıdır (2022 tarihli *Sanchez- Sanchez / Birleşik Krallık* [BD], §§ 95-99): İlk aşamada, başvuranın, iade edilmesi ve mahkûm edilmesi durumunda şartlı tahliye ihtimali olmadan müebbet hapis cezasına çarptırılması bağlamında gerçek bir riskin olduğuna inanmak için önemli gerekçeler bulunduğunu kanıtlayabilecek deliller sunup sunmadığı tespit edilmelidir. Bu bağlamda, böyle bir cezanın uygulanacağını gösterme yükü başvurana aittir. Böyle bir risk, başvuranın zorunlu müebbet hapis cezasına çarptırılması halinde daha kolay ortaya çıkacaktır. Soruşturmanın ilk ayağı kapsamında söz konusu risk tespit edilirse, gönderen Devletin ilgili makamları, iadeye onay vermeden önce, talep eden Devlette, yetkili makamların müebbet hapis cezasına çarptırılan kişide meydana gelen değişikliklerin, devam eden tutulmanın artık meşru cezalandırma amaçları ile haklı gösterilemeyeceği anlamını verecek derecede önemli olup olmadığını ve ceza infaz edilirken rehabilitasyona yönelik ilerlemenin katedilip edilmediğini değerlendirmesine olanak tanıyan bir ceza inceleme mekanizmasının mevcut olup olmadığını tespit etmelidir. Başka bir deyişle, mahkûmiyet kararının verildiği andan itibaren, mahkûmun davranışlarına veya diğer ilgili kişisel koşullarına bağlı olarak rehabilitasyon yolunda kaydettiği ilerlemenin veya başka bir tahliye gerekçesinin değerlendirilmesine imkân tanıyan bir gözden geçirme mekanizmasının mevcut olup olmadığı tespit edilmelidir. Sözleşme'nin 3. maddesinin eşiğini karşılamak için gereken asgari ciddiyet düzeyi bakımından ulusal ve ülke dışı bağlamlar arasında bir ayrım yapılamaz. Ancak daha da önemlisi, talep eden Devletin hukuk sisteminde "müebbet hapis cezasına çarptırılmış mahkûmlara" sağlanan usuli güvencelerin mevcut olması, gönderen Sözleşmeye taraf Devletin Sözleşme'nin 3. maddesine uyması için bir ön koşul değildir. Bu testi 2022 tarihli *Sanchez-Sanchez / Birleşik Krallık* [BD] davasında, başvuranın iadesini talep eden Devlette zorunlu müebbet hapis cezasıyla karşı karşıya olmadığı bir duruma uygulayan Mahkeme, başvuranın şartlı tahliye olmaksızın müebbet hapis cezasına çarptırılma hususunda gerçek bir risk taşıdığını gösteren kanıtlar sunmadığını tespit etmiştir (§§ 100-110). Mahkeme 2022 tarihli *McCallum / İtalya* (k.k.) [BD], 2023 tarihli *Bijan Balahan / İsveç*, 2023 tarihli *Carvajal Barrios / İspanya* (k.k.), 2024 tarihli *Matthews ve Johnson / Romanya* ve 2024 tarihli *Lazar / Romanya* davalarında da aynı sonuca varmıştır. Mahkeme, yukarıda belirtilen testin ikinci aşamasını ilk kez 2025 tarihli *Hayes ve Diğerleri v. Birleşik Krallık,* davasında incelemiş ve insani nedenlerle tahliyenin, testin bu aşamasının gerekliliklerini karşılayan bir inceleme mekanizması oluşturduğunu tespit etmiştir.

84. Talep eden Devlette Sözleşme'nin 3. maddesine aykırı kötü muamele, kötü tutulma koşulları (2022 tarihli *Liu / Polonya*), tutulma sırasında uygulanan kötü muamele (bk. 2017 tarihli *Allanazarova / Rusya*) veya ilgili kişinin özel hassasiyetlerine uygun olmayan tutulma koşulları (zihinsel engelli bir bireyin iadesine ilişkin olan 2013 tarihli *Aswat / Birleşik Krallık*) gibi çeşitli şekillerde olabilir.

85. İlgili kişinin sınır dışı edilmesi halinde Sözleşme'nin 3. maddesine aykırı muameleye maruz kalma hususunda gerçek bir riskle karşı karşıya olduğuna inanmak için önemli gerekçelerin gösterildiği ve diplomatik güvencelerin alındığı davalarda, Mahkeme söz konusu davada alınan güvencelerin gerçek bir kötü muamele riskini ortadan kaldırmak için yeterli olup olmadığını incelemiştir. Güvenceler, kötü muamele riskine karşı yeterli koruma sağlamak için tek başına yeterli değildir. Güvencelerin, pratik uygulamada, başvuranın kötü muamele riskine karşı korunacağına dair yeterli bir garanti sağlayıp sağlamadığını inceleme yükümlülüğü vardır. İadenin yapılacağı Devletin sunduğu güvencelere verilecek önem, her olayda, olay tarihinde söz konusu olan koşullara bağlıdır (2022 tarihli *Khasanov ve Rakhmanov / Rusya* [BD], § 101; 2012 tarihli *Othman (Abu Qatada) / Birleşik Krallık*, § 187). Güvencelerin pratikte uygulanmasını değerlendirirken ve bunlara ne kadar ağırlık verileceğini belirlerken, ön soru, kabul eden Devletteki genel insan hakları durumunun herhangi bir güvenceyi kabul etmeyi engelleyip engellemediğidir. Ancak, bir ülkedeki genel durumun, güvencelere hiçbir ağırlık verilemeyeceği anlamına gelmesi yalnızca nadir durumlarda söz konusu olacaktır (2012 tarihli *Othman (Abu Qatada) / Birleşik Krallık*, § 188). Daha genel olarak, 2012 tarihli *Othman (Abu Qatada) / Birleşik Krallık*, § 189 davasında belirtildiği üzere, Mahkeme, ilk olarak, verilen güvencelerin niteliğini ve ikinci olarak, kabul eden Devletin uygulamaları ışığında bu güvencelere güvenilip güvenilemeyeceğini değerlendirecektir. Mahkeme bunu yaparken, diğer hususların yanı sıra, aşağıdaki faktörleri de göz önünde bulunduracaktır:

(i) güvencelerin şartlarının Mahkemeye açıklanıp açıklanmadığı;

(ii) güvencelerin spesifik mi yoksa genel ve belirsiz mi olduğu;

(iii) güvenceleri kimin tarafından verildiği ve bu kişinin kabul eden Devleti bağlayıp bağlayamayacağı;

(iv) güvenceler kabul eden Devletin merkezi hükümeti tarafından verilmişse, yerel makamların bunlara uymasının beklenip beklenemeyeceği;

(v) güvencelerin kabul eden Devlette yasal veya yasadışı olan muamelelerle ilgili olup olmadığı;

(vi) güvencelerin bir Sözleşmeci Devlet tarafından verilip verilmediği;

(vii) kabul eden Devletin benzer güvencelere uyma hususundaki geçmişi de dahil olmak üzere, gönderen ve kabul eden Devletler arasındaki ikili ilişkilerin uzunluğu ve gücü;

(viii) güvencelere uyulup uyulmadığının, başvuranın avukatlarına sınırsız erişim sağlanması da dahil olmak üzere, diplomatik veya diğer izleme mekanizmaları aracılığıyla objektif olarak doğrulanıp doğrulanamayacağı;

(ix) uluslararası izleme mekanizmalarıyla (uluslararası insan hakları STK'ları dahil) işbirliği yapmaya istekli olup olmadığı ve işkence iddialarını soruşturmaya ve sorumluları cezalandırmaya istekli olup olmadığı da dahil olmak üzere, kabul eden Devlette işkenceye karşı etkili bir koruma sisteminin olup olmadığı;

(x) başvuranın daha önce kabul eden Devlette kötü muameleye maruz kalıp kalmadığı; ve

(xi) güvencelerin güvenilirliğinin gönderen/Sözleşmeci Devletin yerel mahkemeleri tarafından incelenip incelenmediği.

86. 2023 tarihli *Ansari / Portekiz* (k.k.), davasında Mahkeme, başvuranın diplomatik güvenceler sonrasında iade edildiği, ancak daha sonra bu güvencelere uyulmadığının iddia edildiği ve davalı Devletin yerel mahkemelerinin daha sonra iade kararını iptal ettiği, çünkü başvuranın iade edildiği Devletin yetkililerinin başvuranı iadeye izin verilen suçlardan farklı suçlamalarla yargıladığı bir senaryoyu ele almıştır. Başvuran, Mahkemeye başvurduğu sırada, iade edildiği Devlet'te tutuklu bulunmakta olup davalı Devlet yetkililerinin, geri dönmesine yardımcı olmak veya diplomatik

güvencelere uyulmasını sağlamak için gerekli tedbirleri almadıklarından şikâyetçi olmuştur. Mahkeme, yerel makamların, başvuranın iddialarını takip etmek için mevcut tedbirleri aldıklarını tespit etmiştir (ayrıca bk. bk. ayrıca davalı Devlet yetkilileri tarafından ABD kuvvetlerine teslim edilen ve daha sonra Guantanamo Körfezi'nde tutulan başvuranlar, davalı Devlet yetkililerinin, yetkililere başvuranların haklarını korumalarını ve iadelerini sağlamalarını emreden yargı kararlarını uygulamadıklarını iddia etmiş olduğu 2008 tarihli *Boumediiene ve Diğerleri / Bosna-Hersek* (k.k.)). 2025 tarihli *Sumbayev / Georgia* (k.k.) davasında, Mahkeme, iadeyi gerçekleştiren Devletin, başvuranın iade edildiği devlette kendisine karşı yeni cezai suçlamaların ileri sürülmesine izin verilmesi talebini aldığı bir durumu ele almıştır; iadeyi gerçekleştiren Devletin yetkili makamları bu iade sonrası talepleri incelemek niyetinde olmadığından, Mahkeme, başvuranın Sözleşme'nin 3. maddesine aykırı muameleye maruz kalma riskinin gerçek olduğunu iddia edemeyeceği kanaatine varmıştır.

87. Mahkeme, tutulma koşullarının sistemik bir sorun olduğu bir ülkede hapis cezalarının infazı amacıyla Avrupa Yakalama Kararlarının infazı için yapılan teslimler özelinde, Avrupa Birliği hukuk sistemindeki eşdeğer koruma karinesinin geçerli olduğuna karar vermiştir (2021 tarihli *Bivolaru ve Moldovan / Fransa*). Ancak Mahkeme, Sözleşme haklarının korunmasının, başvuranlardan birinin davasının özel koşullarında açıkça eksik olduğu ama diğerinde olmadığını tespit etmiş olması nedeniyle, bu karinenin çürütüldüğüne karar vermiştir. Mahkeme, icrayı gerçekleştiren adli makamın, Avrupa Yakalama Kararlarının infazının, başvuranlardan birinin, emri veren Devletteki tutukluluk koşulları göz önünde bulundurulduğunda, Sözleşme'nin 3. maddesine aykırı muameleye maruz kalacağına dair gerçek ve bireysel bir risk oluşturacağını tespit etmek için yeterli olgusal bilgiye sahip olduğunu, ancak diğer başvuranla ilgili olarak bu yönde yeterli olgusal bilgiye sahip olmadığı kanaatine varmıştır. Mahkeme, bu kararı verirken, Avrupa Yakalama Kararını veren Devlette sistemik bir sorun (tutulma koşulları) olması durumunda, Sözleşme'nin 3. maddesine aykırı muameleye ilişkin bireyselleştirilmiş gerçek riskin değerlendirilmesinde icrayı gerçekleştiren makamın nasıl bir yaklaşım benimsemesi gerektiğini ve başvuranın söz konusu riski kanıtlama yükümlülüğünü ortaya koymuştur.

88. Sözleşme'nin 6. maddesi, iade yargılamalarına *konu bakımından* uygulanabilir değildir (2005 tarihli *Mamatkulov ve Askarov / Türkiye* [BD], §§ 81-83).

6. Ciddi derecede hasta kimselerin sınır dışı edilmesi

89. Mahkeme, 2016 tarihli *Paposhvili / Belçika* [BD] ve sonrasında, 2021 tarihli *Savran / Danimarka* [BD] davasında ciddi derecede hasta kimselerin sınır dışı edilmesi hususunda, insani kaygıların ne zaman diğer çıkarlardan daha ağır basıp ne zaman basmayacağını özetlemiş ve açıklığa kavuşturmuştur. 1997 tarihli *D. / Birleşik Krallık*, davasındaki muhtemel ölüm durumun dışında, daha sonra verilen 2008 tarihli *N. / Birleşik Krallık* [BD], kararı, bu bağlamda 3. madde kapsamında bir soruna yol açabilecek "diğer çok istisnai davalara" atıfta bulunmuştur. Büyük Daire 2016 tarihli *Paposhvili / Belçika* [BD], davasında, Sözleşme'nin 3. maddesinin uygulanması için yüksek bir eşiğe karşılık gelen "muhtemel ölüm riski altında olmamasına rağmen, ciddi derecede hasta bir kişinin sağlık durumunun kabul eden ülkede uygun şekilde tedavi edilememesi veya böyle bir tedaviye erişim eksikliğinin bulunması nedeniyle ciddi derecede acı çekmesine yol açabilecek veya yaşam beklentisinde önemli bir azalmaya sebep olabilecek şekilde ciddi, hızlı ve geri dönüşü olmayan bir kötüleşme riskiyle karşı karşıya olduğuna inanmak için esaslı gerekçeler sunularak hastanın sınır dışı edildiği durumlara" atıfta bulunarak; bu tür durumlarda "çok istisnai davaların" nasıl anlaşılması gerektiğini belirtmiştir (*aynı kararda.*, § 183). Mahkeme, 2021 tarihli *Savran / Danimarka* [BD], davasında *Paposhvili* testinin, bu bağlamda Sözleşme'nin 3. maddesinin amaçlarıyla ilgili olan tüm hususları dikkate alan kapsamlı bir standart sunduğunu ve hastalığın niteliğine bakılmaksızın, Sözleşme'nin 3. maddesi tarafından yasaklanan muameleyi teşkil edecek ağır bir hastalığı olan kişinin sınır dışı edilmesini içeren tüm durumlara uygulandığını doğrulamıştır (*aynı kararda.*, §§ 133, 137 ve 139). Mahkeme, 2016 tarihli *Paposhvili / Beçika* [BD], § 183, davasında ortaya konan eşik testinin, sınır dışı edilecek yabancının koşullarının Sözleşme'nin 3. maddesi kapsamına girip girmediğini tespit etmek için sistematik olarak uygulanması gerektiğini ve ancak bu eşik karşılandıktan ve dolayısıyla Sözleşme'nin 3. maddesinin uygulanabilir olduktan sonra,

geri gönderen Devletin bu hüküm kapsamındaki yükümlülüklerine uygunluğunun değerlendirilebileceğini açıklığa kavuşturmuştur (*aynı kararda.*, §§ 134-135). Eşik testinin uygulanma şekline ilişkin olarak, Mahkeme, "sağlık durumunun kötüleşmesinin" "ciddi derecede acı" ile bağlantılı olduğu ve belirli bir davanın değerlendirilmesinin tüm bu unsurların bir arada ve bir bütün olarak ele alınması temelinde yapılması gerektiği göz önünde bulundurulduğunda, testin çeşitli parçalarını birbirinden ayırmanın yanlış olacağına açık getirmiştir (*aynı kararda.*, § 138).

90. Sözleşme'nin 3. maddesinin uygulanabilir olması için gereken yüksek eşiğin karşılandığı durumlarda, geri gönderen Devletin 3. maddenin kapsamındaki yükümlülüğü öncelikle uygun iç hukuk usulleri yoluyla yerine getirilmelidir (2016 tarihli *Paposhvili / Belçika* [BD], §§ 184-185; 2021 tarihli *Savran / Danimarka* [BD], § 136). Bu usuller bağlamında, (a) şikâyet edilen tedbirin uygulanması halinde, Sözleşme'nin 3. maddesine aykırı bir muameleye maruz kalma konusunda gerçek bir riske maruz kalacaklarına inanmak için önemli gerekçeler bulunduğunu gösterebilecek kanıtlar sunmak başvuranların görevidir (2016 tarihli *Paposhvili / Belçika* [BD], § 186; 2021 tarihli *Savran / Danimarka* [BD], § 130); (b) bu tür kanıtın sunulduğu hallerde, geri gönderen Devletin bu kanıtın ortaya çıkardığı şüpheleri ortadan kaldırması ve söz konusu kişinin kabul eden Devletteki genel durumu ve kişisel koşulları ışığında sınır dışı edilmesinin öngörülebilir sonuçlarını dikkate alarak iddia edilen riski yakından incelemesi gerekmektedir. Bu türde bir değerlendirme Dünya Sağlık Örgütü veya saygın sivil toplum kuruluşlarının raporları gibi genel kaynakları ve söz konusu kişiye ilişkin tıbbi sertifikaları dikkate almalıdır (2016 tarihli *Paposhvili / Belçika* [BD], § 187; 2021 tarihli *Savran / Danimarka* [BD], § 130); sınır dışı edilmenin etkisi, başvuranın sınır dışı edilmeden önceki sağlık durumu ile kabul eden Devlete gönderildikten sonra nasıl değişime uğradığı karşılaştırılarak değerlendirilmelidir (2016 tarihli *Paposhvili / Belçika* [BD], § 188; 2021 tarihli *Savran / Danimarka* [BD], § 130); (c) geri gönderen Devlet, kabul eden Devlette genel olarak mevcut olan bakımın, başvuranın Sözleşme'nin 3. maddesine aykırı bir muameleye maruz kalmasını önlemek amacıyla, başvuranın hastalığının tedavisi için uygulamada yeterli ve uygun olup olmadığını vaka bazında doğrulamalıdır (2016 tarihli *Paposhvili / Belçika* [BD], § 189; 2021 tarihli *Savran / Danimarka* [BD], § 130); (d) geri gönderen Devlet ayrıca, maliyeti, sosyal ve aile ağının varlığı ve gerekli bakıma erişmek için kat edilmesi gereken mesafe de dâhil olmak üzere, başvuranın tedaviye gerçekten ne ölçüde erişebileceğini de dikkate almalıdır (2016 tarihli *Paposhvili / Belçika* [BD], § 190; 2021 tarihli *Savran / Danimarka* [BD], § 130); (e) ilgili bilgiler incelendikten sonra, kabul eden ülkedeki genel durum ve/veya başvuranın bireysel durumu nedeniyle, sınır dışı edilmenin başvuran üzerindeki etkisine ilişkin ciddi şüphelerin devam etmesi halinde, geri gönderen Devlet, sınır dışı etmenin bir ön koşulu olarak, kabul eden Devletten, ilgili kişilerin kendilerini Sözleşme'nin 3. maddesine aykırı bir durumda bulmamaları için uygun tedavinin mevcut ve erişilebilir olacağına dair bireysel ve yeterli teminat almalıdır (2016 tarihli *Paposhvili / Belçika* [BD], § 191; 2021 tarihli *Savran / Danimarka* [BD], § 130). Mahkeme bu bağlamda, kıstasın geri gönderen Devlette mevcut olan bakım seviyesi olmadığını, kabul eden Devlette sunulan bakımın geri gönderen Devletteki sağlık sistemi tarafından sunulan bakımla eşdeğer mi yoksa daha düşük seviyede mi olacağının tespit edilmesinin söz konusu olmadığını vurgulamıştır. Ayrıca, Sözleşme'nin 3. maddesinden, kabul eden Devlette nüfusun geri kalanı için mevcut olmayan özel bir tedavi alma hakkının türetilmesi de mümkün değildir (2016 tarihli *Paposhvili / Belçika* [BD], § 189; 2021 tarihli *Savran / Danimarka* [BD], § 131).

91. Ciddi bir hastalıktan muzdarip bir kişinin sınır dışı edilmesi de Sözleşme'nin 8. maddesini ihlal edebilir (2016 tarihli *Paposhvili / Belçika* [BD], §§ 221-226) ve bir kişinin işlediği bir suç nedeniyle sınır dışı edilmesinin orantılılığı incelenirken akıl hastalığı yeterince dikkate alınmalıdır (2021 tarihli *Savran / Danimarka* [BD], §§ 184, 191-197 ve 201; 2023 tarihli *Azzaqui / Hollanda*, §§ 48, 50 ve 54-62; ve bk. aşağıda "Sınır dışı etme" bölümü).

B. İdam cezası: 6 No.lu Protokol'ün 1. maddesi ve 13 No.lu Protokol'ün 1. maddesi

92. Avrupa Konseyinin hemen hemen tüm üye Devletleri tarafından onaylanan Sözleşme'ye Ek 6 ve 13 no.lu Protokoller, Sözleşme'nin ölüm cezasının Sözleşme'nin 3. maddesi anlamında insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele veya ceza olarak kabul edilmesinin önünde herhangi bir engel bırakmayacak şekilde, Sözleşme'nin 2. maddesinin her koşulda fiziksel acının yanı sıra ölümün önceden bilinmesi sonucunda yoğun bir psikolojik acıya da yol açan ölüm cezasını yasakladığı şeklinde yorumlanmasına katkıda bulunmuştur (bk. 2010 tarihli *Al-Saadoon ve Mufdhi / Birleşik Krallık*, §§ 115 ve devamındaki paragraflar). Aynı zamanda Mahkeme, 13 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin, bireyin söz konusu ülkede ölüm cezasına maruz kalma riskiyle karşı karşıya kacağına inanmak için önemli gerekçelerin sunulduğu durumlarda başka bir Devlete iadesini veya sınır dışı edilmesini yasakladığına hükmetmiştir (*aynı kararda.*, § 123). Ancak, Iraklı sivillerin Irak'ta faaliyet gösteren Birleşik Krallık yetkilileri tarafından sivillerin ölüm cezasıyla karşı karşıya kaldığı koşullar altında Irak ceza idaresine teslim edilmesini ilgilendiren 2010 tarihli *Al-Saadoon ve Mufdhi / Birleşik Krallık*, davasında, Mahkeme, 3. maddenin ihlal edildiğini tespit ettikten sonra, başvuranların Sözleşme'nin 2. maddesi ve 13 no.lu Protokol'ün 1. maddesi uyarınca sahip olduğu hakların da ihlal edilip edilmediğini incelemeyi gerekli görmemiştir (*aynı kararda.*, §§ 144-145). Ölüm cezasına çarptırıldığından şüphelenilen bir teröristin Guantanamo'daki ABD deniz üssüne olağanüstü transferini ilgilendiren 2014 tarihli *Al Nashiri / Polonya*, davasında Mahkeme, başvuranın Polonya'dan transferi sırasında, katılacağı askeri bir komisyon nezdindeki duruşmasından sonra ölüm cezasına maruz kalabileceği konusunda önemli ve öngörülebilir bir risk bulunduğunu ve bu durumun Sözleşme'nin 2 ve 3. maddeleri ile birlikte 6 no.lu Protokol'ün 1. maddesini ihlal ettiğini tespit etmiştir (*aynı kararda.*, §§ 576-579).

C. Adaletten açık bir şekilde mahrum bırakma: 5 ve 6.

93. Bir kişinin varış ülkesinde açık bir şekilde Sözleşme'nin 5 veya 6. maddelerinin ihlali riskiyle karşı karşıya olduğu durumlarda, bu hükümler istisnai olarak kişinin sınır dışı edilmesine, iadesine veya başka bir şekilde gönderilmesine engel teşkil edebilir. Mahkemenin henüz "adaletten açık bir şekilde mahrum bırakma" kavramını daha kesin olarak tanımlaması gerekmese de, bazı haksızlık biçimlerinin bu tür bir muamele anlamına gelebileceğine hükmetmiştir (bk. 2017 tarihli Genel bakış *Harkins / Birleşik Krallık* (k.k.) [BD], §§ 62-65): Başvuranın gıyabında verilen ileride söz konusu suçlamanın esasının yeninden incelenip karara bağlanma olasılığı bulunmayan bir mahkûmiyet kararı; doğası gereği duruşmasız gerçekleştirilen ve savunma haklarına hiçbir şekilde saygı gösterilmeyen bir yargılama; tutukluluğun hukuka uygunluğunu incelenmesi için bağımsız ve tarafsız bir mahkemeye erişim olmaksızın tutuklama; özellikle yabancı bir ülkede tutuklu bulunan bir kişinin avukata erişiminin kasıtlı ve sistematik olarak reddedilmesi; 3. maddeye aykırı bir biçimde ve sanığın veya üçüncü bir kişinin işkence sonucu elde edilen ifadelerin ceza yargılamalarında kullanılması.

D. Sözleşme'nin 8. maddesi[10]

1. Sınır dışı edilme

94. Ev sahibi ülkede resmi olarak ikamet hakkı tanınmış olan yabancılar "yerleşik göçmenler" olarak nitelendirilmektedir. Bu hakkın daha sonra geri alındığı ve örneğin ilgili kişinin cezai bir suçtan mahkûm edilmesi nedeniyle sınır dışı edilmesine karar verildiği durumlarda, Mahkeme, Sözleşme'nin 8. maddesine uygunluğu değerlendirmek için ilgili kriterleri (başvuran tarafından işlenen suçun niteliği ve ciddiyeti; başvuranın sınır dışı edileceği ülkede kalış süresi; suçun işlenmesinden bu yana geçen süre ve başvuranın bu süre zarfındaki davranışları; ilgili çeşitli kişilerin uyrukları; başvuranın evlilik süresi gibi

[10] Ayrıca bk. *8. Madde Rehberi – Özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı*.

ailevi durumu ve bir çiftin aile hayatının etkinliğini ifade eden diğer faktörler; eşin aile ilişkisine girdiği sırada suçtan haberdar olup olmadığı; evlilikten çocuk olup olmadığı ve varsa yaşları; eşin, başvuranın sınır dışı edileceği ülkede karşılaşması muhtemel zorlukların ciddiyeti; çocukların yüksek menfaatleri ve refahı, özellikle de başvuranın çocuklarının, başvuranın sınır dışı edileceği ülkede karşılaşması muhtemel zorlukların ciddiyeti; ve ev sahibi ülke ve gidilecek ülke ile sosyal, kültürel ve ailevi bağların sağlamlığı) 2006 tarihli *Uner / Hollanda* [BD], §§ 54-60 davasında ortaya konmuştur. Ayrıca, sınır dışı etme kararının süresi, özellikle de yeniden giriş yasağının sınırlı veya sınırsız süreli olup olmadığı önemlidir (2021 tarihli *Savran / Danimarka* [BD], § 182). Uygun olduğu hallerde, örneğin tıbbi yönleri gibi davayla ilgili diğer unsurlar da dikkate alınmalıdır (*aynı kararda.*, § 184 ve bk. yukarıda "Ağır hasta kişilerin sınır dışı edilmesi" bölümü).

95. Mahkeme, bu kriterleri 2006 tarihli *Uner / Hollanda* [BD], davasından bu yana birçok davada uygulamıştır, ancak her bir kritere yüklenecek ağırlık davanın özel koşullarına göre değişecektir (2008 tarihli *Maslov / Avusturya* [BD], § 70) ve bir kriter normal şartlarda orantılılık değerlendirmesinin sonucu için belirleyici olmayacaktır (2024 tarihli *Al-Habeeb / Danimarka*, § 62; 2024 tarihli *Sharafane / Danimarka*, § 57). Dolayısıyla, bir başvuran tarafından işlenen suçun ceza skalasının daha ciddi ucunda yer alması, tek başına bir davanın belirleyicisi değildir; daha ziyade, diğer kriterlerle birlikte dengelenmesi gereken faktörlerden yalnızca biridir (2020 tarihli *Unuane / Birleşik Krallık*, § 87). Bir başvuranın suç teşkil eden fiili işlediği sırada akıl hastası olması nedeniyle cezai ehliyetinin bulunmadığı durumlarda, bu durum, menfaatlerin genel olarak dengelenmesinde suçun "niteliği ve ciddiyeti" kriterine verilecek ağırlığı ve dolayısıyla bir Devletin sınır dışı etme ve yeniden giriş yasağına dayanak olarak başvuranın suç teşkil eden fiillerine meşru olarak ne ölçüde dayanabileceğini sınırlama etkisine sahip olabileceğinden, yeterince dikkate alınmalıdır (2021 tarihli *Savran / Danimarka* [BD], §§ 193-194). Yeniden giriş yasağının uzunluğunun, sınır dışı etme kararının Sözleşme'nin 8. maddesine uygunluğunun değerlendirilmesinde istisnai olarak belirleyici olabileceği durumlarda, süreyle sınırlı yeniden giriş yasağının sona ermesinden sonra, sınır dışı edilen kişinin gelecekte ülkeye yeniden kabul edilme ihtimalinin olup olmadığının dikkate alınması uygun olabilir: böyle bir ihtimalin tamamen teorik olması halinde, sınır dışı etme kararını 8. maddeye uygun hale getirebilecek bir faktör olarak yeniden giriş yasağının sınırlı süresine önemli bir ağırlık atfetmek haklı olmayacaktır (2024 tarihli *Winther / Danimarka,* 2024, §§ 47-48). Mahkeme, yetişkin bir "yabancının", tüm hayatı boyunca sınır dışı edileceği davalı Devlette doğmuş ve yaşamış olduğu gerçeğinin sınır dışı edilmesini engellemediğini tespit etmiştir (2007 tarihli *Kaya / Almanya*, § 64). Ancak, çocukluğunun ve gençliğinin tamamını veya büyük bir kısmını yasal olarak ev sahibi ülkede geçiren yerleşik göçmenlerin ihraç edilmesinin haklı gerekçelere dayandırılması için oldukça ciddi sebeplere ihtiyaç vardır (2018 tarihli *Levakovic / Danimarka*, § 45). Çocuk olarak işlenen suçlardan hüküm giymiş genç yetişkinlerin sınır dışı edilmeleri ile ilgili olarak, bk. 2008 tarihli *Maslov / Avusturya* [BD] ve 2011 tarihli *A.A. / Birleşik Krallık*. Oturma izninin iptali ya da sınır dışı edilmeye ilişkin nihai karar ile gerçekteki sınır dışı etme işlemi arasında önemli bir zaman aşımı olması durumunda, bu süre zarfındaki gelişmeler dikkate alınabilir (2018 tarihli *T.C.E. / Almanya*, § 61). 2013 tarihli *Hasanbasic / İsviçre*, davasında Mahkeme oturma izninin iptali ve sınır dışı etme kararının düzensizliğin ve suçun önlenmesinden ziyade, ülkenin ekonomik refahıyla ilgili olduğu bir senaryoyu ele almıştır. "Yerleşik göçmenlerin" sınır dışı edilmesi ve 8. maddeye ilişkin son davalarda Mahkeme, yerel mahkemelerin olayları özenle incelediği, Sözleşme içtihadını uyguladığı ve başvuranın kişisel çıkarlarını davadaki daha genel kamu yararına karşı yeterli ölçüde dengelediği kanaatine varmıştır. Ortada güçlü nedenlerin olduğu durumlar dışında, Mahkeme esasa ilişkin kendi değerlendirmesini (özellikle orantılılığın olgusal ayrıntılarına ilişkin kendi değerlendirmesini içeren) yetkili ulusal makamların değerlendirmesinin yerine koyamaz (2021 tarihli *Savran / Danimarka* [BD], § 189; 2017 tarihli *Ndidi / Birleşik Krallık*, § 76; 2018 tarihli *Levakovic / Danimarka*). Bunun aksine, yerel mahkemelerin Mahkemenin yardımcı rolünü kullanmasını engelleyerek kararlarını yeterince gerekçelendirmedikleri ve ihraç kararının orantılılığını yüzeysel olarak incelediği durumlarda, böyle bir karara dayanan bir sınır dışı etme işlemi, 8. maddeyi ihlal edecektir (2019 tarihli *I.M. / İsviçre*; ayrıca bk. yasama organının "zorunlu" sınır dışı etme durumlarını önermeye çalışabileceği durumlar da dâhil olmak üzere, sınır dışı etme kararının orantılılığının yargısal denetiminin gerekliliğine ilişkin olan 2020

tarihli *M.M. / İsviçre*, § 54 ve 2024 tarihli *P.J. ve R.J. / İsviçre*, § 55). Bu durum, yerel mahkemelerin, başvuranın bir çocuk babası olması gibi ilgili hususları göz önünde bulundurmaması hâlinde de geçerlidir (2020 tarihli *Makdoudi / Belçika*).

96. Yabancıların, davalı Devletin topraklarındaki varlıklarının başından beri güvencesiz, hukuka aykırı veya göç hukuku ihlallerine dayalı olması nedeniyle, "yerleşik göçmen" olarak nitelendirilmediği durumlarda davalı Devletten sınır dışı edilmeleri ancak istisnai durumlarda Sözleşme'nin 8. maddesini ihlal edecektir (bk. örneğin, 2012 tarihli *Butt / Norveç* ve 2022 tarihli *Alleleh ve Diğerleri / Norveç*, § 90). Mahkeme ayrıca, davalı Devletin topraklarında hâlihazırda bulunan kişilere ikamet izni verilmemesine ve verilmesi yönünde pozitif bir yükümlülüğün bulunup bulunmadığına ilişkin Sözleşme'nin 8. maddesi kapsamındaki davaları da incelemiştir (bk. 2014 tarihli *Jeunesse / Hollanda* [BD]; 2006 tarihli *Rodrigues da Silvave Hoogkamer / Hollanda*, bk. ayrıca küçük yaşlardan itibaren ev sahibi Devlette yasadışı olarak kalan ve ancak yetişkin olduğunda belirsiz göçmen statüsünün farkına varan bir yabancının ikamet izninin reddedilmesi ile ilgili olan 2020 tarihli ve cezai suçlardan mahkûm edilmiş bir kişi ile ilgili olan *Pormes / Hollanda*, 2018 tarihli *T.C.E. / Almanya*, ek olarak nihai iç hukuk kararının verildiği tarihte davalı Devlette 49 yıldır ikamet eden, ancak son on altı yıldır hukuka aykırı olarak ikamet eden yaşlı bir yabancıya, ciddi cezai suçlardan mahkûm edildikten sonra sınır dışı edilmesine yönelik icra edilmemiş olan bir karar nedeniyle oturma izni verilmesinin reddedilmesi ile ilgili olan 2023 tarihli *Ghadamian / İsviçre*); engelli bir çocuğun babasına, aldığı sosyal yardımlar dışında "yeterli geçim kaynağı" kriterini karşılamadığı gerekçesiyle istisnai nedenlerle (sosyal entegrasyon) oturma izni verilmemesi ile ilgili olan 2025 tarihli *Siles Cabrera / İspanya*; ve ayrıca günlük bakımını başkalarına tamamen bağımlı olarak karşılayan ağır engelli yetişkin bir erkeğe, davalı Devlette yaşayan yetişkin kardeşleriyle aile birleşimi temelinde ikamet izni verilmesinin reddedilmesi ile ilgili olan 2024 tarihli *Martinez Alvarado / Hollanda* ve yukarıda "Aile birleşimi amacıyla giriş" bölümü).

97. Mahkeme, ulusal güvenlik bağlamında, başvuranların açıklanmayan bilgiler temelinde ikamet izninin iptali ve ulusal güvenlik özel bağlamında yeterli usuli güvencelerin varlığı konusunda, (2018 tarihli *Gaspar / Rusya)*, ulusal güvenlik gerekçelerine dayanan ülkeye giriş yasağı temelinde bir yabancı uyruklunun yasal olarak ikamet ettiği ülkeye girişinin yasaklanması ile ilgili (2022 tarihli *S.L. / Romanya* (k.k.)) veya oturma izninin uzatılmasının veya verilmesinin reddedilmesi ilişkin olan (2024 tarihli *Mirzoyan / Çek Cumhuriyeti,* §§ 82-84), davaları da ele almıştır. 2024 tarihli *Mirzoyan / Çek Cumhuriyeti,* §§ 82-84 davasında Mahkeme, Sözleşme'nin uyumlu bir şekilde yorumlanması ilkesine uygun olarak, bir yabancının ikamet iznini potansiyel olarak sınır dışı edilmesine yol açabilecek şekilde etkileyen tedbirlerle ilgili davalarda, 8. madde kapsamındaki usul güvencelerinin, 7 No.lu Protokol'ün 1. maddesi (sınır dışı etme kararı olmadığında uygulanamaz, bk. aşağıda "7 No.lu Protokol'ün 1. maddesi" tarafından sağlanan güvenceler ışığında yorumlanması gerektiğine karar vermiştir. Davanın gerçeklerine göre, yerel mahkeme yargılamalarının, idari makamlar önündeki yargılamalarda başvuranın usuli haklarının sınırlandırılmasını dengeleyecek yeterli güvenceler sunduğunu ve başvuranı, yürütmenin ulusal güvenlik ve kamu düzeninin tehlikede olduğu yönündeki iddialarına etkili bir şekilde itiraz etme fırsatından mahrum bırakmadığını değerlendirmiştir (§§ 87-97).

2. Oturma izinleri ve bireyin yasal statüsünü düzenleme imkânı

98. Mahkeme ayrıca, 13. madde uyarınca, oturma izni talebinin işleme koyulması için ön koşul olarak ödenecek idari ücretlerle ilgili olarak; bir yabancının iç hukukta öngörülen şartları yerine getirmesi şartıyla, davalı Devlette yasal olarak ikamet etmesine izin verecek ikamet iznini alabileceği idari usule etkin erişiminin olup olmadığını da incelemiştir (2012 tarihli *G.R. / Hollanda*). Başvuranın statüsünün belirsizliğinden ve yabancı bir ülkede kalmasından etkilenebildiği ölçüde, bir göçmenin özel hayat çıkarlarının korunması ile ilgili olarak, bk. 2017 tarihli *Abuhmaid / Ukrayna*, (ayrıca sığınmacı bakımından bk. 2016 tarihli *B.A.C. / Yunanistan*) 2018 tarihli *Hoti / Hırvatistan* ve 2020 tarihli *Sudita Keita / Macaristan*, davasında Mahkeme, vatansız kişiler olan başvuranların yasal ve ikamet durumlarını düzenlemeye ilişkin sürüncemeli sorunlar ve bu durumun, başvuranların özel hayatlarına olan olumsuz yöndeki etkilerinden dolayı 8. maddenin ihlal edildiğini tespit etmiştir. Başvuranın oturma izni

başvurusunun sağlık durumuna göre sonuçlandırılması ayrımcı bir davranıştır ve 8. maddeyle bağlantılı olarak 14. maddeyi ihlal eder (2011 tarihli *Kiyutin / Rusya*; başvuranların HIV- pozitif olması nedeniyle oturma izinlerinin reddedilmesi ile ilgili olarak 2016 tarihli *Novruk ve Diğerleri / Rusya*; ayrıca bk. Mahkemenin, talep edilen sağlık raporunu zamanında sunmadığı için uzun süreli bir göçmenin ikamet izninin yenilenmesinin resmi usul gerekçeleriyle reddedilmesine ilişkin olarak Sözleşme'nin 8. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiş olduğu 2021 tarihli *Khachatryan ve Konovalova / Rusya*).

3. Uyruk

99. 8. madde, belirli bir uyruk veya vatandaşlık edinme hakkını garanti etmez, ancak vatandaşlık talebinin keyfi bir şekilde reddedilmesi, bazı durumlarda Sözleşme'nin 8. maddesi uyarınca bireyin özel hayatı üzerinde yaratacağı etki nedeniyle bazı sorunlara yol açabilir (2022 tarihli *Slivenko ve Diğerleri / Letonya* (k.k.) [BD], § 77; 2011 tarihli *Genovese / Malta*, § 30). Aynısı, hâlihazırda edinilmiş olan vatandaşlığın iptali için de geçerlidir; denetim, iptalin keyfi olup olmadığını ve iptalin sonuçlarının başvuran bakımından sonuç doğurup doğurmadığını değerlendirmeyi gerektirir (iptale rağmen davalı ülkede kalan bir kişi için, bk. 2016 tarihli *Ramadan / Malta*, § 85 ve başvuranın ulusal güvenliğe yönelik bir tehdit olarak görülerek yurtdışındayken vatandaşlıktan çıkarıldığı ve davalı Devletin topraklarına girme hakkının elinden alındığı 2017 tarihli *K2 / Birleşik Krallık* (k.k.)). İlgili ilkeler ayrıca pasaportlara el konması ve pasaportun işleme konmasının reddedilmesi için de geçerlidir (eski Sovyetler Birliği Vatandaşlarına verilen pasaportların geçersiz kılınması uygulamasına ilişkin olarak 2018 tarihli *Alpeyeva ve Dzhalagoniya / Rusya*). Mahkeme 2020 tarihli *Usmanov / Rusya* davasında, bu alandaki içtihadında yer alan çeşitli yaklaşımları özetlemiş ve başvuranın vatandaşlığının iptal edilmesinin Sözleşme'nin 8. maddesi kapsamındaki haklarına bir müdahale teşkil edip etmediğini belirlemek için sonuç temelli bir yaklaşımı tercih etmiştir. Söz konusu kararda Mahkeme, (i) itiraz edilen tedbirin başvuran için sonuçlarının ne olduğunu ve ardından (ii) söz konusu tedbirin keyfi olup olmadığını incelemiştir (§§ 53 ve 58 ve devamındaki paragraflar). Bu yaklaşım daha sonra, iç hukukta doğuştan vatandaşlık öngörülmesine rağmen, davalı Devletin topraklarında mültecilerden doğan çocuklara kimlik kartı vermeyi ve dolayısıyla vatandaşlıklarını tanımayı reddetmesiyle ilgili olan 2022 tarihli *Hashemi ve Diğerleri / Azerbaycan* davasında ve ayrıca 2024 tarihli *Abo / Estonya* (k.k.) davasında da uygulanmıştır (2022 tarihli *Johansen / Danimarka* (k.k.), § 45 davasındaki metodolojik yaklaşımla karşılaştırınız).

100.Pasaport sahibi olma hakkı ve vatandaşlık hakkı, Sözleşmenin 6. maddesinin amaçları bakımından medeni hak olarak kabul edilmezler (2006 tarihli *Sergey Smirnov / Rusya* (k.k.)).

E. Sözleşme'nin 9. maddesi[11]

101. Başvuranın belirli bir Devlette ikamet etmeye devam etmesine ilişkin bir tedbirin, din özgürlüğü hakkının kullanılmasıyla bağlantılı olarak uygulanması halinde, bu tedbir Sözleşme'nin 9. maddesine yönelik bir müdahaleyi ortaya çıkarabilir (bk. 2009 tarihli *Nolan ve K. / Rusya*, § 62). Yasal olarak ikamet eden yabancı din görevlilerinin dini görevleriyle bağlantılı nedenlerle zorla ülkeden ayrılmalarının Sözleşme'nin 9. maddesini ihlal ettiği tespit edilmiştir (2021 tarihli *Corley ve Diğerleri / Rusya*, §§ 79-89). Bir bireyin ülkesine geri gönderildiğinde dini ibadetlerini yerine getirmesinin engelleneceğini iddia ettiği durumlarda, Mahkeme, ilgili kişinin kabul eden Devlette Sözleşme'nin 9. maddesinin açıkça ihlal edilmesine yönelik gerçek bir risk taşıdığı istisnai durumlarda, bu madde kapsamında geri gönderen Devletin sorumluluğunun devreye girebileceği ihtimalini göz ardı etmemiş, ancak 9. maddenin yeterince açık bir şekilde ihlal edilmesinin Sözleşme'nin 3. maddesini ihlal eden bir muameleyi de içermeyeceği bir davayı hayal etmenin zor olacağını belirtmiştir (2006 tarihli *Z ve T / Birleşik Krallık* (k.k.), ve bk. 2022 tarihli *M.A.M. / İsviçre*, § 84).

[11] Ayrıca bk. *9. Madde Rehberi - Düşünce, Vicdan ve Din Özgülüğü*.

F. Sözleşme'ye Ek 7 No.lu Protokol'ün 1. maddesi[12]

102. Sözleşme'nin 6. maddesinin yabancıların sınır dışı edilmesine ilişkin usullere uygulanmadığının farkında olan Devletler, bu tür usullere uygulanacak usuli güvenceleri tanımlayan 7 No.lu Protokol'ün 1. maddesini kabul etmiştir (2000 tarihli *Maaouia / Fransa* [BD], 2000, § 36). Yakın zamanda Büyük Daire tarafından verilen 2020 tarihli *Muhammad ve Muhammad / Romanya* ([BD], §§ 114 ve sonraki paragraflar) kararında, Mahkeme, "bir Devletin topraklarında yasal olarak ikamet eden yabancıların" sınır dışı edilmesi durumunda geçerli olan hükümle ilgili içtihadını özetlemiştir. Mahkeme İçtihadı'nın ilk temel güvencesi, ilgili kişinin yalnızca "hukuka uygun olarak alınmış bir karar uyarınca" sınır dışı edilebilmesidir. Bu genel yasallık koşuluna ek olarak, Sözleşme'nin 7 No.lu Protokol'ün 1 § 1 maddesi yabancılar sınır dışı edilmelerine karşı gerekçelerini sunabilmeli, davaları incelenebilmeli ve son olarak bu amaçlarla yetkili makam önünde temsil edilebilmeli şeklinde üç özel usul güvencesi öngörmektedir. Sözleşme'nin 7 No.lu Protokol'ün 1 § 2 maddesi, Devletlerin kendi topraklarında yasal olarak ikamet eden bir yabancıyı bu kişi Sözleşme'nin 1 § 1 maddesinde tanınan hakları kullanmadan önce bile, kamu düzeni veya ulusal güvenlik nedenleriyle sınır dışı edilmesinin gerekli olduğu durumlarda sınır dışı etmelerine olanak tanıyan bir istisna öngörmektedir. Mahkeme, Romanya'da öğrenci vizesi aracılığıyla ikamet eden Pakistan vatandaşı başvuranların ulusal güvenlik gerekçesiyle sınır dışı edilmelerinin Sözleşme'nin 7 No.lu Protokol'ün 1. maddesini ihlal ettiğine karar vermiştir, zira başvuranlar ne bu kararın dayandırıldığı gizli belgelere erişebilmiş ne de sınır dışı edilmelerinin altında yatan gerçekler ve gerekçeler hakkında kendilerine belirli bir bilgi verilmiştir. Dolayısıyla, sınır dışı edilmelerini desteklemek için sunulan olgusal unsurlar ve ilgili belgelerin içeriği hakkında bilgilendirilme hakları hususunda önemli bir kısıtlamaya maruz kalmış olup bu kısıtlama iç hukuktaki yargılamalarda telafi edilmemiştir. Sözleşme'nin 7 No.lu Protokol'ün 1. maddesi, başvuranın ülkeyi terk etmesine hükmeden karar bugüne kadar icra edilmemiş olsa dahi uygulanabilir (bk. 2018 tarihli *Ljatifi / Makedonya Eski Yugoslav Cumhuriyeti*).

G. Sözleşme'ye Ek 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesi [13]

103. Denizde yargısız olarak sınır dışı edilmelerde (bk. yukarıda "müdahale, kurtarma operasyonları ve yargısız olarak sınır dışı edilme ("geri göndermeler")" bölümü) ya da yukarıda açıklanan sınırlarda ya da yakınında sınır dışı edilmeler dışında (bk. yukarıda "Sınırda ve/veya ülkeye girildikten kısa bir süre sonra yargısız olarak sınır dışı edilme ("geri göndermeler")" bölümü"), Mahkeme, davalı Devletin topraklarında bulunan yabancıların (y2002 tarihli *Čonka / Belçika* ve 2007 tarihli *Sultani / Fransa* davasındaki sığınmacılar, ve 2025 tarihli *H.Q. ve Diğerleri / Macaristan,* §§ 115-116; 2014 tarihli *Georgia / Rusya (I)* [BD], § 170 davasındaki göçmenler), davalı Devlette yasal olarak ikamet edip etmediklerine bakılmaksızın, toplu olarak sınır dışı edilmesini ele almıştır. Mahkemenin Sözleşme'ye Ek 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesinin ihlal edildiğini tespit ettiği 2002 tarihli *Čonka / Belçika* ve 2014 tarihli *Georgia / Rusya (I)* [BD] kararlarında, sınır dışı edilmeleri planlanan bireyler aynı etnik kökene sahipti (ilk davada Slovakya'da yaşayan Roman aileler ve ikinci davada Gürcistan vatandaşları)).

[12] Ayrıca bk. *Ek 7 No'lu Protokol'ün 1. Maddesi'ne ilişkin Rehber – Yabancıların sınır dışı edilmesine ilişkin usuli güvenceler*.
[13] Ayrıca bk. *Ek 4 No'lu Protokol'ün 4. Maddesi'ne ilişkin Rehber – Yabancıların topluca sınır dışı edilmesi yasağı.*

IV. Geri gönderme öncesi ve geri gönderme

Sözleşme'nin 3. maddesi

"Hiç kimse işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamaz."

Sözleşme'nin 5. maddesi

"1. Herkes özgürlük ve güvenlik hakkına sahiptir. Aşağıda belirtilen haller dışında ve yasanın öngördüğü usule uygun olmadan hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz:

(a) Kişinin, yetkili bir mahkeme tarafından verilmiş mahkûmiyet kararı sonrasında yasaya uygun olarak tutulması;

(b) Kişinin, bir mahkeme tarafından yasaya uygun olarak verilen bir karara uymaması sebebiyle veya yasanın öngördüğü bir yükümlülüğün uygulanmasını sağlamak amacıyla yasaya uygun olarak yakalanması veya tutulması;

(c) Kişinin bir suç işlediğinden şüphelenmek için inandırıcı sebeplerin bulunduğu veya suç işlemesine ya da suçu işledikten sonra kaçmasına engel olma zorunluluğu kanaatini doğuran makul gerekçelerin varlığı halinde, yetkili adli merci önüne çıkarılmak üzere yakalanması veya tutulması;

(d) Bir küçüğün gözetim altında eğitimi için usulüne uygun olarak verilmiş bir karar gereği tutulması veya yetkili merci önüne çıkarılmak üzere yasaya uygun olarak tutulması;

(e) Bulaşıcı hastalıkların yayılmasını engellemek amacıyla, hastalığı yayabilecek kişilerin, akıl hastalarının, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılarının veya serserilerin yasaya uygun olarak tutulması;

(f) Kişinin, usulüne aykırı surette ülke topraklarına girmekten alıkonması veya hakkında derdest bir sınır dışı ya da iade işleminin olması nedeniyle yasaya uygun olarak yakalanması veya tutulması.

2. Yakalanan her kişiye, yakalanma nedenlerinin ve kendisine yöneltilen her türlü suçlamanın en kısa sürede ve anladığı bir dilde bildirilmesi zorunludur.

3. İşbu maddenin 1 (c) fıkrasında öngörülen koşullar uyarınca yakalanan veya tutulan herkesin derhal bir hâkim veya yasayla adli görev yapmaya yetkili kılınmış sair bir kamu görevlisinin önüne çıkarılması zorunlu olup bu kişi makul bir süre içinde yargılanma ya da yargılama süresince serbest bırakılma hakkına sahiptir. Serbest bırakma, ilgilinin duruşmada hazır bulunmasını sağlayacak bir teminat şartına bağlanabilir.

4. Yakalama veya tutulma yoluyla özgürlüğünden yoksun kılınan herkes, tutulma işleminin yasaya uygunluğu hakkında kısa bir süre içinde karar verilmesi ve eğer tutulma yasaya aykırı ise, serbest bırakılması için bir mahkemeye başvurma hakkına sahiptir.

5. Bu madde hükümlerine aykırı bir yakalama veya tutma işleminin mağduru olan herkes tazminat hakkına sahiptir."

Sözleşme'nin 8. maddesi

"1. Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve yazışmasına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.

2. Bu hakkın kullanılmasına bir kamu makamının müdahalesi, ancak müdahalenin yasayla öngörülmüş ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli bir tedbir olması durumunda söz konusu olabilir."

Mahkeme İç Tüzüğü'nün 39. maddesi

1. Daire veya gerektiği takdirde, Bölüm Başkanı veya bu maddenin 4. fıkrası uyarınca atanan nöbetçi bir yargıç, taraflardan birinin ya da ilgili herhangi bir kişinin talebi üzerine veya re'sen, tarafların yararı veya önlerindeki yargılamanın uygun şekilde görülebilmesi için alınması gerektiğini düşündükleri geçici tedbirleri taraflara bildirebilir.

2. Uygun olduğu düşünülen durumlarda, belirli bir davada alınan tedbire ilişkin bildirim vakit geçirilmeksizin Bakanlar Komitesi'ne verilebilir.

3. Daire ya da gerektiği takdirde Bölüm Başkanı veya bu maddenin 4. fıkrası uyarınca atanan nöbetçi bir yargıç, bildirdikleri bir geçici tedbirin uygulanmasıyla bağlantılı bir konu hakkında taraflardan bilgi talebinde bulunabilir.

4. Mahkeme Başkanı, geçici tedbir talepleri konusunda karar vermek üzere Bölüm Başkan Yardımcılarını nöbetçi yargıçlar olarak atayabilir.

A. Dolaşım özgürlüğüne dair kısıtlamalr ve geri gönderme amacıyla tutma[14]

104. Bir yabancıya nihai bir sınır dışı emri tebliğ edilir edilmez, bu kişinin varlığı artık "yasal" değildir ve 4 no.lu Protokol'ün 2. maddesince güvence altına alınan dolaşım özgürlüğü hakkına dayanamaz (1995 tarihli *Piermont / Fransa*, § 44).

105. 5 § 1 (f) maddesinin ikinci yönü uyarınca, Devletler, bir kişinin sınır dışı edilmesi veya iadesi için onu tutma hakkına sahiptir. Buna, Avrupa Yakalama Kararı kapsamında teslim olma amacıyla yapılan tutulma da dâhildir (2021 tarihli *De Sousa / Portekiz* (k.k.), § 69). Keyfi olarak nitelendirilmeyi önlemek amacıyla, 5 § 1 (f) maddesi uyarınca, tutulma iyi niyetle gerçekleştirilmelidir; Hükümetin dayandığı tutulma gerekçesiyle yakından bağlantılı olmalı; tutulma yeri ve koşulları uygun olmalı ve tutulma süresinin uzunluğu, izlenen amaç için makul bir şekilde gerekli olanın ötesine geçmemelidir (2009 tarihli *A. ve Diğerleri / Birleşik Krallık* [BD], § 164). Tutulmanın, örneğin bir kişinin suç işlemesini veya kaçmasını önlemek amacıyla makul bir şekilde gerekli olduğunun düşünülmesi gerekmemektedir; ancak tutulma sadece sınır dışı etme veya iade işlemleri devam ettiği müddetçe gerekçelendirilecektir (*aynı karar*). Sınır dışı etme veya teslim etme kararının ulusal hukuk veya Sözleşme hukuku kapsamında gerekçelendirilip gerekçelendirilemeyeceği 5 § 1 (f) maddesi kapsamında önemli değildir (2011 tarihli *M ve Diğerleri / Bulgaristan*, § 63; 2021 tarihli *De Sousa / Portekiz* (k.k.), § 79), ancak sınır dışı etme, iade veya teslim etme işlemleri gerekli özen gösterilerek yürütülmez ise, tutulma 5 § 1 (f) maddesi kapsamında geçerli olmaktan çıkacaktır (2009 tarihli *A. ve Diğerleri / Birleşik Krallık* [BD], § 164, 2020 tarihli *Shiksaitov / Slovakya*, § 56 ve 2021 tarihli *De Sousa / Portekiz* (k.k.), § 79; ayrıca bk. gerekli özenin gösterilmesi kavramı ve Avrupa Yakalama Kararı kapsamında teslim olma bağlamında AB hukukundaki eşdeğer korumanın uygulanması bakımından 2021 tarihli *De Sousa / Portekiz* (k.k.) § 79 ve Avrupa Tutuklama Emri kapsamında teslim olma bağlamında, gerekli özenin gösterilmesi kavramı ve AB hukukundaki eşdeğer korumanın uygulanması ile ilgili olarak aynı kararda §§ 80-85). Bununla birlikte, sığınmacıların iltica başvuruları karara bağlanmadan önce sınır dışı edilememeleri nedeniyle Mahkeme, bazı davalarda, henüz karara bağlanmamış olan bir iltica başvurusunda bulunan bir başvuranın tutulması ve onun sınır dışı edilmesi olasılığı arasında yakın bir bağlantı veya ulusal makamlar bakımından iyi niyet tespitinde bulunmamıştır (bk., kötü niyet örneklerine ilişkin olarak 2011 tarihli *R.U. / Yunanistan*, §§ 94-95 ve ayrıca bk. 2011 tarihli *Longa Yonkeu / Letonya*, § 143 ve 2002 tarihli *Čonka / Belçika*, § 42). Mahkeme 2022 tarihli *Komissarov / Çek Cumhuriyeti* davasında, başvuranın iade edilmeyi beklerken tutuklanması ve ertesi gün, iadesini engelleyen ve iade sürecinin iltica işlemlerine kadar durdurulmasına yol açan bir iltica başvurusunda bulunduğu bir durumu ele almıştır: daha sonraki yargılamalar önemli ölçüde gecikmiş ve başvuranın iade edilmeyi beklerken tutuklanmasının "hukuka uygun" olmamasıyla sonuçlanmıştır (§§ 45-53). İade amacıyla tutuklama, kişinin mülteci statüsünün iadeyi yasaklaması nedeniyle başlangıçtan itibaren keyfi olabilir (2009 tarihli *Eminbeyli / Rusya*, § 48; ayrıca bk., başvuranın, ülkeye iade amacıyla tutulmasının ardından mülteci statüsüne başvurduğu ve bu statüyü edindiği 2009 tarihli *Dubovik / Ukrayna*; ve AB üyesi bir devlette mülteci olarak tanınan başvuranın, kendi ülkesine iadesinin kabul edilebilirliğini incelemek için başka bir AB üyesi devlette tutuklanmasıyla ilgili olan 2020 tarihli *Shiksaitov / Slovakya*). Bir yabancının, örneğin geri gönderme 3. maddeye aykırı olacağı için şimdiki şartlara göre geri gönderilememesi halinde, bir kişinin muhtemel

[14] Ayrıca bk. *5. Madde Rehberi – Özgürlük ve güvenlik hakkı* ve *Ek 4 No'lu Protokol'ün 2. Maddes'ne ilişkin Rehber – Hareket özgürlüğü*.

olarak sınır dışı edilmesini "aktif denetim" altında tutma politikası, "sınır dışı etme amacıyla gerçekleştirilen eylem" anlamına gelecek şekilde yeterince kesin veya belirli değildir (ulusal güvenlik davaları dahil olmak üzere 2009 tarihli *A. ve Diğerleri / Birleşik Krallık* [BD], §§ 166-167), (*aynı kararda.*, §§ 162-190; bk. ayrıca bk., ayrıca, Mahkemenin, başvuranı tutma gerekçesinin hiçbir güvenli üçüncü ülkenin başvuranı kabul etmeyeceğinin netleşmesinin ardından geçerliliğini kaybettiğine karar verdiği 2019 tarihli *Al Husin / Bosna-Hersek (no. 2)*; güvenlik tehdidi oluşturduğu düşünülen bir göçmenin tutulmasının 5 § 1 (f) maddesine uygun olduğu kararını verdiği dava için, bk., 2018 tarihli *K.G. / Belçika*).

106. Devletler bir geri gönderme işlemini organize etmek amacıyla aktif bir çaba göstermeli, somut adımlar atmalı ve kabulü güvence altına almak için sarf edilen çabalara ilişkin kanıt sunmalıdır. Örneğin, kabul eden devlet yetkililerinin kendi vatandaşlarını tespit etmede yavaş olduğu durumda (bk., örneğin, 2005 tarihli *Singh / Çek Cumhuriyeti*), ya da kimlik belgeleri ile ilişkili sorunlar olması durumunda (2011 tarihli *M ve Diğerleri / Bulgaristan*) gerekli özen şartına uymak amacıyla kabulü güvence altına almak için gösterilen çabalara ilişkin delil sağlamalıdırTutulmanın 5 § 1 (f) maddesinin ikinci yönüyle uyumlu olması için, sınır dışı etmenin veya iadenin yapılacağına dair gerçekçi bir olasılık bulunmalıdır; sınır dışı etmenin, bir yabancının işbirliğine ihtiyaç duyulması ve onun bu işbirliğini sağlamayı istememesi nedeniyle olanaksız olması veya olanaksız hale gelmesi durumunda, tutulmanın söz konusu yabancının sınır dışı edilmesi amacıyla gerçekleştirildiği söylenemez (bk. Mahkemenin, yetkililerin, başvuranın derhal ülke dışına çıkarılması olasılığının bulunmadığı durumda onun sınır dışı etme merkezinde uzun süreli tutulması haricinde önlemlerinin olduğu kanaatinde olduğu 2009 tarihli *Mikolenko / Estonya*; bk. ayrıca 2010 tarihli *Louled Massoud / Malta*, §§ 48-74; 2014 tarihli *Kim / Rusya* ve 2019 tarihli *Al Husin / Bosna- Hersek (no. 2)* ve başvuranın başka bir ülkenin vatandaşı olduğunu iddia ettiği, kimliğini açıklamak için işbirliğinde bulunmayı reddettiği 2017 tarihli *Bencheref / İsveç* (k.k.) davasına ilişkin olarak "Bireysel başvuru hakkının kötüye kullanılması" bölümü). Ayrıca, varış ülkesindeki durum dikkate alındığında gerçekçi bir sınır dışı etme olasılığı da bulunmayabilir (başvuranın pasaportunu ibraz ettiğinde Suriye vatandaşı olduğunun tespit edildiği ve Suriye'deki kötüleşen silahlı çatışmanın bilinen bir husus olduğu 2018 tarihli *S.Z. / Yunanistan*).

107. Mahkeme tarafından Mahkeme İç Tüzüğü'nün 39. maddesi uyarınca geçici bir tedbir bildiriminde bulunulmasının (bk. aşağıda "Mahkeme İç Tüzüğü'nün 39. maddesi / Geçici tedbirler") söz konusu bireyin tabi tutulabileceği özgürlükten yoksun bırakmanın Sözleşme'nin 5 § 1 maddesine uygun olup olmadığı hususunda hiçbir etkisi bulunmamaktadır (2007 tarihli *Gebremedhin [Gaberamadhien] / Fransa*, § 74). Davalı Devletlerin, Mahkeme tarafından bildirilen geçici tedbire uygun olarak başvuranları sınır dışı etmekten kaçınmaları halinde, Mahkeme, bazı davalarda, sınır dışı veya iade işlemlerinin geçici olarak askıya alınmalarıyla birlikte yine de "devam ettiğini" kabul etmeye ve bu nedenle, 5 § 1 (f) maddesinde ihlal meydana gelmediğini kabul etmeye hazırdı (2013 tarihli *Azimov / Rusya*, § 170 ve 2024 tarihli *Matthews ve Johnson / Romanya,* § 128). Aynı zamanda, Mahkeme tarafından geçici bir tedbirin bildirilmesi nedeniyle iç hukuk yargılamalarının askıya alınması, başvuranın makul olmayan bir şekilde uzun bir süre boyunca hapis cezasına çarptırıldığı bir durumla sonuçlanmamalıdır (2012 tarihli *Azimov / Rusya,* § 171 ve 2024 tarihli *Matthews ve Johnson / Romanya,* § 128). Sözleşme'nin 5 § 1 (f) maddesi azami zaman sınırlaması içermemektedir; dolayısıyla, sınır dışı etme işlemlerinin uzunluğunun bu hüküm kapsamındaki tutulmanın yasallığını etkileyip etkileyemeyeceği meselesi, sadece her davanın kendine özgü koşullarına bağlıdır (2011 tarihli *Auad / Bulgaristan*, § 128 ve 2016 tarihli *J.N. / Birleşik Krallık*). Ancak, belirlenmiş zaman sınırlamalarının mevcut olduğu hallerde, bu sınırlamalara uyulmaması "yasaya uygunluk" sorusuyla ilgili olabilir, zira iç hukukun izin verdiği süreyi aşan bir tutulmanın "yasaya uygun" olarak değerlendirilmesi pek mümkün değildir (2022 tarihli *Komissarov / Çek Cumhuriyeti*, §§ 50-52). Mahkeme, ayrıca, göçmenlerin tutulmasının otomatik yargısal denetiminin, Sözleşme'nin 5 § 1 maddesinin temel bir gerekliliği olmadığına karar vermiştir (2016 tarihli *J.N. / Birleşik Krallık*, § 96). Yetkililerin Mahkeme tarafından bildirilen bir geçici tedbiri göz önünde bulundurarak üçüncü bir ülkeye geri göndermeyi organize etmeye çalışmaları durumunda, tutulma 5 § 1 (f) maddesi kapsamına girebilir (2011 tarihli *M ve Diğerleri / Bulgaristan*, § 73). Mahkemenin davasında geçici tedbiri kaldırmasının ardından kişinin iadesi amacıyla yeniden yakalanıp ve tutuklanması, 2024 tarihli *Lazar / Romanya,* §§ 102-111 kararında

Sözleşme'nin 5 § 1 (f) maddesi kapsamında haklı bulunmuştur.

108. Özel hassasiyetleri bulunan kişilerin tutulmasına ilişkin olarak, aynı hususlar, hükmün ilk kısmı kapsamında uygulandığı gibi 5 § 1 (f) maddesinin ikinci kısmı kapsamında da geçerlidir (bk. yukarıda "Sözleşme'nin 3. maddesi: Genel ilkeler ve "Belirli hassasiyetleri olan çocuklar ve yetişkinler" bölümleri ve örnek olarak, 2011 tarihli *Rahimi / Yunanistan* ve 2011 tarihli *Yoh-Ekale Mwanje / Belçika*). Sınır dışı edilmek üzere tutulmadaki açlık grevi sırasında tıbbi tedavi ile ilgili olarak, bk. 2017 tarihli *Ceesay / Avusturya*.

109. Sözleşme'nin 5 §§ 2 ve 4 maddesi kapsamında usuli güvenceler ile ilgili olarak, yukarıda "Usuli güvenceler" bölümüne bakınız. Bununla birlikte, ülke dışına çıkarılıncaya kadar tutulmanın yargısal denetiminin etkinliği ve 5 § 4 maddesinin gereklilikleri ile ilgili olarak özellikle iç hukukun eksikliklerine ilişkin bir dizi dava bulunmaktadır (bk., örneğin 2009 tarihli, *S.D. / Yunanistan*, §§ 68-77; 2010 tarihli *Louled Massoud / Malta*, §§ 29-47 ve 2016 tarihli *A.B. ve Diğerleri / Fransa*, §§ 126-138).

B. Geri gönderilecek kişilere sağlanacak yardım

110. Geri gönderilecek olan yabancılara tıbbi, sosyal yardım veya diğer yardım türlerini sağlama yönünde 3.madde uyarınca pozitif bir yükümlülüğün varlığı ve kapsamı ile ilgili olarak, bk. 2016 tarihli *Hunde / Holanda* (k.k.) ve (yetkililerin geri gönderme ile bağlantılı olarak kalmalarına neden oldukları ağır hamile olan bir başvuran ve küçük çocukları ile ilgili olan 2016 tarihli *Shioshvili ve Diğerleri / Rusya*).

C. Geri gönderme işleminden önceki transferler ve geri gönderme işleminin kendisi

111. Mahkeme, sınırda yakalama ve ardından otobüsle sınır dışı etme işleminde Sözleşme'nin 5. maddesinin uygulanabilir olduğuna ve ihlal edildiğine karar vermiştir (2022 tarihli *Akkad / Türkiye*, §§ 40 ve 101-103). Mahkeme ayrıca, başvuranların yetkililer tarafından sınır dışı edilme girişimleri bağlamında tutulma merkezleri arasında otobüsle nakledilmelerine ilişkin bir davada Sözleşme'nin 5. maddesinin uygulanabilir olduğuna ve ihlal edildiğine karar vermiştir (2023 tarihli *A.E. ve Diğerleri / İtalya*, §§ 104-106). Her iki davada da Mahkeme, başvuranların tutulmaları ve/veya nakilleri sırasında maruz kaldıkları koşullar nedeniyle Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

112. Sağlık durumu özellikle kötü olan bir bireyin nakli, nakil tıbbi gözetim altında gerçekleştirilse dahi (suçluların iadesi amacıyla yapılan bir nakille ilgili olan 2021 tarihli *Khachaturov / Ermenistan*, § 90) kendi başına, ilgili bireyin 3. maddeye aykırı muameleye maruz kalma konusunda gerçek bir riskle karşı karşıya kalmasına yol açabilir (bk. *aynı kararda.*, § 108). Belirli bir transferin ilgili kişi üzerindeki etkisinin değerlendirilmesi, dayanılan belirli tıbbi riskleri doğrulayan özel tıbbi kanıtlara dayanmalıdır. Bu da kişinin tıbbi durumunun ve söz konusu transferin koşulları ışığında özel tıbbi risklerin vaka bazında değerlendirilmesini gerektirecektir. Ayrıca, bu değerlendirmenin, belirli bir anda kanıtlanan belirli risklerin, geçici veya kalıcı nitelikte olmalarına bağlı olarak, kişinin sağlık durumundaki gelişmeler ışığında zaman geçtikçe ortadan kalkabileceği göz önünde bulundurularak, ilgili kişinin belirli bir zamandaki tıbbi durumuna ilişkin olarak yapılması gerekecektir (*aynı kararda.*, § 91). Mahkeme, sınır dışı etme kararının uygulanmasının ilgili bireyin tıbbi durumunun değerlendirilmesine bağlı olacağı ilgili bir iç hukuk çerçevesi ve usulünün varlığının önemini vurgulamıştır (*aynı kararda.*, § 104). Sınır dışı edilmesine karar verilen bir kişinin intihar tehdidinde bulunmuş olması, daha önce intihar girişiminde bulunmuş olan başvuranlar da dâhil olmak üzere, bu tehditlerin gerçekleşmesini önlemek için somut tedbirler alınması kaydıyla, Devletin öngörülen tedbiri uygulamaktan kaçınmasını gerektirmez (bk. 2010 tarihli *Al-Zawatia / İsveç* (k.k.), §§ 57-58).

113. Mahkeme, 2006 tarihli *Mubilanzila Mayeka ve Kaniki Mitunga / Belçika*, §§ 64-71, davasında beş yaşındaki refakat edilmeyen bir çocuğun, çocuğun orada bakılacağı garanti edilmeden kendi ülkesine gönderilmesi nedeniyle Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

114. Mahkeme, sınır dışı etme süreciyle bağlantılı olarak veya (sınır dışı etme girişimi) sırasında kamu görevlileri tarafından uygulanan kötü muamele nedeniyle Sözleşme'nin 3. maddesinin usul yönünden ihlal edildiğine karar vermiştir (bk. 2023 tarihli *A.E. ve Diğerleri / İtalya*, §§ 91-94 ve 2023 tarihli *Shahzad / Macaristan (no. 2)*, §§ 72-80). Mahkeme ayrıca, kötü muamele iddiası nedeniyle Sözleşme'nin 3. maddesinin esas yönünün ihlal edilmediğine, yetkililerin başvuranın sınır dışı süreci sırasında kötü muamele gördüğü iddiasıyla ilgili şikâyetlerini etkili bir şekilde soruşturmamaları nedeniyle hükmün usul yönünün ihlal edildiğine karar vermiştir (2017 tarihli *Thuo / Kıbrıs* ve 2023 tarihli *Shahzad / Macaristan (no. 2)*, 2023, §§ 55-65; ayrıca bk. aşağıda "Göçmenlerle ilgili diğer hususlarda zararların meydana gelmesini önleme ve etkili soruşturma yürütme yükümlülüğü" bölümü).

115. 2025 tarihli *Mansouri / İtalya* [BD] (k.k.) davasında Mahkeme, Tunus vatandaşı bir kişinin İtalya'ya girişine izin vermeyen bir karar uyarınca Tunus'a geri gönderilmek üzere bir İtalyan kruvaziyer gemisinde tutulmasının yasallığı ve koşulları ile ilgili şikayetleri ele almıştır. Mahkeme, davalı devletin başvuran üzerinde yargı yetkisini kullandığına (§§ 47-51) ve geminin kaptanının itiraz edilen eylemlerinin davalı devlete atfedilebileceğine (§§ 57-61) karar vermiştir. Ancak, başvuran, 5. maddeye ilişkin şikayetleri konusunda iç hukuk yollarını tükenmemiş ve 3. maddenin uygulanması için gerekli asgari eşik karşılanmamıştır.

116. Bununla beraber, 8. madde uyarınca bir sorunu gündeme getirebilecek olan geri gönderme sürecindeki gizlilik ihlalleri, iade üzerine 3. maddeye aykırı olarak bir kötü muamele riskine yol açabilir (bk., İsveç yetkililerinin Fas mevkidaşlarını başvuranın bir terör şüphelisi olduğu konusunda bilgilendirdiği 2018 tarihli *X / İsveç*).

D. "Destekli gönüllü dönüş" hususunda mutabakat

117. Bir bireyin 3. maddeyi ihlal edecek şekilde sınır dışı edildiğini iddia ettiği ve davalı Devletin başvuranın "gönüllü geri dönüş" belgesi imzaladığını ileri sürdüğü bir durumda, Mahkeme Sözleşme'nin 3. maddesi ile güvence altına alınan haklardan feragat edilip edilemeyeceğini sorgulamış ve her halükarda etkili bir feragat şartının yerine getirilmediğine karar vermiştir (2020 tarihli *M.A. / Belçika*, §§ 60-61; 2024 tarihli *H.T. / Almanya ve Yunanistan*, § 119). Mahkeme 2024 tarihli *M.D. ve Diğerleri / Macaristan* davasında, 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesine ilişkin benzer bir sonuca varmıştır (§ 44).

E. Mahkeme İç Tüzüğü'nün 39. Maddesi / Geçici Tedbirler[15]

> 2. Mahkeme, bir başvuru aldığında, Mahkeme İç Tüzüğü'nün 39. maddesi uyarınca, davalı Devleti, davayı incelediği sırada alınması gerektiğini düşündüğü belirli geçici tedbirleri bildirebilir. Mahkeme yerleşik içtihadı ve uygulamasına göre, ancak ciddi ve telafisi mümkün olmayan bir zarar ile ilgili gerçek ve yakın bir risk bulunması durumunda geçici tedbirleri bildirir. Bu tedbirler, en yaygın olarak, bir Devletten, kişileri ölüm, işkence veya başka bir kötü muameleyle karşı karşıya kalacaklarının iddia edildiği ülkelere geri göndermekten kaçınmasının talep edilmesinden oluşmaktadır ve Davalı Devletten, bir sınır kontrol noktasında bulunan kişilerin iltica başvurularını alması ve incelemesi hususunda talepte bulunulmasını da içerebilmektedir (2020 tarihli *M.K. ve Diğerleri / Polonya*, § 235.). Birçok durumda geçici tedbirler, talepleri sonunda reddedilmiş olan ve geri gönderilmelerini veya sınır dışı edilmelerini önlemek için yerel düzeyde durdurucu etkiye sahip hiçbir ek itiraz hakkı bulunmayan sığınmacılar veya sınır dışı edilecek kişiler ile ilgilidir (bk. yukarıda "Usuli Hususlar" bölümü). Ancak, Mahkeme, çocukların tutulması dâhil olmak üzere göçle ilgili diğer dava türlerinde geçici tedbirleri de bildirmiştir. Davalı Devletin Mahkeme tarafından bildirilen herhangi bir 39. madde tedbirine uymaması, Sözleşme'nin 34. maddesinin ihlali anlamına gelmektedir (başvuranların

[15] Ayrıca bk. Mahkeme İç Tüzüğü'nün 39. maddesi / Geçici Tedbirler

sınır dışı veya iade edilmesinin 34. maddeyi ihlal ettiği davalar için bk. 2005 tarihli *Mamatkulov ve Askarov / Türkiye* [BD], §§ 99-129; ayrıca bk. 2013 tarihli *Savriddin Dzhurayev / Rusya*, 2018 tarihli *M.A. / Fransa*, ve belirtilen geçici tedbirin başvuran ailenin göçmen olarak tutulmalarının sona erdirilmesi olduğu ve davalı Devletin 34. maddeyi ihlal ederek yedi gün sonra davalı Devletten sınır dışı edilene kadar aileyi serbest bırakmayı reddettiği bir davayla ilgili olan 2022 tarihli *O.M. ve D.S. / Ukrayna*, bk. 2022 tarihli *N.B. ve Diğerleri / Fransa*, §§ 62-65).

V. Diğer dava konuları

Sözleşme'nin 4. maddesi

"1. Hiç kimse köle ya da kul durumunda tutulamaz.

2. Hiç kimse zorla çalıştırılamaz ve zorunlu çalışmaya tabi tutulamaz.

3. Aşağıdaki haller, bu madde anlamında "zorla çalıştırma ya da zorunlu çalışma" sayılmaz:

(a) Bu Sözleşme'nin 5. maddesinde öngörülen koşullara uygun olarak tutulu bulunan bir kimseden, tutulu bulunduğu sırada veya şartlı tahliyeden yararlandığı süre içinde olağan olarak yapması istenilen bir iş;

(b) Askeri nitelikli herhangi bir hizmet veya vicdanî reddin meşru sayıldığı ülkelerde, vicdanî reddi seçen kişilere zorunlu askerlik hizmeti yerine gördürülebilecek başkaca bir hizmet;

(c) Toplumun hayat veya refahını tehdit eden kriz veya afet hallerinde gerekli görülen her hizmet;

(d) Olağan yurttaşlık yükümlülükleri kapsamına giren her türlü çalışma veya hizmet.."

Sözleşme'nin 8. maddesi

"1. Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve yazışmasına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.

2. Bu hakkın kullanılmasına bir kamu makamının müdahalesi, ancak müdahalenin yasayla öngörülmüş ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli bir tedbir olması durumunda söz konusu olabilir."

Sözleşme'nin 12. maddesi

"Evlenme yaşına gelen erkekler ve kadınlar, bu hakkın kullanımını düzenleyen ulusal yasalara uygun olarak, evlenmek ve bir aile kurmak hakkına sahiptir."

Sözleşme'nin 14. maddesi

"Bu Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya toplumsal köken, ulusal bir azınlığa aidiyet, servet, doğum başta olmak üzere herhangi başka bir duruma dayalı hiçbir ayrımcılık gözetilmeksizin sağlanmalıdır."

Sözleşmeye Ek 4 No'lu Protokolün 2. maddesi

"1. Bir devletin ülkesi içinde usulüne uygun olarak bulunan herkes, orada serbestçe dolaşma ve ikametgahını seçebilme hakkına sahiptir.

2. Herkes, kendi ülkesi de dâhil, herhangi bir ülkeyi terk etmekte serbesttir.

3. Bu haklar, ancak ulusal güvenlik, kamu emniyeti, kamu düzeninin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlık ve ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için, demokratik bir toplumda zorunlu tedbirler olarak ve yasayla öngörülmüş sınırlamalara tabi tutulabilir.

4. Bu maddenin 1. fıkrasında sayılan haklar, belli yerlerde, yasayla konmuş ve demokratik bir toplumda kamu yararının gerektirdiği sınırlamalara tabi tutulabilir."

A. Ekonomik ve sosyal haklar[16]

119. Mahkeme, kabul koşulları ve geri gönderilecek kişilere sağlanacak yardımlar dışında (bk. yukarıda "Kabul şartları, yaş değerlendirme usulleri ve dolaşım özgürlüğü" ve "Geri gönderilecek kişilere sağlanacak yardım" bölümleri), öncelikle 14. madde açısından bir Sözleşmeci Devletin sosyal yardım sağlamaya karar vermesi halinde bunu 14. madde uyarınca yapması gerektiği gerçeği dikkate alındığında, göçmenlerin, sığınmacıların ve mültecilerin ekonomik ve sosyal haklarına ilişkin bir kısım davayı ele almıştır. Bu bağlamda, Mahkeme, bir Devletin, kural olarak finansmanlarına katkıda bulunmayan kısa süreli ve yasadışı göçmenler tarafından refah programları, kamu yardımları ve sağlık bakımı gibi kaynak eksikliği yaşanan kamu hizmetlerinin kullanılmasının azaltılması için meşru nedenlerinin bulunabileceğine ve belirli koşullarda, ülkesinde ikamet eden farklı yabancı kategorileri arasında haklı bir şekilde ayrıma gidebileceğine karar vermiştir (2011 tarihli *Ponomaryovi / Bulgaristan*, § 54).

120. Dolayısıyla, mülteci statüsü başvurusu reddedilen, ancak süresiz olarak kalmasına izin verilen bir yabancının çocuğunun sosyal konut tahsisi bakımından göçmenlik statüsüne dayalı ayrıcalıklı muamele haklı olabilir (2011 tarihli *Bah / Birleşik Karallık*). 2011 tarihli *Ponomaryovi / Bulgaristan* davasında, Mahkeme, başvuranların göçmenlik statüsüne ve uyruğuna bağlı olarak ortaokul ücretlerini ödeme gerekliliğinin haklı olmadığına karar vermiştir. 2009 tarihli *Bigaeva / Yunanistan* davasında, Mahkeme, yabancıların hukuk mesleği dışında bırakılmasının bir ayrımcılık olmadığına, ancak başvuranın baroya kabul edilmek üzere 18 aylık bir staja başlamasına izin veren, ancak stajın tamamlanmasının ardından yabancı olduğu gerekçesiyle baro sınavlarına girmesini reddeden yetkililerin tutarsız yaklaşımı dikkate alındığında, başvuranın özel hayatına saygı gösterilmesi hakkına müdahale edildiğine karar vermiştir. Mahkeme'nin baktığı diğer davalar çocuk yardımı ile ilgiliydi (2005 tarihli *Niedzwiecki / Almanya*; 2009 tarihli *Weller / Macaristan*; 2010 tarihli *Saidoun / Yunanistan*), işsizlik yardımları (1996 tarihli *Gaygusuz / Avusturya*), engellilik yardımları (2003 tarihli *Koua Poirrez / Fransa*), emekli aylığı dâhil olmak üzere katkıya dayalı yardımlar (2009 tarihli *Andrejeva / Letonya* [BD]), ve katkıya dayalı sosyal güvenlik programına kabul (2007 tarihli *Luczak / Polonya*).

121. Mahkeme, ayrıca, göç kontrolüne tabi olan kişilerin Birleşik Krallık'ta evlenmelerine izin verilmeden önce bir onay belgesi için başvuruda bulunmaları gerekliliğinin 12. maddeyi ihlal ettiğine karar vermiştir (2010 tarihli *O'Donoghue ve Diğerleri / Birleşik Krallık*).

B. Herhangi bir ülkeyi terk etme özgürlüğü[17]

122. 2022 tarihli *L.B. / Litvanya*, davasında Mahkeme, davalı Devlette daimî ikamet eden ve daha önce ikincil korumadan yararlanmış olan yabancı uyruklu bir kişiye seyahat belgesi verilmemesini incelemiştir. Mahkeme, Sözleşme'ye Ek 4 No.lu Protokol'ün 2 § 2 maddesinin uygulanabilir olduğuna ve ihlal edildiğine karar vermiştir. İtiraz edilen ret kararı, başvuranın ülkesindeki durumun yeterli bir incelemesi yapılmaksızın ve başvuranın bu ülkenin yetkilileriyle iletişime geçmekten çekindiğini iddia ettiği göz önünde bulundurulduğunda, başvuranın bu ülkenin pasaportunu almasının erişilebilirliğine ilişkin uygun bir değerlendirme yapılmaksızın basmakalıp gerekçelere dayandırılmıştır. Mahkeme 2023 tarihli *S.E. / Sırbistan*, davasında, tanınmış bir mülteciye, iç iltica hukukunu uygulayan yönetmeliklerin bulunmaması nedeniyle yedi yıl boyunca mülteciler için seyahat belgesi verilmemiş ve bu sebeple 4 No'lu Protokol'ün 2 § 2 maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir. Mahkeme ayrıca, Sözleşme'nin 46. maddesi uyarınca, davalı Devletin etkili bir ülkeyi terk etme hakkının sağlanması amacıyla yasal çerçeveyi ve uygulama yönetmeliklerini tamamlaması gerektiğini belirtmiştir (§§ 97-98).

[16] Ayrıca bk. *14. Madde Rehberi – Ayrımcılık yasağı*.
[17] Ayrıca bk. *Ek 4 No'lu Protokol'ün 2. Maddes'ne ilişkin Rehber – Hareket özgürlüğü*.

C. İnsan kaçakçılığı

123. Mahkeme tarafından insan ticareti bağlamında 4. Madde kapsamında ele alınan bazı davalar yabancılarla ilgilidir.[18]

D. Göçmenlerle ilgili diğer hususlarda zararların meydana gelmesini önleme ve etkili soruşturma yürütme yükümlülüğü[19]

124. 2025 tarihl*i Hasani / İsveç* davasında, Mahkeme, Sözleşme'nin 2. maddesi uyarınca, ilk derece mahkemesinde sığınma başvurusu reddedildikten sonra, yetkililer tarafından sağlanan yardıma muhtaç kişiler için konaklama yerinde yaşayan ve intihar eden, akıl sağlığı sorunları olan bir sığınmacının hayatını korumakta yetersiz kaldığı iddiasıyla ilgili bir şikayeti incelemiştir. Mahkeme, söz konusu şahsın daha önce intihar girişiminde bulunmuş olmasına rağmen, intiharından önceki günlerde herhangi bir ruhsal sıkıntı veya intihar eğilimi belirtisi görülmediğini ve bu nedenle, yetkililerin intihar riskinin gerçek ve yakın olduğunu bildiklerini veya bilmeleri gerektiğini ve bu riskin gerçekleşmesini önlemek için operasyonel önlemler alma yükümlülüğü bulunduğunu düşünmek için herhangi bir neden olmadığını tespit etmiştir (§§ 69-77). İntihar girişiminde bulunan bir kişinin sınır dışı edilmesiyle ilgili davalar için, yukarıda "Geri gönderme işleminden önceki transferler ve geri gönderme işleminin kendisi" bölümüne bakınız.

125. Mahkeme 2021 tarihli *M.H. ve Diğerleri /Hırvatistan,* davasında da, Hırvat yetkililerin, Hırvat polis memurları tarafından sığınma talebinde bulunma fırsatının reddedilmesi ve tren raylarını takip ederek Sırbistan'a dönmesinin emredilmesinin ardından Hırvatistan-Sırbistan sınırının Sırbistan tarafında bir trenin çarpması sonucu hayatını kaybeden altı yaşındaki Afgan kızın ölümüne ilişkin etkili bir soruşturma yürütmemesi nedeniyle Sözleşme'nin 2. maddesinin usul yönünden ihlal edildiğine karar vermiştir (§§ 127-131 ve 148-166). 2023 tarihli *Alhowais / Macaristan*, davasında, Macar makamlarının, Macaristan-Sırbistan sınırındaki bir nehirde yapılan sınır kontrol operasyonu sırasında boğulan başvuranın kardeşinin ölümüne ve polisin kötü muamelesine ilişkin tartışmalı iddialara ilişkin etkili bir soruşturma yürütmemesi nedeniyle Sözleşme'nin 2 ve 3. maddelerininin usul yönünden ihlal edildiğine karar vermiştir (§§ 78-94 ve yukarıda "Kara sınırlarındaki kurtarma operasyonları" bölümü). Denizde göçmenlerin ölümüne yol açan ölümcül bir kazaya ilişkin etkili bir soruşturma yürütme yükümlülüğü ile ilgili olarak, yukarıda "Denizde durdurma, kurtarma operasyonları ve derhal geri göndermeler ("geri göndermeler") bölümüne bakınız. Sınır dışı etme sürecinde kötü muamele iddialarına ilişkin etkili bir soruşturma yürütme yükümlülüğüne ilişkin bir vaka ile ilgili olarak, yukarıda "Geri gönderme işleminden önceki transferler ve geri gönderme işleminin kendisi" bölümüne bakınız. Bir göçmene karşı ırkçı saldırı soruşturulduğu sırada 3. madde kapsamındaki usuli yükümlülükler ile ilgili olarak, bk., 2016 tarihli *Sakir / Yunanistan*.

[18] Bu konuda ayrıntılı ve güncel içtihat referansları için bk. *4. Madde Rehberi - Kölelik ve Zorla Çalıştırma Yasağı*.
[19] Ayrıca bk. *2. Madde Rehberi – Yaşam hakkı*, *4. Madde Rehberi – Kölelik ve zorla çalıştırma yasağı* ve *3. Madde Rehber – İşkence yasağı*.

VI. Mahkeme nezdindeki başvurularda usule ilişkin hususlar

Söleşme'nin 37. maddesi

"1. . Yargılamanın her aşamasında, Mahkeme aşağıdaki koşulların oluştuğu kanısına varırsa bir başvurunun kayıttan düşürülmesine karar verebilir:

(a) başvuru sahibi davasını takip etme niyetinde değilse, veya

(b) ihtilaf çözümlenmişse, veya

(c) Mahkeme'nin saptadığı herhangi bir başka gerekçeden ötürü, başvurunun incelenmesinin sürdürülmesini haklı kılan bir neden görülmezse.

Ancak, bu Sözleşme ve Protokolleri ile güvence altına alınan insan haklarına saygının gerekli kıldığı hallerde, Mahkeme başvuruyu incelemeye devam eder.

2. Mahkeme, koşulların bunu haklı kıldığı kanısına varırsa, bir başvurunun yeniden kayda alınmasını kararlaştırabilir."

A. Akıl hastalığı olan başvuranlar

126. 2010 tarihli *Tehrani ve Diğerleri / Türkiye*, davası, *diğer kararlar arasında,* BMMYK tarafından mülteci olarak kabul edilen başvuranların, İran vatandaşı olan kişilerin ve PMOI'nın eski üyelerinin geri gönderilmesine ilişkindi. Başvuranlardan birinin Mahkemeye başvurusunu geri çekmek istediği yazısını yazmasından ardından, temsilcisi, Mahkemeyi, davayı takip etme niyetinde olduğu ve başvuranın ruh sağlığının bozuk olduğu ve tedaviye ihtiyacı olduğu konusunda bilgilendirmiştir. Hükümet, başvuranın psikotik rahatsızlığı bulunmadığını, ancak işbirliğinde bulunmaması nedeniyle daha fazla tanının yapılamadığını belirtmiştir. Mahkeme, başvuranın iddialarının birinin muhtemel ölüm veya kötü muamele riski ile ilgili olduğunu kaydetmiş ve davayı kayıttan düşürmenin bir bireyin yaşam hakkı ve fiziksel refahı gibi önemli bir konuda Mahkeme tarafından sağlanan korumayı kaldıracağına, başvuranın ruhsal durumu ve tıbbi raporlardaki çelişkiler hakkında şüphelerin bulunduğuna kanaat getirmiş ve Sözleşme ve Protokollerinde tanımlandığı üzere insan haklarına saygının başvurunun incelenmeye devam edilmesini gerekli kıldığı sonucuna varmıştır (§§ 56-57).

B. 2 veya 3. madde kapsamında geri gönderme davalarında altı aylık sürenin başlangıç tarihi

127. Etkili bir hukuk yolu sağlayan nihai bir yerel kararın tarihinin, normal şartlarda, Sözleşme'nin 35 § 1 maddesinin öngördüğü altı aylık süre sınırının hesaplanması için başlangıç tarihi olmasına rağmen, Sözleşme'nin 2 veya 3. maddesi uyarınca, gönderen Devletin sorumluluğu, kural olarak, yalnızca kişiyi ülkesinden göndermek için adımlar atıldığında ortaya çıkar. Sözleşme'nin 2 veya 3. maddesi kapsamında Devletin sorumluluk tarihi, başvuran için söz konusu altı aylık süre sınırının uygulanmaya başladığı tarihe karşılık gelir. Sonuç olarak, bir geri gönderme kararı icra edilmediği ve kişi, kendisini geri göndermek isteyen Devletin topraklarında kaldığı takdirde, altı aylık süre sınırı henüz uygulanmaya başlamamıştır (bk. 2013 tarihli *M.Y.H. ve Diğerleri / İsveç*, §§ 38-41 ve 2024 tarihli *J.A. ve A.A. / Türkiye*, § 41). Aynı durum, gönderen Devletin, kabul eden Devlette 5 ve 6. maddeler uyarınca iddia olunan haklardan açık bir şekilde mahrum bırakma riskine yönelik sorumluluğuna ilişkin geri göndermeler için de geçerlidir (bk. yukarıda "Adaletten açık bir şekilde mahrum bırakma: Sözleşme'nin 5 ve 6. maddesi").

128. Sözleşme'ye Ek 15 No.lu Protokol'ün yürürlüğe girmesinden önce (1 Ağustos 2021), Sözleşme'nin 35 § 1 maddesi altı aylık bir süreye atıfta bulunmaktaydı. 15 No.lu Protokol'ün 4. maddesi, 35 § 1 maddesini değiştirerek bu süreyi altı aydan dört aya indirmiştir. Bu rehberde bahsi geçen 15 No.lu Protokol'den önceki karar ve hükümlerde "altı aylık süre" veya "altı ay kuralına" atıfta bulunulmuş olsa da, Sözleşme'de belirlenen yeni süre sınırını yansıtmak amacıyla bu rehberde bu terim "dört aylık süre"

terimiyle değiştirilmiştir. Eski kuralın işleyişine ilişkin Mahkeme içtihadında yer alan genel ilkeler, yeni zaman sınırının işleyişi bakımından geçerliliğini korumaktadır (2022 tarihli *Saakashvili / Gürcistan* (k.k.), § 46).

C. Sınır dışı edilme konusunda yakın tarihli ve kaçınılmaz bir riskin bulunmaması

129. Başvuranın şimdilik veya gelecekteki önemli bir süre boyunca ülke dışına çıkarılma riskiyle artık karşı karşıya olmadığı ve ulusal makamlar ve gerektiğinde Mahkeme önünde yeni bir ülke dışına çıkarma kararına itiraz etme fırsatına sahip olduğu geri gönderme davalarında, Mahkeme, normal şartlarda, Sözleşme ve Protokollerinde tanımlandığı üzere insan haklarına saygı konusunda başvurunun incelenmesine devam edilmesini gerektirecek özel koşullar bulunmadıkça, Sözleşme'nin 37 § 1 (c) maddesi anlamında başvurunun incelenmesini haklı kılan bir neden bulunmadığına verir ve başvuruyu kayıttan düşürür (2016 tarihli *Khan / Almanya* [BD]). Mahkeme'nin bir başvuruyu kayıttan düşürmesinin ardından, Sözleşme'nin 37 § 2. maddesi uyarınca, koşulların bu tür bir süreci haklı kıldığına kanaat getirmesi halinde, başvuruyu herhangi bir zamanda tekrar kayda alabilir. İç hukukun, biri uluslararası koruma başvurusunu reddeden, diğeri de sınır dışı edilmesine karar veren iki ayrı karar öngördüğü ve ikinci karara otomatik askıya alma etkisine sahip bir hukuk yolu ile itiraz edilebildiği durumlarda, uluslararası koruma başvurusu reddedilmiş ancak sınır dışı edilmesine henüz karar verilmemişse, birey, olası sınır dışı edilmesinin Sözleşme'nin 3. maddesine aykırı olacağından şikâyet etmek için mağdur statüsünden yoksundur (bk. 2024 tarihli *F.O. ve G.H. / Belçika* (k.k.), §§ 31-40).

D. Başvuran adına başvuru yapma etkisi

130. 2016 tarihli *G.J. / İspanya* (k.k.), davasında, Mahkeme, hükümet dışı bir örgütün, Mahkeme İç Tüzüğü'nün 36 § 1 maddesi gerekliliklerine aykırı olarak, mülteci olan bir başvuranın temsilcisi olarak hareket etmek için yazılı bir yetki belgesi sunmaması nedeniyle başvuranın ülke dışına çıkarılmasının ardından onun yerine başvuru yapma yetkisine sahip olmadığına karar vermiştir. 2016 tarihli *N. ve M. / Rusya* (k.k.) davası, davası, Özbek yetkilileri tarafından sınır dışı edilmeleri talebinde bulunulan iki Özbek vatandaşı olan başvuranların kaybolduğu iddiası ile ilgiliydi. Mahkeme, davalı Hükümete, Mahkeme İç Tüzüğü'nün 39. maddesi uyarınca, söz konusu kişilerin Mahkeme önündeki yargılamalar süresince Özbekistan'a veya diğer herhangi bir ülkeye geri gönderilmemeleri gerektiği konusunda bildirimde bulunmuştur. Mahkeme, daha sonra, başvuranlar adına Mahkeme'ye başvuru yapan avukatın bunu yapmaya yetkili olmadığına karar vermiştir: avukat, başvuranları temsil etmek için belirli bir yetki belgesi sunmamıştı; avukatın başvuranlar adına ve yerine hareket etmesine izin verecek hiçbir istisnai durum bulunmuyordu. Başvuranların haklarının etkin bir şekilde korunmasından yoksun bırakılma riskleri bulunmuyordu; zira başvuranların Özbekistan'da düzenli olarak iletişim halinde oldukları ve bunun karşılığında, başvuranların iddia edildiği üzere kaçırılmalarının ardından avukatla iletişim halinde olan yakın aile üyeleri vardı: başvuranların en yakın aile bireylerinin onların lehine Mahkeme'ye şikâyette bulunma imkânı vardı ve Mahkeme'ye başvuruda bulunamadıklarına dair hiçbir bilgi bulunmuyordu.

E. Davaya ilişkin gerçeklerin açıklığa kavuşturulması için soruşturma tedbirleri

131. 2023 tarihli *W.A. ve Diğerleri / İtalya* davasında, Hükümet, başvuranların aslında ve iddia ettikleri gibi, davalı Devlet'ten sınır dışı edilen bir grubun parçası olmadıklarını ileri sürmüştür. Mahkeme, Mahkeme İç Tüzüğü'nün A1 §§ 1 ve 2. maddeleri uyarınca, başvuru formlarında adı geçen ve temsilcileri tarafından sunulan fotoğraf ve video materyallerinde gösterilen başvuranların, Hükümet tarafından sunulan fotoğraflar ve sınır dışı edilen kişilerin isimleri ışığında, davalı Devlet'ten sınır dışı edilen kişiler

arasında olup olmadıklarının değerlendirilmesi için başka bir üye Devlet'in polisinden yüz karşılaştırmasına ilişkin bir bilirkişi raporu talep etmiştir.

F. Bireysel başvuru hakkının kötüye kullanılması

132. Mahkeme 2021 tarihli *N.A. / Finlandiya* (revizyon) davasında, başvuranın babasının Irak'a gönderilmesinin Sözleşme'nin 2 ve 3. maddelerini ihlal ettiğine karar verdiği önceki kararını bütünüyle gözden geçirmiş ve söz konusu kararı iptal ederek başvuranın babasının ölümüne ilişkin belgelerin sahte olduğunun ve Irak'ta hayatta olduğunun sonradan ortaya çıkması üzerine başvuruyu Sözleşme'nin 35 § 3 (a) maddesi uyarınca bireysel başvuru hakkının kötüye kullanılması olarak reddetmiştir. Mahkeme benzer şekilde, kendi ülkesine sınır dışı edilmek amacıyla uzun süre tutulmasının 5 § 1 (f) maddesi uyarınca haklı olmadığını iddia eden bir başvuranın, başka bir uyruktan olduğunu iddia etmesini ve kimliğini açıklığa kavuşturmak için iş birliği yapmayı reddetmesini, kendisini sınır dışı etmek isteyen yetkililerin sözde uyruğu olduğu ülkedeki muhataplarıyla uzun bir süre boyunca temas halinde olmalarını ve ayrıca uyruğu konusunda Mahkemeyi yanıltmaya çalışmalarını başvuru hakkının kötüye kullanılması olarak değerlendirmiştir (bk. 2017 tarihli *Bencheref / İsviçre* (k.k.)).

Atıf yapılan davaların listesi

Bu Rehberde atıf yapılan içtihatlar, Mahkeme tarafından verilen hüküm ve kararlara ve eski Avrupa İnsan Hakları Komisyonunun ("Komisyon") karar ve raporlarına değinmektedir.

Aksi belirtilmediği takdirde, tüm atıflar, Mahkemenin bir Dairesi tarafından verilen esasa ilişkin bir karara ilişkindir. "(k.k.)" kısaltması, alıntının Mahkeme tarafından verilen kabul edilebilirlik hakkında bir karara ait olduğunu ve "[BD]" kısaltması, davanın Büyük Daire tarafından görüldüğünü göstermektedir.

Sözleşme'nin 44. maddesi anlamında kesinleşmemiş olan Daire kararları aşağıdaki listede (*) ile işaretlenmiştir. Sözleşme'nin 44 § 2 maddesi aşağıdaki gibidir: "Bir Dairenin kararı aşağıdaki durumlarda kesinleşir:

a) Taraflar davanın Büyük Daireye gönderilmesini istemediklerini beyan ederlerse, veya

b) Karardan itibaren üç ay içinde davanın Büyük Daireye gönderilmesi istenmezse, veya

c) Büyük Daire bünyesinde oluşturulan kurul 43. madde çerçevesinde sunulan istemi reddederse."

Büyük Daireye gönderme talebinin Büyük Daire Kurulu tarafından kabul edilmesi halinde, Daire kararı kesin olmaz ve herhangi bir yasal etkiye sahip olmaz. Ancak, akabinde verilen Büyük Daire kararı kesinleşir.

Rehberin elektronik versiyonunda alıntılanan davalar için oluşturulan bağlantı linklerinin yönlendirildiği HUDOC veri tabanı (*http://hudoc.echr.coe.int*), Mahkemenin içtihadına (Büyük Daire, Daire ve Komite hüküm ve kararları, danışma görüşleri ve İçtihat Bilgi Notu'ndan hukuki özetler), eski Komisyonun içtihadına (kararlar ve raporlar) ve Bakanlar Komitesinin kararlarına erişime imkân sağlamaktadır.

Mahkemenin kararları, resmi dillerinde, yani İngilizce ve/veya Fransızca olarak yayınlanmaktadır. Ayrıca HUDOC, pek çok önemli davanın, otuzu aşkın gayrı resmi dilde tercüme edilmiş versiyonlarını içermektedir ve üçüncü taraflarca oluşturulan yaklaşık yüz çevrim içi içtihat derlemesiyle ilgili bağlantılar bulunmaktadır. Atıf yapılan davaların tüm dillerdeki sürümlerine *HUDOC* veri tabanının dava bağlantısına tıkladıktan sonra açılan sayfadaki 'Dil sürümleri' sekmesinden erişilebilir.

—A—

A. ve Diğerleri / Birleşik Krallık [BD], no. 3455/05, AİHM 2009
A. / İsviçre, no. 60342/16, 19 Aralık 2017
A.A. / İsveç, no. 4677/20, 13 Temmuz 2023
A.A. / İsviçre, no. 58802/12, 7 Ocak 2014
A.A. / İsviçre, no. 32218/17, 5 Kasım 2019
A.A. / Birleşik Krallık, no. 8000/08, 20 Eylül 2011
A.A. ve Diğerleri / Kuzey Makedonya, no. 55798/16 ve diğer 4 başvuru, 5 Nisan 2022
A.A. ve Diğerleri / İsveç, no. 14499/09, 28 Haziran 2012
A.B. ve Diğerleri / Fransa, no. 11593/12, 12 Temmuz 2016
A.B. ve Y.W. / Malta, no. 2559/23, 4 Şubat 2025
A.C. / Fransa, no. 15457/20, 16 Ocak 2025
A.D. / Malta, no. 12427/22, 17 Ekim 2023

A.D. ve Diğerleri / İsveç, no. 22283/21, 7 Mayıs 2024
A.E. ve Diğerleri / İtalya, no. 18911/17 ve diğer 2 başvuru, 16 Kasım 2023
A.E.A. / Yunanistan, no. 39034/12, 15 Mart 2018
A.F. / Fransa, no. 80086/13, 15 Ocak 2015
A.J. / Yunanistan (k.k.), no. 34298/18, 26 Nisan 2022
A.L. (X.W.) / Rusya, no. 44095/14, 29 Ekim 2015
A.M. / Fransa, no. 56324/13, 12 Temmuz 2016
A.M. / Fransa, no. 12148/18, 29 Nisan 2019
A.M. / Hollanda, no. 29094/09, 5 Temmuz 2016
A.M. ve Diğerleri / Fransa, no. 24587/12, 12 Temmuz 2016
A.R.E. / Yunanistan, no. 15783/21, 7 Ocak 2025
A.S. / Fransa, no. 46240/15, 19 Nisan 2018
Abdi Mahamud / Malta, no. 56796/13, 3 Mayıs 2016
Abdolkhani ve Karimnia / Türkiye, no. 30471/08, 22 Eylül 2009
Abdulkhakov / Rusya, no. 14743/11, 2 Ekim 2012
Abdullahi Elmi ve Aweys Abubakar / Malta, no. 25794/13 ve 28151/13, 22 Kasım 2016
Abo / Estonya (k.k.), no. 29295/22, 17 Eylül 2024
Aboya Boa Jean / Malta, no. 62676/16, 2 Nisan 2019
Abuhmaid / Ukrayna, no. 31183/13, 12 Ocak 2017
Aden Ahmad / Malta, no. 55352/12, 23 Temmuz 2013
Akkad / Türkiye, no. 1557/19, 21 Haziran 2022
Alhowais / Macaristan, no. 59435/17, 2 Şubat 2023
Almukhlas ve Al-Maliki / Yunanistan, no. 22776/18, 25 Mart 2025
Al-Habeeb / Danimarka, no. 14171/23, 12 Kasım 2024
Al Husin / Bosna-Hersek (no. 2), no. 10112/16, 25 Haziran 2019
Al Nashiri / Polonya, no. 28761/11, 24 Temmuz 2014
Al-Saadoon ve Mufdhi / Birleşik Krallık, no. 61498/08, AİHM 2010
Al-Zawatia / İsveç (k.k.), no. 50068/08, 22 Haziran 2010
Ali / Sırbistan, no. 4662/22, 25 Mart 2025
Ali ve Diğerleri / İsviçre ve İtalya (k.k.), no. 30474/14, 4 Ekim 2016
Alkhatib ve Diğerleri / Yunanistan, no. 3566/16, 16 Ocak 2024
Alleleh ve Diğerleri / Norveç, no. 569/20, 23 Haziran 2022
Allanazarova / Rusya, no. 46721/15, 14 Şubat 2017
Alpeyeva ve Dzhalagoniya / Rusya, no. 7549/09 ve 33330/11, 12 Haziran 2018
Amerkhanov / Türkiye, no. 16026/12, 5 Temmuz 2018
Amuur / Fransa, 25 Temmuz 1996, *Karar ve Hükümler Derlemesi* 1996-III
Andrejeva / Letonya [BD], no. 55707/00, AİHM 2009
Ansari / Portekiz (k.k.), no. 4262/17, 11 Nisan 2023
Asady ve Diğerleri / Slovakya, no. 24917/15, 24 Mart 2020
Aswat / Birleşik Krallık, no. 17299/12, 16 Nisan 2013
Auad / Bulgaristan, no. 46390/10, 11 Ekim 2011
Azimov / Rusya, no. 67474/11, 18 Nisan 2013
Azzaqui / Hollanda, no. 8757/20, 30 Mayıs 2023

—B—

B ve C / İsviçre, no. 889/19 ve 43987/16, 17 Kasım 2020
B.A. / Kıbrıs, no. 24607/20, 2 Temmuz 2024
B.A.C. / Yunanistan, no. 11981/15, 13 Ekim 2016
B.F. ve Diğerleri / İsviçre, no. 13258/18 ve diğer 3 başvuru, 4 Temmuz 2023
B.G. ve Diğerleri / Fransa, no. 63141/13, 10 Eylül 2020

Bah / Hollanda (k.k.), no. 35751/20, 22 Haziran 2021
Bah / Birleşik Krallık, no. 56328/07, AİHM 2011
Batyrkhairov / Türkiye, no. 69929/12, 5 Haziran 2018
Bencheref / İsveç (k.k.), no. 9602/15, 5 Aralık 2017
Biao / Danimarka [BD], no. 38590/10, 24 Mayıs 2016
Bigaeva / Yunanistan, no. 26713/05, 28 Mayıs 2009
Bijan Balahan / İsveç, no. 9839/22, 29 Haziran 2023
Bistieva ve Diğerleri / Polonya, no. 75157/14, 10 Nisan 2018
Bivolaru ve Moldovan / Fransa, no. 40324/16 ve 12623/17, 25 Mart 2021
Boumediiene ve Diğerleri / Bosnia ve Herzegovina (k.k.), no. 38703/06 ve diğer 5 başvuru, 18 Kasım 2008
Butt / Norveç, no. 47017/09, 4 Aralık 2012

—C—

Camara / Belçika, no. 49255/22, 18 Temmuz 2023
Carvajal Barrios / İspanya (k.k.), no. 13869/22, 4 Temmuz 2023
Ceesay / Avusturya, no. 72126/14, 16 Kasım 2017
Chahal / Birleşik Krallık [BD], 15 Kasım 1996, *Karar ve Hükümler Derlemesi* 1996-V
Chapman / Birleşik Krallık [BD], no. 27238/95, AİHM 2001-I
Čonka / Belçika, no. 51564/99, AİHM 2002-I
Corley ve Diğerleri / Rusya, no. 292/06 ve 43490/06, 23 Kasım 2021

—D—

D. / Bulgaristan, no. 29447/17, 20 Temmuz 2021
D. / Birleşik Krallık, 2 Mayıs 1997, *Karar ve Hükümler Derlemesi* 1997-III
D.A. ve Diğerleri / Polonya, no. 51246/17, 8 Temmuz 2021
D.H. ve Diğerleri / İsveç, no. 34210/19, 25 Temmuz 2024
Dabo / İsveç, no. 12510/18, 18 Ocak 2024
Dalea / Fransa (k.k.), no. 964/07, 2 Şubat 2010
Darboe ve Camara / İtalya, no. 5797/17, 21 Temmuz 2022
Dbouba / Türkiye, no. 15916/09, 13 Temmuz 2010
Demirci / Macaristan, no. 48302/21, 6 Mayıs 2025
De Sousa / Portekiz (k.k.), no. 28/17, 7 Aralık 2021
De Souza Ribeiro / Fransa [BD], no. 22689/07, AİHM 2012
Dubovik / Ukrayna, no. 33210/07 ve 41866/08, 15 Ekim 2009

—E—

E.H. / Fransa, no. 39126/17, 22 Temmuz 2021
El Ghatet / İsviçre, no. 56971/10, 8 Kasım 2016
Eminbeyli / Rusya, no. 42443/02, 26 Şubat 2009

—F—

F. B. / Belçika, no. 47836/21, 6 Mart 2025
F.G. / İsveç [BD], no. 43611/11, 23 Mart 2016
F.O. and G.H. / Belçika (k.k.), no. 9568/22, 16 Nisan 2024

—G—

G.B. ve Diğerleri / Türkiye, no. 4633/15, 17 Ekim 2019
G.J. / İspanya (k.k.), no. 59172/12, 21 Haziran 2016
G.R. / Hollanda, no. 22251/07, 10 Ocak 2012
G.R.J. / Yunanistan (k.k.), no. 15067/21, 3 Aralık 2024
Gaygusuz / Avusturya, 16 Eylül 1996, *Karar ve Hükümler Derlemesi* 1996-IV
Gaspar / Rusya, no. 23038/15, 12 Haziran 2018
Gebremedhin [Gaberamadhien] / Fransa, no. 25389/05, AİHM 2007-II
Genovese / Malta, no. 53124/09, 11 Ekim 2011
Georgia / Rusya (I) [BD], no. 13255/07, AİHM 2014 (alıntılar)
Ghadamian / İsviçre, no. 21768/19, 9 Mayıs 2023

—H—

H.A. / Birleşik Krallık, no. 30919/20, 5 Aralık 2023
H.A ve Diğerleri / Yunanistan, no. 19951/16, 28 Şubat 2019
H.M. ve Diğerleri / Macaristan, no. 38967/17, 2 Haziran 2022
H.Q. ve Diğerleri / Macaristan, no. 46084/21 ve diğer 2 başvuru, 24 Haziran 2025
H.T. / Almanya ve Yunanistan, no. 13337/19, 15 Ekim 2024
Harkins / Birleşik Krallık, (k.k.) [BD], no. 71537/14, 15 Haziran 2017
Hasanbasic / İsviçre, no. 52166/09, 11 Haziran 2013
Hasani / İsveç, no. 35950/20, 6 Mart 2025
Hashemi ve Diğerleri / Azerbaijan, no. 1480/16 ve diğer 6 başvuru, 13 Ocak 2022
Hayes ve Diğerleri / Birleşik Krallık, no. 56532/22 ve diğer 2 başvuru, 1 Temmuz 2025
Hirsi Jamaa ve Diğerleri / İtalya [BD], no. 27765/09, AİHM 2012
Hode and Abdi / Birleşik Krallık, no. 22341/09, 6 Kasım 2012
Hoti / Hırvatistan, no. 63311/14, 26 Nisan 2018
Hunde / Hollanda (k.k.), no. 17931/16, 5 Temmuz 2016

—I—

I.K. / İsviçre (k.k.), no. 21417/17, 19 Aralık 2017
I.M. / Fransa, no. 9152/09, 2 Şubat 2012
I.M. / İsviçre, no. 23887/16, 9 Nisan 2019
Ilias and Ahmed / Macaristan, [BD], no. 47287/15, 21 Kasım 2019

—J—

J.A. ve A.A. / Türkiye, no. 80206/17, 6 Şubat 2024
J.A. ve Diğerleri / İtalya, no. 21329/18, 30 Mart 2023
J.H. / Birleşik Krallık, no. 48839/09, 20 Aralık 2011
J.K. ve Diğerleri / İsveç, [BD], no. 59166/12, 23 Ağustos 2016
J.N. / Birleşik Krallık, no. 37289/12, 19 Mayıs 2016
J.R. ve Diğerleri / Yunanistan, no. 22696/16, 25 Ocak 2018
Jeunesse / Hollanda, [BD], no. 12738/10, 3 Ekim 2014
Johansen / Danimarka (k.k.), no. 27801/19, 1 Şubat 2022

—K—

K2 / Birleşik Krallık, (k.k.), no. 42387/13, 7 Şubat 2017
K.G. / Belçika, no. 52548/15, 6 Kasım 2018
K.I. / Fransa, no. 5560/19, 15 Nisan2021
Kanagaratnam ve Diğerleri / Belçika, no. 15297/09, 13 Aralık 2011
Khachaturov / Ermenistan, no. 59687/17, 24 Haziran 2021
Khachatryan ve Konovalova / Rusya, no. 28895/14, 13 Temmuz 2021
Khan / Fransa, no. 12267/16, 28 Şubat 2019
Khan / Almanya, [BD], no. 38030/12, 21 Eylül 2016
Khasanov ve Rakhmanov / Rusya, [BD], no. 28492/15 ve 49975/15, 29 Nisan 2022
Kaya / Almanya, no. 31753/02, 28 Haziran 2007
Kebe ve Diğerleri / Ukrayna, no. 12552/12, 12 Ocak 2017
Khlaifia ve Diğerleri / İtalya, [BD], no. 16483/12, 15 Aralık 2016
Khudyakova / Rusya, no. 13476/04, 8 Ocak 2009
Kim / Rusya, no. 44260/13, 17 Temmuz 2014
Kiyutin / Rusya, no. 2700/10, AİHM 2011
Komissarov / Çek Cumhuriyeti, no. 20611/17, 3 Şubat 2022
Koua Poirrez / Fransa, no. 40892/98, AİHM 2003-X
Kumari / Hollanda (k.k.), no. 44051/20, 19 Kasım 2024

—L—

L.B. / Litvanya, no. 38121/20, 14 Haziran 2022
L.M. ve Diğerleri / Rusya, no. 40081/14 ve diğer 2 başvuru, 15 Ekim 2015
L.O. / Fransa (k.k.), no. 4455/14, 26 Mayıs 2015
Lazar / Romanya, no. 20183/21, 9 Nisan 2024
Levakovic / Danimarka, no. 7841/14, 23 Ekim 2018
Ljatifi / Makedonya Eski Yugoslav Cumhuriyeti, no. 19017/16, 17 Mayıs 2018
Liu / Polonya, no. 37610/18, 6 Ekim 2022
Longa Yonkeu / Letonya, no. 57229/09, 15 Kasım 2011
Louled Massoud / Malta, no. 24340/08, 27 Temmuz 2010
Luczak / Polonya, no. 77782/01, 27 Kasım 2007

—M—

M ve Diğerleri / Bulgaristan, no. 41416/08, 26 Temmuz 2011
M.A. / Belçika, no. 19656/18, 27 Ekim 2020
M.A. / Kıbrıs, no. 41872/10, AİHM 2013
M.A. / Danimarka, [BD], no. 6697/18, 9 Temmuz 2021
M.A. / Fransa, no. 9373/15, 1 Şubat 2018
M.A. / İtalya, no. 70583/17, 31 Ağustos 2023
M.A. / İsviçre, no. 52589/13, 18 Kasım 2014
M.A. ve Diğerleri / Letonya, (k.k.), no. 25564/18, 29 Mart 2022
M.A. ve Diğerleri / Litvanya, no. 59793/17, 11 Aralık 2018
M.A. ve Z.R. / Kıbrıs, no. 39090/20, 8 Ekim 2024
M.A.M. / İsviçre, no. 29836/20, 26 Nisan 2022
M.B. / Hollanda, no. 71008/16, 23 Nisan 2024
M.D. / Fransa, no. 50376/13, 10 Ekim 2019
M.D. ve A.D. / Fransa, no. 57035/18, 22 Temmuz 2021
M.D. ve M.A. / Belçika, no. 58689/12, 19 Ocak 2016

M.D. ve Diğerleri / Macaristan, no. 60778/19, 19 Eylül 2024
M.D. ve Diğerleri / Rusya, no. 71321/17 ve diğer 8 başvuru, 14 Eylül 2021
M.G. / Bulgaristan, no. 59297/12, 25 Mart 2014
M.H. ve Diğerleri / Hırvatistan, no. 15670/18 ve 43115/18, 18 Kasım 2021
M.H. ve S.B. / Macaristan, no. 10940/17 ve 15977/17, 22 Şubat 2024
M.K. ve Diğerleri / Fransa, no. 34349/18 ve diğer 2 başvuru, 8 Aralık 2022
M.K. ve Diğerleri / Polonya, no. 40503/17 ve diğer 2 başvuru, 23 Temmuz 2020
M.M. / Bulgaristan, no. 75832/13, 8 Haziran 2017
M.M. / İsviçre, no. 59006/18, 8 Aralık 2020
M.M.R. / Hollanda (k.k.), no. 64047/10, 24 Mayıs 2016
M.N. ve Diğerleri / Belçika [BD] (k.k.), no. 3599/18, 5 Mayıs 2020
M.N. ve Diğerleri / Türkiye, no. 40462/16, 21 Haziran 2022
M.O. / İsviçre, no. 41282/16, 20 Haziran 2017
M.S.S. / Belçika ve Yunanistan [BD], no. 30696/09, AİHM 2011
M.T. ve Diğerleri / İsveç, no. 22105/18, 20 Ekim 2022
M.Y.H. ve Diğerleri / İsveç, no. 50859/10, 27 Haziran 2013
Maaouia / Fransa, [BD], no. 39652/98, AİHM 2000-X
Mahmundi ve Diğerleri / Yunanistan, no. 14902/10, 31 Temmuz 2012
Makdoudi / Belçika, no. 12848/15, 18 Şubat 2020
Mamatkulov ve Askarov / Türkiye, [BD], no. 46827/99 ve 46951/99, AİHM 2005-I
Mamazhonov / Rusya, no. 17239/13, 23 Ekim 2014
Mansouri / İtalya [BD] (k.k.), no. 63386/16, 29 Nisan 2025
Martinez Alvarado / Hollanda, no. 4470/21, 10 Aralık 2024
Maslov / Avusturya, [BD], no. 1638/03, AİHM 2008
Matthews ve Johnson / Romanya, no. 19124/21 ve 20085/21, 9 Nisan 2024
McCallum / İtalya (k.k.) [BD], no. 20863/21, 21 Eylül 2022
Mikolenko / Estonya, no. 10664/05, 8 Ekim 2009
Minasian ve Diğerleri / Moldova Cumhuriyeti, no. 26879/17, 17 Ocak 2023
Mir Isfahani / Hollanda, (k.k.), no. 31252/03, 31 Ağustos 2008
Mirzoyan / Çek Cumhuriyeti, no. 15117/21 ve 15689/21, 16 Mayıs 2024
Moustahi / Fransa, no. 9347/14, 25 Haziran 2020
Mubilanzila Mayeka ve Kaniki Mitunga, / Belçika, no. 13178/03, AİHM 2006-XI
Mugenzi / Fransa, no. 52701/09, 10 Temmuz 2014
Muhammad ve Muhammad / Romanya, [BD], no. 80982/12, 15 Ekim 2020
Muhammad Saqawat / Belçika, no. 54962/18, 30 Haziran 2020
Muskhadzhiyeva ve Diğerleri / Belçika, 41442/07, 19 Ocak 2010

—N—

N. ve M. / Rusya, (k.k.), no. 39496/14 ve 39727/14, 26 Nisan 2016
N. / Finlandiya, no. 38885/02, 26 Temmuz 2005
N. / İsveç, no. 23505/09, 20 Temmuz 2010
N. / Birleşik Krallık, [BD], no. 26565/05, AİHM 2008
N.A. / Finlandiya, (revize), no. 25244/18, 13 Temmuz 2021
N.B. ve Diğerleri / Fransa, no. 49775/20, 31 Mart 2022
N.D. ve N.T. / İspanya, [BD], no. 8675/15 ve 8697/15, 13 Şubat 2020
N.H. ve Diğerleri / Fransa, no. 28820/13 ve diğer 2 başvuru, 2 Temmuz 2020
N.T.P. ve Diğerleri / Fransa, no. 68862/13, 24 Mayıs 2018
NA. / Birleşik Krallık, no. 25904/07, 17 Temmuz 2008
Nada / İsviçre, [BD], no. 10593/08, AİHM 2012
Ndidi / Birleşik Krallık, no. 41215/14, 14 Eylül 2017

Niedzwiecki / Almanya, no. 58453/00, 25 Ekim 2005
Nikoghosyan ve Diğerleri / Polonya, no. 14743/17, 3 Mart 2022
Novruk ve Diğerleri / Rusya, no. 31039/11 ve diğer 4 başvuru, 15 Mart 2016
Nowak / Ukrayna, no. 60846/10, 31 Mart 2011

—O—

O.D. / Bulgaristan, no. 34016/18, 10 Ekim 2019
O.M. / Macaristan, no. 9912/15, 5 Temmuz 2016
O.M. ve D.S. / Ukrayna, no. 18603/12, 15 Eylül 2022
O.R. / Yunanistan, no. 24650/19, 23 Ocak 2024
O'Donoghue ve Diğerleri / Birleşik Krallık, no. 34848/07, AİHM 2010 (alıntılar)
Ojei / Hollanda, (k.k.), no. 64724/10, 14 Mart 2017
Okubamichael Debru / İsveç, no. 49755/18, 25 Temmuz 2024
Omwenyeke / Almanya, (k.k.), no. 44294/04, 20 Kasım 2007
Onyejiekwe / Avusturya, (k.k.), no. 20203/11, 9 Ekim 2012
Othman (Abu Qatada) / Birleşik Krallık, no. 8139/09, AİHM 2012 (alıntılar)

—P—

P.J. ve R.J. / İsviçre, no. 52232/20, 17 Eylül 2024
Panjeheighalehei / Danimarka, (k.k.), no. 11230/07, 13 Ekim 2009
Paposhvili / Belçika, [BD], no. 41738/10, 13 Aralık 2016
Piermont / Fransa, 27 Nisan 1995, Seri A no. 314
Ponomaryovi / Bulgaristan, no. 5335/05, AİHM 2011
Popov / Fransa, no. 39472/07 ve 39474/07, 19 Ocak 2012
Pormes / Hollanda, no. 25402/14, 28 Temmuz 2020

—R—

R / Fransa, no. 49857/20, 30 Ağustos 2022
R.B.A.B. / Hollanda, no. 7211/06, 7 Haziran 2016
R.C. ve V.C. / Fransa, no. 76491/14, 12 Temmuz 2016
R.D. / Fransa, no. 34648/14, 16 Haziran 2016
R.H. / İsveç, no. 4601/14, 10 Eylül 2015
R.K. ve Diğerleri / Fransa, no.68264/14, 12 Temmuz 2016
R.M. ve Diğerleri / Fransa, no. 33201/11, 12 Temmuz 2016
R.R. ve Diğerleri / Macaristan, no. 36037/17, 2 Mart 2021
R.U. / Yunanistan, no. 2237/08, 7 Haziran 2011
Rahimi / Yunanistan, no. 8687/08, 5 Nisan 2011
Ramadan / Malta, no. 76136/12, 21 Haziran 2016
Rantsev / Kıbrıs ve Rusya, no. 25965/04, AİHM 2010 (alıntılar)
Riad ve Idiab / Belçika, no. 29787/03 ve 29810/03, 24 Ocak 2008
Rodrigues da Silva ve Hoogkamer / Hollanda, no. 50435/99, AİHM 2006-I

—S—

S.D. / Yunanistan, no. 53541/07, 11 Haziran 2009
S.E. / Sırbistan, no. 61365/16, 11 Temmuz 2023

S.F. / Finlandiya, no. 35276/20, 8 Ekim 2024
S.F. ve Diğerleri / Bulgaristan, no. 8138/16, 7 Aralık 2017
S.H. / Malta, no. 37241/21, 20 Aralık 2022
Sh.D. ve Diğerleri / Yunanistan, Avusturya, Hırvatistan, Macaristan, Kuzey Makedonya, Sırbistan ve Slovenya, no. 14165/16, 13 Haziran 2019
S.L. / Romanya (k.k.), no. 52693/12, 29 Kasım 2022
S.S. ve Diğerleri / Macaristan, no. 56417/19 ve 44245/20, 12 Ekim 2023
S.S. ve Diğerleri / İtalya (k.k.), no. 21660/18, 20 Mayıs 2025
S.Z. / Yunanistan, no. 66702/13, 21 Haziran 2018
Saadi / İtalya, [BD], no. 37201/06, AİHM 2008
Saadi / Birleşik Krallık, [BD], no. 13229/03, AİHM 2008
Saakashvili / Gürcistan, (k.k.), no. 6232/20 ve 22394/20, 1 Mart 2022
Safi ve Diğerleri / Yunanistan, no. 5418/15, 7 Temmuz 2022
Sanchez-Sanchez / Birleşik Krallık, [BD], no. 22854/20, 3 Kasım 2022
Saidoun / Yunanistan, no. 40083/07, 28 Ekim 2010
Sakkal ve Fares / Türkiye, (k.k.), no. 52902/15, 7 Haziran 2016
Sakir / Yunanistan, no. 48475/09, 24 Mart 2016
Salah Sheekh / Hollanda, no. 1948/04, 11 Ocak 2007
Savran / Danimarka, [BD], no. 57467/15, 7 Aralık 2021
Savriddin Dzhurayev / Rusya, no. 71386/10, AİHM 2013 (alıntlar)
Schembri / Malta (k.k.), no. 66297/13, 19 Eylül 2017
Senigo Longue ve Diğerleri / Fransa, no. 19113/09, 10 Temmuz 2014
Sergey Smirnov / Rusya, (k.k.), no. 14085/04, 6 Temmuz 2006
Shahzad / Macaristan, no. 12625/17, 8 Temmuz 2021
Shahzad / Macaristan (no. 2), no. 37967/18, 5 Ekim 2023
Shamayev ve Diğerleri / Gürcistan ve Rusya, no. 36378/02, AİHM 2005-III
Sharafane / Danimarka, no. 5199/23, 12 Kasım 2024
Sharifi ve Diğerleri / İtalya ve Yunanistan, no. 16643/09, 21 Ekim 2014
Shenturk ve Diğerleri / Azerbaijan, no. 41326/17 ve diğer 3 başvuru, 10 Mart 2022
Sherov ve Diğerleri / Polonya, no. 54029/17 ve diğer 3 başvuru, 4 Nisan 2024
Shiksaitov / Slovakia, no. 56751/16 ve 33762/17, 10 Aralık 2020
Shioshvili ve Diğerleri / Rusya, no. 19356/07, 20 Aralık 2016
Siles Cabrera / Spain, no. 5212/23, 17 Temmuz 2025
Siliadin / Fransa, no. 73316/01, AİHM 2005-VII
Singh / Çek Cumhuriyeti, no. 60538/00, 25 Ocak 2005
Singh ve Diğerleri / Belçika, no. 33210/11, 2 Ekim 2012
Slivenko ve Diğerleri / Letonya, (k.k.) [BD], no. 48321/99, AİHM 2002-II (alıntılar)
Soering / Birleşik Krallık, 7 Temmuz 1989, Seri A no. 161
Sow / Belçika, no. 27081/13, 19 Ocak 2016
Stamose / Bulgaristan, no. 29713/05, AİHM 2012
Sudita Keita / Macaristan, no. 42321/15, 12 Mayıs 2020
Sufi ve Elmi / Birleşik Krallık, no. 8319/07 ve 11449/07, 28 Haziran 2011
Sultani / Fransa, no. 45223/05, AİHM 2007-IV (alıntılar)
Sumbayev / Gürcistan (k.k.), no. 45240/22, 24 Haziran 2025
Suso Musa / Malta, no. 42337/12, 23 Temmuz 2013

—T—

T.C.E. / Almanya, no. 58681/12, 1 Mart 2018
T.I. ve Diğerleri / Yunanistan, 40311/10, 18 Temmuz 2019
T.K. ve Diğerleri / Lithuania, no. 55978/20, 22 Mart 2022

Taddeucci ve McCall / İtalya, no. 51362/09, 30 Haziran 2016
Tanda-Muzinga / Fransa, no. 2260/10, 10 Temmuz 2014
Tarakhel / İsviçre [BD], no. 29217/12, AİHM 2014 (alıntılar)
Tehrani ve Diğerleri / Türkiye, no. 32940/08 ve diğer 2 başvuru, 13 Nisan 2010
Thiam / İtalya (k.k.), no. 21329/16, 30 Ağustos 2022
Thimothawes / Belçika, no. 39061/11, 4 Nisan 2017
Thuo / Kıbrıs, no. 3869/07, 4 Nisan 2017

—U—

Uner / Hollanda, [BD], no. 46410/99, AİHM 2006-XII
Unuane / Birleşik Krallık, no. 80343/17, 24 Kasım 2020
Usmanov / Rusya, no. 43936/18, 22 Aralık 2020

—V—

V.F. / Fransa, (k.k.), no. 7196/10, 29 Kasım 2011

—W—

W / Fransa, no. 1348/21, 30 Ağustos 2022
W.A. ve Diğerleri / İtalya , no. 18787/17, 16 Kasım 2023
Weller / Macaristan, no. 44399/05, 31 Mart 2009
Winther / Danimarka, no. 9588/21, 12 Kasım 2024

—X—

X / İsveç, no. 36417/16, 9 Ocak 2018
X / İsviçre, no. 16744/14, 26 Ocak 2017

—Y—

Yoh-Ekale Mwanje / Belçika, no. 10486/10, 20 Aralık 2011

—Z—

Z ve T / Birleşik Krallık (k.k.), no. 27034/05, 28 Şubat 2006
Z.A. ve Diğerleri / Rusya [BD], no. 61411/15 ve diğer 3 başvuru, 21 Kasım 2019